

1. Περιεχόμενα

1. Περιεχόμενα	1
2. Συνομογραφίες	2
3. Περίληψη - Executive Summary.....	3
3.1. Περίληψη Προγράμματος LIFE – Φύση.....	3
3.1.1. Περίληψη υλοποίησης δράσεων του προγράμματος.....	3
3.1.2. Περίληψη σημαντικότερων αποτελεσμάτων του προγράμματος LIFE-Φύση	8
3.1.3. Περίληψη αξιολόγησης αποτελεσμάτων του προγράμματος	8
3.1.4. Το μέλλον: Μακροπρόθεσμες επιδράσεις του προγράμματος και επιπλέον δράσεις που προτείνονται	9
3.2. Executive summary of the project LIFE - Nature	10
3.2.1. Summary of actions undertaken	10
3.2.2. Summary of final results of the project.....	14
3.2.3. Summary of overall project assessment	14
3.2.4. The future: Long-term effects of the project and further actions recommended.....	15
4. Παρουσίαση προγράμματος LIFE.....	17
5. Πλαίσιο υλοποίησης προγράμματος LIFE.....	19
6. Πρόοδος και αποτελέσματα	22
6.1. Α. Προπαρασκευαστικές Δράσεις.....	22
6.2. C. Μη επαναλαμβανόμενη Διαχείριση Βιοτόπων	27
6.3. D. Επαναλαμβανόμενη Διαχείριση Βιοτόπων	30
6.4. E. Ευαισθητοποίηση του Κοινού και Διάδοση των Αποτελεσμάτων του Προγράμματος	36
6.5. F. Συνολική Λειτουργία του Προγράμματος	45
7. Αξιολόγηση και συμπεράσματα	51
8. Σχέδιο προστασίας και διαχείρισης για την περίοδο μετά το πρόγραμμα LIFE (After-LIFE Conservation Plan).....	56
8.1. Εισαγωγή – Ιστορικό.....	56
8.2. Η κατάσταση στην περιοχή στη λήξη του προγράμματος LIFE	57
8.3. Προβλήματα που παραμένουν και μελλοντικές ανάγκες	58
8.4. Προτεινόμενες μελλοντικές δράσεις	60
9. Σχόλια επί της λογιστικής (οικονομικής) αναφοράς.....	62
10. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	63
11. Εκλαϊκευμένη αναφορά (Layman’s Report)	64

2. Συντομογραφίες

HOS: Hellenic Ornithological Society

IBA: Important Bird Area

SPA: Special Protection Area

ΔΔΠΝΑ: Διεύθυνση Δασών Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου

ΔΕΥΑΤ: Δημοτική Εταιρία Ύδρευσης και Αποχέτευσης Τήλου

Ε.Ε.: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Ε.Π.Μ.: Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη

ΕΟΕ: Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία

ΖΕΠ: Ζώνη Ειδικής Προστασίας

Κ.Υ.Α.: Κοινή Υπουργική Απόφαση

Μ.Π.Ε.: Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων

ΜΚΟ: Μη κυβερνητική Οργάνωση

Π.Δ.: Προεδρικό Διάταγμα

ΣΠΠ: Σημαντική Περιοχή για τα Πουλιά

Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.: Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων

ΥΠ.Α.Α.Τ.: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων

ΦΔ: Φορέας Διαχείρισης

3. Περίληψη - Executive Summary

Το πρόγραμμα LIFE-ΦΥΣΗ "Tilos: Conservation Management of an island SPA" ξεκίνησε την 01/11/2004, με την απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής **C(2004) 2919 final** της 30/7/2004. Στην πορεία υλοποίησης του προγράμματος δύο τροποποιήσεις έγιναν δεκτές από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή: **ENV.D.1/AT/nb/D(2005) 140**, της 18/01/2005, και **ENV.E-4/AT/pt/D(2007) 20569** της 30/11/2007). Το πρόγραμμα είχε διάρκεια 40 μήνες και ολοκληρώθηκε στις 28/02/2008. Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε εξ ολοκλήρου στο νησί της Τήλου, στη Ζώνη Ειδικής Προστασίας (SPA) GR4210024 του δικτύου Natura 2000.

3.1. Περίληψη Προγράμματος LIFE – Φύση

3.1.1. Περίληψη υλοποίησης δράσεων του προγράμματος

- **Προπαρασκευαστικές Δράσεις**

Δράση A1: Σχέδιο Εργασίας και Διαχειριστικό σχέδιο για τις δράσεις του προγράμματος και τα τρία είδη προτεραιότητας

Το Σχέδιο Εργασίας ολοκληρώθηκε τον Σεπτέμβριο του 2005. Τον Ιούλιο του 2006 προστέθηκε το Σχέδιο Εργασίας για τη διαχείριση των τρωκτικών σε νησίδα της Τήλου. Το Σχέδιο Εργασίας του προγράμματος περιγράφει τα τεχνικά χαρακτηριστικά των τεχνικών έργων των δράσεων C1, C2, C3 και το σχέδιο υλοποίησης των δράσεων A2, A3, D1, D2, D3, E1, E3, E4. Επίσης, περιλαμβάνει το Σχέδιο Παρακολούθησης των ειδών πουλιών προτεραιότητας και τη βάση δεδομένων των μετρήσεων για τα πουλιά.

Το Διαχειριστικό Σχέδιο για τα 3 είδη πουλιών προτεραιότητας ολοκληρώθηκε τον Φεβρουάριο του 2008. Το Σχέδιο Διαχείρισης με τίτλο «Σχέδιο Διαχείρισης για τρία είδη πουλιών στην Τήλο» στηρίζεται στα αποτελέσματα της μελέτης με τίτλο «Ορνιθολογική αναφορά για τα σημαντικά είδη πουλιών στην Τήλο». Το Διαχειριστικό Σχέδιο για τα 3 είδη πουλιών προτεραιότητας, περιλαμβάνει τα συλλεγόμενα δεδομένα, την ανάλυσή τους, και τα αποτελέσματα της παρακολούθησης. Επίσης, περιλαμβάνει τις προτάσεις διαχείρισης και προστασίας για τα είδη και την περιοχή της Τήλου στο μέλλον. Ο **διαχειριστικός στόχος** για τα 3 είδη πουλιών προτεραιότητας στην Τήλο είναι η προστασία και διατήρηση των 3 ειδών πουλιών και η διατήρηση των φυσικών οικοτόπων τους σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης. Οι δράσεις και τα έργα που προτείνονται για το μέλλον περιλαμβάνουν τη συνέχιση των δράσεων του LIFE και νέες δράσεις προστασίας μέσω της ίδρυσης Φορέα Διαχείρισης.

Δράση A2: Τεχνικές μελέτες των έργων (Technical specifications for the works)

Η δράση περιλαμβάνει τις απαιτούμενες τεχνικές μελέτες των έργων της αποκατάστασης των συστάδων δέντρων (C1) και αναμόρφωσης των πηγών (C2). Η μελέτη «Αναδάσωση για την ενίσχυση της αυτοφυούς δασικής βλάστησης, Νήσος Τήλος (C1)» και τα τεύχη δημοπράτησης ολοκληρώθηκαν τον Νοέμβριο του 2006. Η

τεχνική μελέτη περιγράφει τη φύτευση 2 περίπου εκταρίων με βελανιδιές, αγριοτσικουδιές, χαρουπίες κ.α., και την περιφραγή τους, σε τοποθεσίες διασκορπισμένες σε όλο το νησί.

Η τεχνική μελέτη «Δημιουργία μικρών υδατοσυλλογών για την πανίδα της Τήλου» (C2) ολοκληρώθηκε τον Φεβρουάριο του 2007 και τα τεύχη δημοπράτησης τον Ιούνιο του 2007. Η τεχνική μελέτη περιγράφει τη διαμόρφωση δύο μικρών πηγών νερού ώστε να εξασφαλιστεί περισσότερο νερό για την άγρια πανίδα και για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, το καλοκαίρι. Επίσης, περιγράφει τη διαμόρφωση των μικρών λεκανών όπου συγκρατείται το νερό και την περιφραγή τους.

Δράση A3: Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων

Οι Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων ολοκληρώθηκαν μαζί με τις μελέτες της δράσης A2. Επειδή πρόκειται για ειδικά δασοτεχνικά έργα, οι ΜΠΕ ενσωματώθηκαν στις τεχνικές μελέτες (A2) ως «Ειδικό Κεφάλαιο Περιβαλλοντικών Όρων», όπως απαιτείται από τη νομοθεσία. Κανένα από τα δύο έργα δεν παρουσίαζε αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.

• Μη συνεχιζόμενες δράσεις διατήρησης και διαχείρισης

Δράση C1: Αποκατάσταση δάσους με ήμερες βελανιδιές - *Quercus ithaburensis macrolepis* και αγριοτσικουδιές - *Pistacia terebinthus palaestina*.

Το Νοέμβριο του 2007 πραγματοποιήθηκε η φύτευση των νεαρών δέντρων. Αν και οι εργασίες προετοιμασίας του εδάφους είχαν γίνει από τον χειμώνα του 2007, λόγω του ασυνήθιστα ξηρού και θερμού χειμώνα δεν πραγματοποιήθηκαν οι φυτεύσεις και μετατέθηκαν για την επόμενη χρονιά. Συνολικά, φυτεύτηκαν και περιφράχθηκαν 334 νέα δέντρα σε μια συνολική έκταση περίπου 2 εκταρίων (ή 20 στρεμμάτων), σε διάφορες περιοχές του νησιού, δίπλα σε δρόμους. Η προστασία των δέντρων και τα ποτίσματα θα συνεχιστούν και μετά το τέλος του προγράμματος.

Δράση C2: Εργασίες βελτίωσης μικρών πηγών

Διαμορφώθηκαν 2 πηγές νερού. Η μία στην πλαγιά που βρίσκεται στη νότια όψη της κορυφής Προφήτης Ηλίας (ΒΑ Τήλος) και η δεύτερη στη θέση Αγ. Νικόλαος κοντά στο ακρωτήριο Πούντα, στον όρμο Πλάκα (ΒΔ Τήλος). Τα έργα ολοκληρώθηκαν τον Ιανουάριο του 2008. Το έργο θα παρέχει νερό για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα στην πανίδα του νησιού.

Δράση C3: Επανασπορά ντόπιων δημητριακών για ενίσχυση της άγριας ζωής

Στην αρχική πρόταση του προγράμματος είχαν υπολογιστεί μόνο 2 εκτάρια για σπορές δημητριακών. Το σύνολο των εκτάσεων που σπάρθηκε τελικά έγινε 71,6 ha και από αυτά χρειάστηκαν περίφραξη περίπου τα 65 ha. 24 ιδιοκτήτες γης υπέγραψαν συμφωνητικά για σπορές δημητριακών στις εκτάσεις τους. Η δράση επαναλαμβανόταν κάθε χρόνο και ολοκληρώθηκε τον Δεκέμβριο του 2007. Οι σπορές δημητριακών (που βοηθούν τους πληθυσμούς των σποροφάγων πουλιών και της πανίδας του νησιού οι οποίοι στη συνέχεια, αποτελούν λεία για τα αρπακτικά πουλιά) θα συνεχίζονται και μετά το τέλος του προγράμματος LIFE από τον Δήμο Τήλου.

- **Συνεχιζόμενες δράσεις διατήρησης και διαχείρισης**

Δράση D1: Επιστημονική παρακολούθηση ειδών πουλιών προτεραιότητας

Τρία είδη πουλιών παρακολουθούνταν συστηματικά: ο Μαυροπετρίτης, ο Σπιζαετός και ο Θαλασσοκόρακας. Οι εργασίες πεδίου πραγματοποιούνταν κάθε μήνα ή κάθε δύο μήνες ανάλογα με την περίοδο για το διάστημα των 3 ετών περίπου και τα στοιχεία αποθηκεύονταν σε βάση δεδομένων.

- Σπιζαετός

Από τις μετρήσεις του 2007 αποδεικνύεται πως στην Τήλο υπάρχουν 5 ζευγάρια (από 3 που βρέθηκαν το 2005 και 4 που βρέθηκαν το 2006!).

Στις 12 περιπτώσεις που καταγράφηκε η αναπαραγωγική επιτυχία (έτη 2005-2007), αυτή ήταν κατά μέσο όρο 75%, ενώ η παραγωγή στα επιτυχημένα ζευγάρια ήταν 1,22 πτερωθέντα νεαρά ανά ζευγάρι ανά έτος, ενώ σε όλα τα ζευγάρια ο αντίστοιχος αριθμός ήταν 0,98. Οι κυριότερες απειλές για το είδος στην Τήλο είναι οι πνιγμοί σε δεξαμενές νερού, η ηλεκτροπληξία από τις προσκρούσεις ή την επαφή με τα εναέρια καλώδια, και μελλοντικά, εάν επιτραπεί το κυνήγι, η καταδίωξη και η όχληση από τον άνθρωπο.

- Μαυροπετρίτης

Κατά τις καταμετρήσεις του Σεπτεμβρίου 2006 μετρήθηκαν 712 άτομα. Ο αριθμός των ζευγαριών σε όλη τη ΖΕΠ εκτιμάται πως ξεπερνούν τα 400 ή και τα 500. Η σύγκριση των καταμετρήσεων του 2005 και του 2006 δείχνει πως ο πληθυσμός του Μαυροπετρίτη στην Τήλο είναι σταθερός. Σημαντικότερη απειλή για το είδος είναι η όχληση στις αποικίες του από ανθρώπους και κτηνοτροφικά ζώα.

- Θαλασσοκόρακας

Από τις μετρήσεις αποδεικνύεται πως ο πληθυσμός είναι σταθερός. Υπολογίζεται η παρουσία 25-30 ζευγαριών στην Τήλο. Οι απειλές που αντιμετωπίζει το είδος είναι κυρίως η ανθρώπινη όχληση με σκάφη και η απώλεια των ενδιαιτημάτων τροφοληψίας του.

Τέλος, οι συστηματικές παρατηρήσεις ανακάλυψαν και 60 νέα είδη πουλιών στην Τήλο, τα οποία δεν αναφερόταν στο παρελθόν.

Δράση D2: Επιτήρηση της περιοχής

Η δράση υλοποιούνταν σε όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Η επιτήρηση της προστατευόμενης περιοχής πραγματοποιούνταν σε καθημερινή βάση με τη συμμετοχή των εποπτών πεδίου του προγράμματος LIFE και με τη συνεργασία και δύο εργαζομένων/εθελοντών του Πάρκου Τήλου. Για τις παράνομες ενέργειες ενημερώνονταν οι αρμόδιες αρχές. Επίσης, οι επόπτες φρόντιζαν να υλοποιούν τις δράσεις ενημέρωσης/ευαισθητοποίησης, να συνοδεύουν τους ερευνητές στο πεδίο, να συλλέγουν στοιχεία, να κάνουν οικοξεναγήσεις και να επιτηρούν και να συντηρούν τα έργα του προγράμματος.

Δράση D3: Διαχείριση των πληθυσμών των τρωκτικών σε νησίδα αναπαραγωγής του Μαυροπετρίτη

Σε μια βραχονησίδα που επιλέχθηκε, στον Αγ. Ανδρέα, πραγματοποιήθηκε πιλοτική διαχείριση του πληθυσμού των τρωκτικών. Η μεθοδολογία διαχείρισης του πληθυσμού εφαρμόστηκε με τη συνεργασία και την εμπειρία της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρίας. Η δράση της διαχείρισης των πληθυσμών των αρουραίων ξεκίνησε να υλοποιείται το φθινόπωρο του 2006. Από τον Ιούνιο του 2007 και έπειτα δεν υπήρχαν ενδείξεις για την παρουσία τρωκτικών στη νησίδα. Το Πάρκο Τήλου θα

συνεχίσει τη δράση στο μέλλον για να επιβεβαιωθεί η μονιμότητα των αποτελεσμάτων.

Δράση D4: Προμήθεια Εξοπλισμού

Η δράση αφορά στην αγορά εξοπλισμού για τη συνολική λειτουργία του προγράμματος. Ο εξοπλισμός που αγοράστηκε περιλαμβάνει σκάφος και μηχανή, συστήματα επικοινωνίας, κιάλια και τηλεσκόπια, φωτογραφική μηχανή, κάμερα.

- **Ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και διάδοση αποτελεσμάτων**

Δράση E1: Παραγωγή φυλλαδίων, αφισών, βιβλίου, ιστοσελίδας, πινακίδων

Για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του προγράμματος δημιουργήθηκαν φυλλάδια, αφίσα, αυτοκόλλητα, πινακίδες ενημέρωσης που τοποθετήθηκαν σε σημαντικά σημεία του νησιού καθώς και η εκλαϊκευμένη αναφορά. Το βιβλίο με τίτλο «Τήλος: Δες, Ανακάλυψε, Μοιράσου» τυπώθηκε σε 2000 αντίτυπα και διανέμεται δωρεάν στο Κέντρο Ενημέρωσης μαζί με το υπόλοιπο υλικό πληροφόρησης. Όλες οι πληροφορίες για το πρόγραμμα υπάρχουν στην ιστοσελίδα <http://www.tilos-park.org.gr>.

Δράση E2: Συναντήσεις, σεμινάρια και διάδοση αποτελεσμάτων

Σε όλη τη διάρκεια του προγράμματος εκδόθηκαν δελτία τύπου, δόθηκαν συνεντεύξεις σε τοπικά και εθνικά μέσα μαζικής ενημέρωσης και γράφτηκαν πολλά άρθρα στον τοπικό και εθνικό τύπο. Επίσης, διοργανώθηκαν συναντήσεις με χρήστες της περιοχής, με μαθητές και επισκέπτες. Η συνάντηση εργασίας (workshop) του προγράμματος πραγματοποιήθηκε στις 26/10/2007 στη Ρόδο, μαζί με μια ημερίδα με θέμα το δίκτυο Natura 2000, με σημαντική συμμετοχή φορέων, χρηστών, κατοίκων και κοινού. Η δημιουργία Δικτύου μεταξύ των Ζωνών Ειδικής Προστασίας των Δωδεκανήσων δεν πραγματοποιήθηκε.

Δράση E3: Δημιουργία μόνιμης έκθεσης και περιπτέρου ενημέρωσης

Στον οικισμό Λιβάδια, στο κτίριο που στεγαζόταν τα γραφεία του προγράμματος, και το Κέντρο Ενημέρωσης επισκεπτών κατασκευάστηκε η μόνιμη έκθεση που παρουσιάζει το περιβάλλον της περιοχής, το πρόγραμμα LIFE και το Δίκτυο Natura 2000. Επίσης, ένα κιόσκι στην είσοδο του λιμανιού ενημερώνει τους επισκέπτες για τον φυσικό πλούτο της Τήλου. Η δράση ολοκληρώθηκε τον Αύγουστο του 2006. Το Κέντρο Ενημέρωσης και η Έκθεση δεχόταν τους καλοκαιρινούς μήνες, σχεδόν όλους τους επισκέπτες του νησιού.

Δράση E4: Μονοπάτι Ερμηνείας της Φύσης

Ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο του 2007, η βελτίωση ενός μονοπατιού του νησιού που οδηγεί στον προφήτη Ηλία, μήκους περίπου 2,5 χιλιομέτρων και η κατάλληλη σήμανσή του, έτσι ώστε οι επισκέπτες να μπορούν να περιηγηθούν σε ένα ασφαλές μονοπάτι και να ενημερωθούν ταυτόχρονα για το φυσικό περιβάλλον του νησιού. Επίσης, δημιουργήθηκε ένα φυλλάδιο που τους καθοδηγεί και τους ενημερώνει για τη διαδρομή. Κατά την επίσκεψη στο μονοπάτι οι επισκέπτες βλέπουν και τις φυτεύσεις δέντρων και τις σπορές δημητριακών και τη διαμόρφωση των πηγών σε μία μόνο διαδρομή.

- **Συνολική λειτουργία του προγράμματος**

Δράση F1: Διαχείριση προγράμματος

Τα γραφεία του προγράμματος, στο «Κέντρο Ενημέρωσης Τήλου», αποτελούσαν τη βάση του προγράμματος και του τοπικού προσωπικού. Το συντονισμό του συνόλου των δράσεων του Προγράμματος είχε ο Διευθυντής του προγράμματος. Την ευθύνη για την άρτια και εμπρόθεσμη υλοποίηση των δράσεων είχε ο Συντονιστής του Προγράμματος ο οποίος υποστηριζόταν από δύο πλήρους απασχόλησης βοηθούς πεδίου. Επιστημονικός Συντονιστής ήταν η Εταιρεία ΟΙΚΟΣ – Διαχείριση Φυσικού Περιβάλλοντος Ε.Π.Ε., με πέντε εργαζόμενους μερικής απασχόλησης. Οι ορνιθολογικές παρατηρήσεις υλοποιήθηκαν με έναν βασικό ορνιθολόγο συνεπικουρούμενο με άλλους ειδικούς επιστήμονες. Η ομάδα έργου της Δ/σης Δασών Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου αποτελούνταν από δύο στελέχη. Όλες οι αναφορές του προγράμματος υλοποιήθηκαν χωρίς καθυστερήσεις.

Δράση F2: Δημιουργία και λειτουργία Επιτροπής Παρακολούθησης

Η επιτροπή παρακολούθησης συγκροτήθηκε και αποτελείται από εκπρόσωπους των εταιρών του Προγράμματος. Στις 22/3/2006 πραγματοποιήθηκε η πρώτη συνεδρίαση της Επιτροπής Παρακολούθησης στο Κέντρο Ενημέρωσης Τήλου. Σε τακτά διαστήματα η επιτροπή συνεδρίαζε για την πορεία των δράσεων.

Δράση F3: Δικτύωση με άλλα προγράμματα

Σε όλη τη διάρκεια του προγράμματος υλοποιήθηκαν ενέργειες δικτύωσης με άλλα προγράμματα με σκοπό την ανταλλαγή εμπειριών και δεδομένων για την αρτιότερη υλοποίηση του προγράμματος. Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε με στενή συνεργασία με το πρόγραμμα LIFE Φύση της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρίας "Δράσεις για την προστασία του Μαυροπετρίτη (*Falco eleonorae*) στην Ελλάδα", LIFE 03NAT/GR/091.

Δράση F4: Προμήθεια εξοπλισμού γραφείου (Provision of equipment - office)

Από τον Ιούνιο του 2005 είχε αγοραστεί ο απαραίτητος εξοπλισμός για τη λειτουργία των γραφείων του προγράμματος. Ο εξοπλισμός περιελάμβανε την αγορά εξοπλισμού γραφείου όπως, βιβλιοθήκες, καρέκλες, γραφεία, φαξ, υπολογιστή κτλ.

3.1.2. Περίληψη σημαντικότερων αποτελεσμάτων του προγράμματος LIFE-Φύση

Τα σημαντικότερα αποτελέσματα του προγράμματος LIFE μπορούν να συνοψιστούν στα εξής:

Τα είδη προτεραιότητας διατήρησαν/αύξησαν τους πληθυσμούς τους. Με τις δράσεις των σπορών, των φυτεύσεων και των πηγών νερού δημιουργήθηκαν νέοι πόροι τροφής για τα είδη του νησιού και διατηρήθηκαν/ ενισχύθηκαν οι πόροι τροφής των ειδών προτεραιότητας για το μέλλον. Η όχληση στα είδη αυτά μειώθηκε μέσω της ενημέρωσης και της επόπτευσης της περιοχής. Η ευαισθητοποίηση των πολιτών στα ζητήματα προστασίας του νησιού ενισχύθηκε σημαντικά μέσω της παρουσίας του Κέντρου Ενημέρωσης ενώ ταυτόχρονα **αμβλύθηκαν οι αντιρρήσεις των πολιτών για την προστασία της περιοχής.** Η πίεση σε συγκεκριμένες περιοχές (πχ. Πλάκα, νησίδες) από τις επισκέψεις τουριστών μειώθηκε μέσω της ενημέρωσης ενώ για τον ίδιο λόγο **αυξήθηκε η εκτίμηση της περιβαλλοντικής αξίας του νησιού.** Οι υπηρεσίες και οι φορείς της περιοχής εκπαιδεύτηκαν **σε προγράμματα και δράσεις προστασίας περιβάλλοντος και εδραίωσαν συνεργασίες για μελλοντικά προγράμματα και τη συνέχιση της προστασίας.** Επιπρόσθετα, αναπτύχθηκαν **μεθοδολογίες παρακολούθησης των ειδών** όπως επίσης μια ειδική βάση δεδομένων. Επίσης, δημιουργήθηκε **η βάση για την προστασία και διαχείριση των σημαντικών ειδών της περιοχής και της περιοχής προστασίας με ένα ειδικό Σχέδιο Διαχείρισης και εκφράστηκαν προτάσεις** που μπορούν να υποστηρίξουν μελλοντικές χρηματοδοτήσεις προγραμμάτων και να τεκμηριώσουν την ανάγκη **δημιουργίας Φορέα Διαχείρισης** της περιοχής.

3.1.3. Περίληψη αξιολόγησης αποτελεσμάτων του προγράμματος

Το πρόγραμμα ολοκληρώθηκε κανονικά στο αρχικό πλαίσιο που είχε τεθεί. Επίσης, οι αναφορές προόδου παραδόθηκαν χωρίς καθυστερήσεις. Ορισμένες δράσεις παρουσίασαν καθυστέρηση στην υλοποίησή τους, όλες όμως ολοκληρώθηκαν ως το τέλος του προγράμματος. Η καθυστέρηση στην υλοποίηση ορισμένων δράσεων επέφερε έλλειψη στοιχείων στην παρακολούθηση των αποτελεσμάτων των δράσεων. Ενώ λοιπόν οι δράσεις ολοκληρώθηκαν επιτυχώς δεν υπήρξε αρκετός χρόνος για την παρακολούθηση της επιτυχίας τους.

Τα προγράμματα παρακολούθησης που εφαρμόστηκαν για τα είδη προτεραιότητας απέδωσαν ιδιαίτερα σημαντικά αποτελέσματα για τον Σπιζαετό και τον Μαυροπετρίτη όπου επιβεβαιώθηκαν πληθυσμοί που ξεπερνούν κατά πολύ και τις πιο αισιόδοξες εκτιμήσεις. Η ύπαρξη μεγάλης πυκνότητας ζευγαριών Σπιζαετού, τον τελευταίο χρόνο του προγράμματος ίσως να οφείλεται εν μέρει και στις δράσεις προστασίας του προγράμματος (επόπτευση, υποβοήθηση πληθυσμών θηραμάτων). Η διατήρηση της απαγόρευσης του κυνηγιού παρά τις αντίθετες απόψεις που εκφράστηκαν από κυνηγητικούς συλλόγους θεωρείται μια επιτυχία του προγράμματος που εργάστηκε σε συνεργασία με τον Δήμο Τήλου και το Πάρκο Τήλου. Επίσης, επιτυχία του προγράμματος θεωρείται η επιτάχυνση της διαδικασίας για τον χαρακτηρισμό της περιοχής και την ίδρυση Φορέα Διαχείρισης.

Επιτυχημένη θεωρείται η προβολή της Τήλου μέσα από το πρόγραμμα LIFE, ως ένα νησί με σεβασμό στο περιβάλλον του, που προσπαθεί να διατηρήσει και να διαχειριστεί αειφορικά τον φυσικό του πλούτο και που μπορεί να επιτύχει ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού, διαφοροποιημένων από το μοντέλο μαζικού τουρισμού γειτονικών νησιών. Η Τήλος κατοχυρώθηκε στη συνείδηση όλων ως μια περιοχή με πλούσιο φυσικό περιβάλλον που η προστασία του είναι σημαντική. Ουσιαστικά, το

πρόγραμμα LIFE προετοίμασε το έδαφος για την εφαρμογή πολιτικών και προγραμμάτων για το περιβάλλον και κατοχύρωσε με δεδομένα την οικολογική σημαντικότητα της περιοχής.

3.1.4. Το μέλλον: Μακροπρόθεσμες επιδράσεις του προγράμματος και επιπλέον δράσεις που προτείνονται

Η συνέχιση της δυναμικής της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος της Τήλου πρέπει να συνεχιστεί και τα επόμενα χρόνια ώστε να αποδώσει τα μέγιστα οφέλη στα είδη και στους οικοτόπους του νησιού. Για το λόγο αυτό, θα πρέπει να συνεχιστούν ορισμένες δράσεις του προγράμματος LIFE, όπως οι σπορές, η συντήρηση των φυτεύσεων νέων δέντρων, οι καταγραφές των ειδών προτεραιότητας, η ενημέρωση/ευαισθητοποίηση με τη λειτουργία του Κέντρου ενημέρωσης, η επιτήρηση και η διαχείριση των τρωκτικών στις βραχονησίδες.

Επιπλέον μελλοντικές δράσεις που θα συνεισφέρουν στην αποτελεσματική προστασία και διαχείριση είναι η εκπόνηση ολοκληρωμένου Σχεδίου Διαχείρισης για τη χερσαία και τη θαλάσσια περιοχή, η εκπόνηση σχεδίου δράσης για τις οικονομικές δραστηριότητες της περιοχής σε σχέση με την προστασία της, η φύλαξη και επιτήρηση για παράνομες ενέργειες και δραστηριότητες που αποτελούν όχληση για τα είδη πουλιών προτεραιότητας, η υπογείωση εναέριων καλωδίων σε σημαντικές για τα αρπακτικά περιοχές και τοποθέτηση προστατευτικών κατασκευών σε δεξαμενές συλλογής νερού για αποφυγή των πνιγμών πουλιών, η παρακολούθηση των νεαρών Σπιζαετών με τοποθέτηση πομπών, η εκπόνηση σχεδίου δράσης για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού και των διαδρομών στην Τήλο, το Σχέδιο Δράσης για το θαλάσσιο περιβάλλον (πχ. προστασία Μεσογειακής Φώκιας) και το Σχέδιο Δράσης για τη διαχείριση της ελεύθερης κτηνοτροφίας.

Για την επίτευξη των μελλοντικών στόχων είναι πολύ σημαντικό να εκδοθεί το Προεδρικό Διάταγμα για τον χαρακτηρισμό της προστατευόμενης περιοχής και να συσταθεί ο Φορέας Διαχείρισής της. Αυτή είναι η πιο σημαντική δράση για την προστασία της περιοχής στο μέλλον.

3.2. Executive summary of the project LIFE - Nature

The LIFE Nature project "Tilos: Conservation Management of an island SPA" started on November 11th 2004, according to the European Commission decision **C(2004) 2919 final** of 30/7/2004. Through the project's implementation there were two additional clauses that have been accepted by the EC: **ENV.D.1/AT/nb/D(2005) 140**, of 18/01/2005 and **ENV.E-4/AT/pt/D(2007) 20569** of 30/11/2007). The duration of the project was 40 months and it ended on February 28th 2008. The project was implemented at the SPA site of Tilos, GR4210024, of Natura 2000 network.

3.2.1. Summary of actions undertaken

- **Preparatory actions**

Action A1: Work and Management plan for three priority bird species

The Work Plan was completed in September 2005. The special Work Plan for the rodent's management on a Tilos' islet was added to the Work Plan, in July 2006. The Work plan describes the characteristics of the technical works of the actions C1, C2, C3 and the planning for the implementation of the actions A2, A3, D1, D2, D3, E1, E3, E4. Also, it includes the Monitoring Plan for the priority bird species and the database for the bird species surveys.

The Conservation/Management Plan for the three priority bird species was completed in February 2008. The Conservation/Management Plan entitled "Management Plan for 3 priority bird species" is based on the results of the study "Ornithological report for the important bird species in Tilos". The Management Plan for the 3 priority bird species includes the collected data, the analysis and the results of the monitoring. Additionally, it includes the future management and conservation proposed actions concerning the species and the site.

The **management objective** for the 3 priority species in Tilos is the maintenance of the bird species populations and their natural habitats at a favorable conservation status. The actions that are proposed for the future include both the continuation of LIFE's actions and new actions.

Action A2: Technical specifications for the works

The action includes the necessary technical studies of the works of the woodland restoration (C1) and the enhancement of springs (C2).

The study entitled "Reforestation for the improvement of the native woodland in Tilos" (C1) and its associated documents for the call of tender procedure were completed in November 2006. This technical study describes the plantations, with oak and terebinth trees among others and their fencing, in an area of about 2 hectares, at several places on the island.

The technical study entitled "Creation of small reservoirs for the wildlife in Tilos" (C2) completed in February 2007 and its associated documents for the call of tender procedure completed in June 2007. The technical study describes the enhancement works at two fresh water springs, the creation of two small ponds and their fencing, in order to maintain more fresh water, for longer period, in the summer.

Action A3: Environmental Impact Assessments - E.I.A

The Environmental Impact Assessments (EIAs) of the works were completed together with the technical studies of the action A2. Because the works are categorized as "specific woodland technical works" the EIAs were incorporated into the technical studies (A2) composing a "Special Chapter of Environmental Terms", as it is required by the Greek legislation. None of the two works had negative impacts on the environment.

- **Non-recurring management**

Action C1: Woodland restoration with *Quercus ithaburensis macrolepis* and *Pistacia terebinthus palaestina*

The plantation of young trees was carried out in November 2007. The preparatory works of the soil had been completed since the previous winter but because of the unusual hot and dry weather of this season that might have caused low survival rates to the new plants, the plantations didn't take place at that time and they were postponed. In total, 334 new trees have been planted and fenced, in a total area of 2 ha, in several areas of the island, next to the roads. The protection of the new trees and their watering will continue after the end of the project.

Action C2: Habitat enhancement works of small springs

Two springs were enhanced with a reservoir and ponds. The first one is on the southern slope of Prophet Ilias hill, (Northeast) and the second spring at the Agios Nikolaos area at Plaka bay (Northwest). The works were completed in January 2008. The enhanced springs will provide fresh water for a longer period to the wildlife.

Action C3: Re-instating traditional cereal crops for the benefit of local wildlife

In the initial (before modification) project proposal only 2 ha were referred for cereal crops sowing. Finally, a total area of 71,6 ha was sowed while 65 ha of them were fenced as well. 24 landowners agreed to provide their abandoned land for this action. The sowing was repeated every year and it was completed in December 2007. The cereal sowing (that supports the populations of the seedeater birds which are prey for the raptors) will continue after the end of the project by the Municipality of Tilos.

- **Recurring management**

Action D1: Monitoring of targeted bird species

Three priority bird species were monitored: The Eleonora's Falcon, the Bonelli's Eagle and the Mediterranean Shag. The field counts were implemented every one or two months according to the season for a period of about three years. The collected data were stored in a database, specifically developed for the project needs.

◇ *Hieraaetus fasciatus*.

According to the collected data of the year 2007, the population of the species reached the 5 pairs (from 3 pairs in 2005 and 4 pairs in 2006!).

There were 12 cases of breeding attempts with a successful breeding rate (2005 to 2007) at 75%. The production of the successful breeding couples were 1,22 fledged young per couple per year, while the production for all the couples was 0,98 fledged young per couple per year. The main threats for the species are the drowning in water

reservoirs, the electrocution on power lines and in the future, if the hunting will be allowed in the site, the disturbance from the hunters and the elimination of the prey species.

◇ *Falco eleonora*

According to the year 2006 survey, in Tilos were counted 712 individuals. The number of pairs that the site hosts is estimated at 400 to 500 pairs. The comparison between the 2005 counts and the 2006 counts shows that the population is stable. The most important threat for the species is the disturbance at the colonies by humans or livestock.

◇ *Phalacrocorax aristotelis desmarestii*

According to the collected data the population of the species is stable. It is estimated that the site hosts 25-30 pairs. The threats that the species faces are the disturbance from the boats and the elimination of the feeding habitats.

Finally, through the monitoring action, 60 new species have been discovered in Tilos, which were never mentioned in the island's bird list before the LIFE project.

Action D2: Surveillance of the site

The action was implemented through the whole LIFE implementation period. The surveillance of the site took place on a daily basis by the project's Field Assistants and the participation of two volunteers of Tilos Park personnel. The Field Assistants were conducting daily patrols and were informing the relevant authorities about illegal activities they encountered. Additionally, the Field Assistants implemented the awareness actions, supported the monitoring actions collecting data, provided field guided tours and they maintained the project's works.

Action D3: Management of rodent population in islets with breeding colonies of *Falco eleonora*

At a selected islet, the Agios Andreas islet, the pilot action of rodent population management was implemented. The population management methodology was applied by the Hellenic Ornithological Society (HOS). The action of the management of the rodent population started to be implemented in autumn 2006. Since July 2007 there are no signs of any rodent presence on the islet. Tilos Park will continue the monitoring of the islet, in order to secure the lasting results.

Action D4: Provision of equipment

The action concerns the purchase of the necessary equipment for the project's implementation. The purchased equipment are the boat and its motor, the vehicle, the communication systems, the binoculars, the telescopes, the video camera, the camera and the gps equipment.

- **Public awareness and dissemination of results**

Action E1: Production of leaflets, posters, stickers, album, web-site, boards

For the awareness actions of the project, there have been created and produced on time leaflets, stickers, posters, notice boards that have been placed at strategic places as well as a Layman's report. The book entitled "Tilos: See, Discover, Share" was printed in 2.000 copies and is available for free distribution at Tilos Information Centre, together with the abovementioned material. All the essential information about the project is at its website: <http://www.tilos-park.org.gr>.

Action E2: Workshops, seminars and dissemination

Since the beginning of the project many press releases, bulletins, interviews and

articles in local and national newspapers and magazines were published. Moreover, meetings with stakeholders, students and visitors were organized. The workshop of the project took place in Rhodes, on October 26th 2007, as a two-day workshop, where the first day concerned the Natura 2000 network and the second day concerned the LIFE project's achievements. The participants were among others, a European Union Parliament member, representatives from the local and regional public authorities, stakeholders, students and residents of Tilos Island. The establishment of an island SPA network in Dodecanese has not been implemented successfully.

Action E3: Establishment of exhibition and of information kiosk/stand

In the Livadia village, in the same building where the project's offices are, the exhibition that presents the natural environment, the LIFE Nature project, and the Natura 2000 network, was established. In addition, a renovated kiosk at the port's entrance informs the visitors about the nature, the LIFE project and the exhibition. The action was completed in August 2006. The Tilos information Centre was visited by almost all of the visitors/tourists of the island, in the summer.

Action E4: Nature interpretation trail

The amelioration of the interpretation trail and the placement of the signs were completed in June 2007. The trail, 2,5 Km long leads to the top of Pr. Ilias hill. The visitors can walk on a trail and at the same time they can be informed about Tilo's nature and the project's aims. Additionally, a leaflet was created to guide and inform them. While the visitors walk they can see the tree plantations, the sowed fields with cereals and one of the modified fresh water springs, all actions of the LIFE project.

- **Overall project operation**

Action F1: Project operation and management

The project's offices at the "Tilos information Centre", were the base of the project and its local personnel. The coordination of all actions was performed by the Project director. The responsibility for the complete and in time implementation of the project actions belonged to the full-time Project Coordinator, who was supported by two full-time Field Assistants. The Scientific Coordinator of the project was the private company OIKOS – Nature Management Ltd, with five part-time employees. The ornithological monitoring was implemented by a chief ornithologist, who occasionally was supported by specialized scientists. The Regional Directorate of Forest in the Southern Aegean completed its actions with two part-time employees. All the project's reports were completed on time.

Action F2: Establishment and operation of Steering Committee

The Steering Committee consisted of the representatives of the project's partners. On 22/03/2006 the first meeting of the Steering Committee took place in the Tilos Information Centre. According to the project's needs the Steering Committee organized meetings concerning the project's actions progress.

Action F3: Networking with other projects

Through the whole project's duration networking with other projects was taking place in order to exchange experiences and to inform each other about the progress of actions. The LIFE project in Tilos was implemented, with close cooperation with the LIFE Nature project "Conservation Measures for *Falco eleonora* in Greece" LIFE 03NAT/GR/091, implemented during the same period by HOS.

Action F4: Provision of equipment – office

Since June 2005 the necessary equipment for the project's offices operation had been purchased. The equipment consisted of desks, chairs, book cases, computers, fax machine, etc.

3.2.2. Summary of final results of the project

The most important results of the LIFE programme can be summarized as follow:

The priority **bird species populations were maintained/increased**. By the actions of **the cereal sowing, the planting of new trees and the fresh water springs enhancement, new food sources were created** for the majority of the island's species and consequently the food resources for the **two priority species were maintained and enhanced for the future**. The **disturbance on the priority bird species has been decreased** via the **awareness actions** as well as the **surveillance of the area**. The **public awareness on nature protection** has been **boosted by the operation of the Information Center** while at the same time, because of the project's communication actions, the **disagreements of the locals on the protection of the site were lowered**. The pressure on particular places (e.g. Plaka, islets) by visitors decreased via the public awareness while due to the same reason, the **appreciation of the ecological value of the island has been increased**. The **local authorities have been trained/practiced on the implementation of environmental projects/actions** and also the **cooperation** among them for future environmental projects, has been **strengthened**.

Additionally, **specialized methodologies** for the island's species monitoring and a **database were developed**. Moreover, a **base for the conservation and the management** of the important species of the site and for the protected site itself, was established via a specific **Management Plan**. Additionally, **proposals that can achieve future funding** for environmental projects in the site and **that promote the necessity for the establishment of a Management Body** in the site have been made by the LIFE project.

3.2.3. Summary of overall project assessment

The LIFE Project was completed within the initial timetable. Furthermore, all the progress reports were delivered without any delays. Few of the actions that were implemented were delayed; however, all of them were completed by the end of the project. The delays on the implementation of these actions were responsible for the shortage of data concerning the monitoring of the action's progress. Thus, although these actions were completed effectively, there was not enough time until the end of the project, for the monitoring of their success.

The monitoring plans that were applied for the monitoring of the priority bird species gave significant results for the Bonelli's Eagle and the Eleonora's Falcon populations, which populations have exceeded by far the most optimistic estimations. The high density of Bonelli's Eagle pairs that was observed in 2007 (project's last year) maybe is attributable to the conservation actions (surveillance, food sources enhancement) of the LIFE project. The preservation of the hunting ban, despite the contrasting views of the hunters, is considered as a success of the LIFE project that worked together with the Tilos Municipality and the Tilos Park. Moreover, another success of the LIFE project is the speeding up of the process concerning the characterization/designation of the site as a protected site by a Presidential Decree and the establishment of a Management Body.

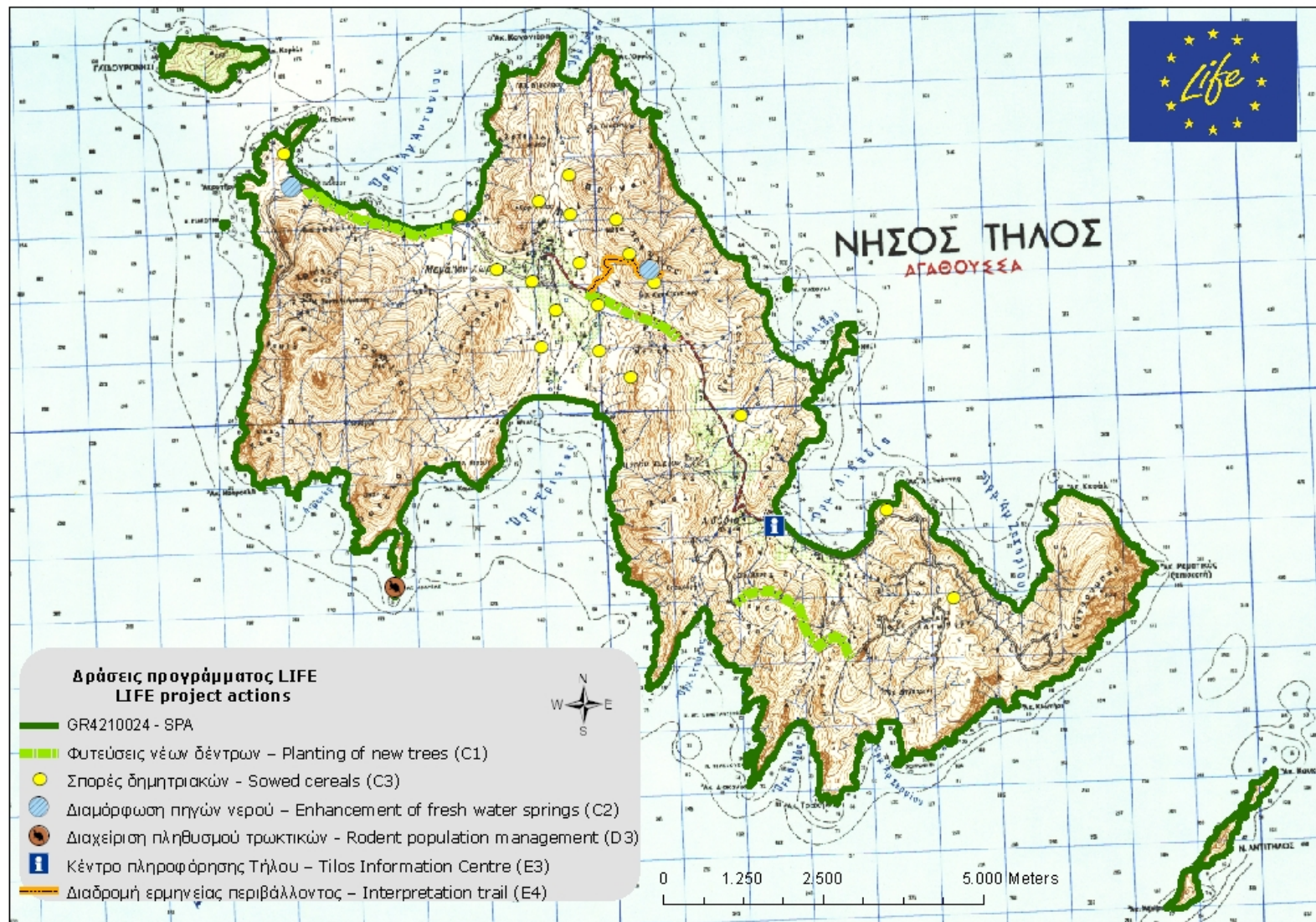
The promotion of Tilos via the LIFE project is considered successful, since Tilos now is regarded as an island with respect for its environment, an island that attempts to preserve and manage in a sustainable way its natural resources and that wants to achieve the development of special forms of tourism (e.g. ecotourism), different from the model of the massive tourism that characterizes a few neighbor islands. The island of Tilos is regarded as a site with a rich natural environment such that its protection is very important. Substantially, **the LIFE project prepared the “ground” for the implementation of politics and projects concerning the environment and consolidated data and facts about the ecological importance of the site for some species.**

3.2.4. The future: Long-term effects of the project and further actions recommended

The continuation of the environmental protection dynamic of the nature of Tilos has to be achieved in the following years, in order to provide the maximum benefits for the species and the habitats of the island. For this reason, some of the LIFE project actions have to go on, as, the sowing of cereals, the preservation of the planted trees, the monitoring of the priority bird species, the public awareness via the operation of the Information Centre and the monitoring and management of the rodent population on the islet.

Additional future actions that will contribute to the effective protection and management are: the elaboration of an integrated Management Plan for the terrestrial and the marine area of the island, the elaboration of an action plan for the development of economic activities that relate to the protection of the area, the surveillance for illegal activities that may disturb the priority bird species, the burial or the twisting of the power lines in order to be more visible for the raptors and the placement of protection structures in water reservoirs in order to protect the birds from drowning, the monitoring of young Bonelli’s Eagle with satellite tracking, the elaboration of an action plan for the ecotourism development of Tilos, the elaboration of an action plan for the marine environment (i.e protection of the Mediterranean seal) and the action plan for the management of livestock.

For the achievement of the future aims, **it is necessary to be published the Presidential Decree for the characterization of the protected site and the establishment of its Management Body.** This is considered as the most important action for the protection of the site in the future.

Χάρτης/Map 1. Παρουσίαση δράσεων του προγράμματος LIFE στην Τήλο/ Presentation of Tilos LIFE projects actions

4. Παρουσίαση προγράμματος LIFE

Το νησί της Τήλου είναι ένα από τα νησιά των Δωδεκανήσων, στο Νότιο Αιγαίο Πέλαγος στη θάλασσα της Μεσογείου. Βρίσκεται βόρεια της Ρόδου και το κύριο χαρακτηριστικό του είναι το έντονο γεωλογικό ανάγλυφο και η μειωμένη ανθρώπινη παρουσία εκτός των οικισμών του. Το νησί φιλοξενεί πολλά σπάνια είδη χλωρίδας και πανίδας. Οι περίπου πεντακόσιοι μόνιμοι κάτοικοι του νησιού, ασχολούνται κυρίως με την παροχή υπηρεσιών και τον αγροτικό τομέα.

Η ύπαρξη στο νησί τριών πολύ σημαντικών -για την Ευρώπη-, ειδών πουλιών καθιστούν το νησί της Τήλου πολύ σπουδαία περιοχή για την διατήρηση της ορνιθοπανίδας στο Αιγαίο και είναι ήδη χαρακτηρισμένο ως *IBA και SPA*. Τα είδη αυτά είναι ο Σπιζαετός (*Hieraaetus fasciatus*), ο Μαυροπετρίτης (*Falco eleonorae*) και ο Θαλασσοκόρακας (*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*). Για την προστασία των τριών αυτών ειδών πουλιών αλλά και για τη προστασία και διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος του νησιού υλοποιείται το πρόγραμμα LIFE - Φύση.

Το πρόγραμμα LIFE - Φύση με τίτλο «Tilos: conservation management of an island SPA», LIFE04NAT/GR/101, ξεκίνησε να υλοποιείται τον Νοέμβριο του 2004. Η διάρκειά του LIFE ήταν 40 μήνες και ο προϋπολογισμός του ανερχόταν στα 824.212€. Συγχρηματοδοτήθηκε κατά 75% από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Δικαιούχος του προγράμματος ήταν ο Δήμος Τήλου και εταίροι στο πρόγραμμα ήταν η Διεύθυνση Δασών Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, η ΜΚΟ «Πάρκο Τήλου», και η ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ.

Ο **στόχος** του προγράμματος ήταν η υλοποίηση διαχειριστικών μέτρων τα οποία θα βελτιώσουν την κατάσταση προστασίας των ειδών πουλιών (του Σπιζαετού, του Μαυροπετρίτη και του Θαλασσοκόρακα) και θα θέσουν μια βάση για τις απαιτήσεις διαχείρισης της Ζώνης Ειδικής Προστασίας της Τήλου.

Οι **απειλές** που εκτιμήθηκε ότι αντιμετωπίζει το φυσικό περιβάλλον του νησιού ήταν:

- Μείωση των θηραμάτων λόγω: α) Μικρής Διαθεσιμότητας γλυκού νερού στην άγρια πανίδα, που έχει ως αποτέλεσμα την έλλειψη θηραμάτων για τα είδη πουλιών προτεραιότητας, β) Εγκατάλειψης των καλλιεργούμενων εκτάσεων και απώλειας των παραδοσιακά καλλιεργούμενων ενδιαιτημάτων, που έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των θηραμάτων για τα είδη πουλιών προτεραιότητας,
- Ενόχληση των αναπαραγωγικών περιοχών και απουσία προστασίας και διαχείρισης των πληθυσμών των ειδών προτεραιότητας
- Έλλειψη κατανόησης και εκτίμησης της αξίας για την προστασία της Ζώνης Ειδικής Προστασίας από ντόπιους και επισκέπτες,
- Έλλειψη κινήτρων και διαχειριστικών προτάσεων.

Οι **δράσεις και τα μέσα** που περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα LIFE για την αντιμετώπιση των απειλών ήταν:

- Διαχείριση πουλιών: Δημιουργία νερόλακκων γλυκού νερού, πειραματική σπορά ντόπιων ποικιλιών δημητριακών, φύτευση γηγενών δέντρων και προστασίας τους από τη βόσκηση, (όλα αυτά για την ενίσχυση των πηγών τροφής - θηράματα των αρπακτικών), πιλοτική διαχείριση τρωκτικών σε νησίδα (για την αύξηση της αναπαραγωγική επιτυχίας των πουλιών), επιστημονική παρακολούθηση και επιτήρηση των αποικιών αναπαραγωγής
- Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση: δημιουργία φυλλαδίων και υλικού σχετικά με τα είδη πουλιών προτεραιότητας και το πρόγραμμα, λειτουργία Κέντρου Ενημέρωσης, δημιουργία καθοδηγούμενων διαδρομών (ξεναγήσεις), συνέδριο με θέμα την προστασία μικρών νησιών

- Ερμηνεία: δημιουργία μόνιμης Έκθεσης για τη φύση, δημιουργία εκπαιδευτικού μονοπατιού, πινακίδων ενημέρωσης στο νησί
- Διαχείριση περιοχής: εκπόνηση προτάσεων για τη μελλοντική διαχείριση των ειδών προτεραιότητας και την ενίσχυση των παραδοσιακών καλλιεργειών

Τα **αποτελέσματα που αναμενόταν** από την υλοποίηση του προγράμματος ήταν:

- Ενίσχυση/διατήρηση των πληθυσμών των ασπόνδυλων (εντόμων), πουλιών (περδίκων), ερπετών (σαυρών) και (μικρο)θηλαστικών,
- Συνεχής και σταθερή παροχή γλυκού νερού για την άγρια πανίδα και τα είδη προτεραιότητας,
- Αύξηση/Διατήρηση της αναπαραγωγικής επιτυχίας του Σπιζαετού και του Μαυροπετρίτη,
- Μείωση της ανθρώπινης ενόχλησης στα είδη προτεραιότητας μέσω της ενημέρωσης,
- Επιτήρηση των αναπαραγόμενων πληθυσμών των ειδών προτεραιότητας και των περιοχών τροφοληψίας του Θαλασσοκόρακα,
- Έλεγχος της πίεσης από τους επισκέπτες στους σημαντικούς τόπους αναπαραγωγής,
- Κατανόηση και εκτίμηση της περιβαλλοντικής αξίας της περιοχής από τους χρήστες και τους επισκέπτες,
- Εκπόνηση και προώθηση εφικτών και ειδικών προτάσεων για τη διαχείριση των ειδών πουλιών προτεραιότητας,
- Αναβάθμιση των δυνατοτήτων των τοπικών υπηρεσιών για ζητήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης και τόνωση της συνεργασίας μεταξύ τοπικών, περιφερειακών και κεντρικών υπηρεσιών/αρχών για μελλοντικά προγράμματα.

5. Πλαίσιο υλοποίησης προγράμματος LIFE

Το πρόγραμμα LIFE-Φύση, LIFE04NAT/GR/000101, ξεκίνησε να υλοποιείται την 1/11/2004 και ολοκληρώθηκε 40 μήνες αργότερα στις 28/02/2008.

Δικαιούχος του προγράμματος ήταν ο **Δήμος Τήλου**. Εταίροι στο πρόγραμμα ήταν η **Περιφερειακή Διεύθυνση Δασών Νοτίου Αιγαίου**, η ΜΚΟ «**Πάρκο Τήλου**», και η εταιρία **ΟΙΚΟΣ - Διαχείριση Φυσικού περιβάλλοντος ΕΠΕ**. Το Πρόγραμμα LIFE-Φύση στην Τήλο συγχρηματοδοτήθηκε κατά 75% από την **Ευρωπαϊκή Επιτροπή/Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος**. Επίσης, συγχρηματοδότης στο πρόγραμμα ήταν το Ελληνικό **Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων**.

Τα γραφεία του προγράμματος ήταν στον οικισμό Λιβάδια Τήλου (στο λιμάνι του νησιού). Ο Δήμος Τήλου παραχώρησε τους χώρους για τη στέγαση των γραφείων του προγράμματος και για την εγκατάσταση της έκθεσης ενημέρωσης του κοινού σε κτίριο σε κεντρικό σημείο στα Λιβάδια. Ο χώρος που παραχωρήθηκε ανακαινίστηκε και εγκαταστάθηκε ο εξοπλισμός των γραφείων του προγράμματος από την αρχή του προγράμματος και αργότερα και η έκθεση ερμηνείας περιβάλλοντος. Τα γραφεία του προγράμματος αποτελούσαν τη βάση του προγράμματος και του τοπικού προσωπικού. Ονομάστηκαν «Κέντρο Ενημέρωσης Τήλου» και αποτέλεσαν έτσι το σημείο επαφής των επισκεπτών με το νησί και το πρόγραμμα LIFE. Τα γραφεία του προγράμματος δεχόταν καθημερινά, και ιδιαίτερα την καλοκαιρινή περίοδο, μεγάλο αριθμό επισκεπτών.

Το συντονισμό του συνόλου των δράσεων του Προγράμματος είχε ο Δήμαρχος Τήλου, κ^{ος} Αναστάσιος Αλιφέρης (project director). Την ευθύνη για την άρτια και εμπρόθεσμη υλοποίηση των δράσεων είχε ο Συντονιστής του Προγράμματος (Project co-ordinator) και εκπρόσωπος της ΜΚΟ Πάρκο Τήλου, κ. Κων/νος Μεντζελόπουλος. Ο κ. Μεντζελόπουλος ήταν πλήρους απασχόλησης στο Πρόγραμμα και εδραζόταν στο Κέντρο Ενημέρωσης Τήλου στα Λιβάδια. Επίσης ήταν υπεύθυνος για την καθημερινή παρακολούθηση της πορείας του Προγράμματος, την υλοποίηση των δράσεων του Πάρκου Τήλου, τη διάχυση των αποτελεσμάτων του προγράμματος, τη δημιουργία δημοσίων σχέσεων, την επικοινωνία με τις αρμόδιες αρχές και την οργάνωση συναντήσεων που απαιτούνταν στο πλαίσιο υλοποίησης του Προγράμματος. Ο Συντονιστής του Προγράμματος υποστηριζόταν από δύο πλήρους απασχόλησης βοηθούς πεδίου: την κα Δέσποινα Καφετζή και την Dr. Candice Alexander οι οποίοι ήταν υπεύθυνοι για την υποστήριξη του Συντονιστή στις εργασίες γραφείου καθώς και στις εργασίες πεδίου. Η Dr. Candice Alexander εργαζόταν στο πρόγραμμα LIFE στη θέση του Βοηθού Πεδίου από τον Ιανουάριο του 2006, έπειτα από την αποχώρηση του κ. Παντελή Νικολή τον Δεκέμβριο του 2005. Η κα Δέσποινα Καφετζή εργαζόταν στο πρόγραμμα από τον Ιανουάριο 2007 έπειτα από την αποχώρηση της κας Ελένης Λογοθέτη τον Δεκέμβριο του 2006.

Ο συντονιστής του προγράμματος υποστηριζόταν λογιστικά από τον κ. Σπύρο Λογοθέτη (accountant), ο οποίος απασχολήθηκε με μικρό ποσοστό του χρόνου του στο πρόγραμμα. Ο κ. Σπύρος Λογοθέτης έχει αναλάβει μια σειρά από υποστηρικτικές λειτουργίες του Δήμου Τήλου και του Πάρκου Τήλου στον τομέα της οικονομικής παρακολούθησης και διαχείρισης.

Αναλυτικότερα:

- Συγκέντρωση και έλεγχος τιμολογίων
- Ταξινόμηση και καταγραφή όλων των παραστατικών
- Συμπλήρωση των απαραίτητων εγγράφων - διεκπεραίωση των διαδικασιών

πληρωμής των απασχολούμενων στο Πρόγραμμα.

- Συγκέντρωση παραστατικών και συμμετοχή στη σύνταξη οικονομικής αναφοράς του Προγράμματος

Την επαλήθευση των οικονομικών του προγράμματος έχει αναλάβει ανεξάρτητος ορκωτός λογιστής.

Η επιστημονική παρακολούθηση για την πρόοδο και τα αποτελέσματα του Προγράμματος βρισκόταν υπό την εποπτεία του επιστημονικού συντονιστή του Προγράμματος. Επιστημονικός Συντονιστής ήταν η Εταιρεία ΟΙΚΟΣ – Διαχείριση Φυσικού Περιβάλλοντος Ε.Π.Ε με εκπρόσωπο τον κ^ο Ευάγγελο Παππά (scientific co-ordinator), ο οποίος ημιαπασχολείται στο Πρόγραμμα (20%). Η εταιρεία ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ, ήταν εταίρος στο πρόγραμμα LIFE και υποστηριζόταν από ένα λογιστή (τον κ. Βασίλη Τζιατζιά- 20% του χρόνου του), μια γραμματέα (την κα Αλεξία Σταυρουλάκη – 20% του χρόνου της) και δυο επιστήμονες (conservation expert) ειδικούς σε θέματα διατήρησης περιβάλλοντος (τον κ. Γιάννη Ρήγα και τον κ. Αλέξανδρο Ιατρού) οι οποίοι ημι-απασχολούνταν στο Πρόγραμμα (75% του συνολικού χρόνου εργασίας και των δύο). Τα γραφεία της εταιρίας ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ είναι στο Ηράκλειο Αττικής.

Ειδικότερα τα στελέχη της εταιρείας ΟΙΚΟΣ – Διαχείριση Φυσικού Περιβάλλοντος ΕΠΕ, Βαγγέλης Παππάς, Γιάννης Ρήγας και Αλέξανδρος Ιατρού, είχαν αναλάβει την επιστημονική και τεχνική υποστήριξη του προγράμματος που συνίσταται στις δράσεις που περιγράφονται σε αδρές γραμμές παρακάτω. Εργάζονταν ως ομάδα με επισκέψεις στην περιοχή και διαρκή συνεργασία και διαβουλεύσεις με τον Δικαιούχο και όλους τους συντελεστές του προγράμματος. Συγκεκριμένα:

Δράσεις Α: Σχεδιασμός έργου, συντονισμός των εξωτερικών συνεργατών, επεξεργασία, αξιολόγηση και σύνθεση δεδομένων, σύνταξη διαχειριστικού σχεδίου και τεχνικών μελετών των έργων (Δράσεις C) και μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων.

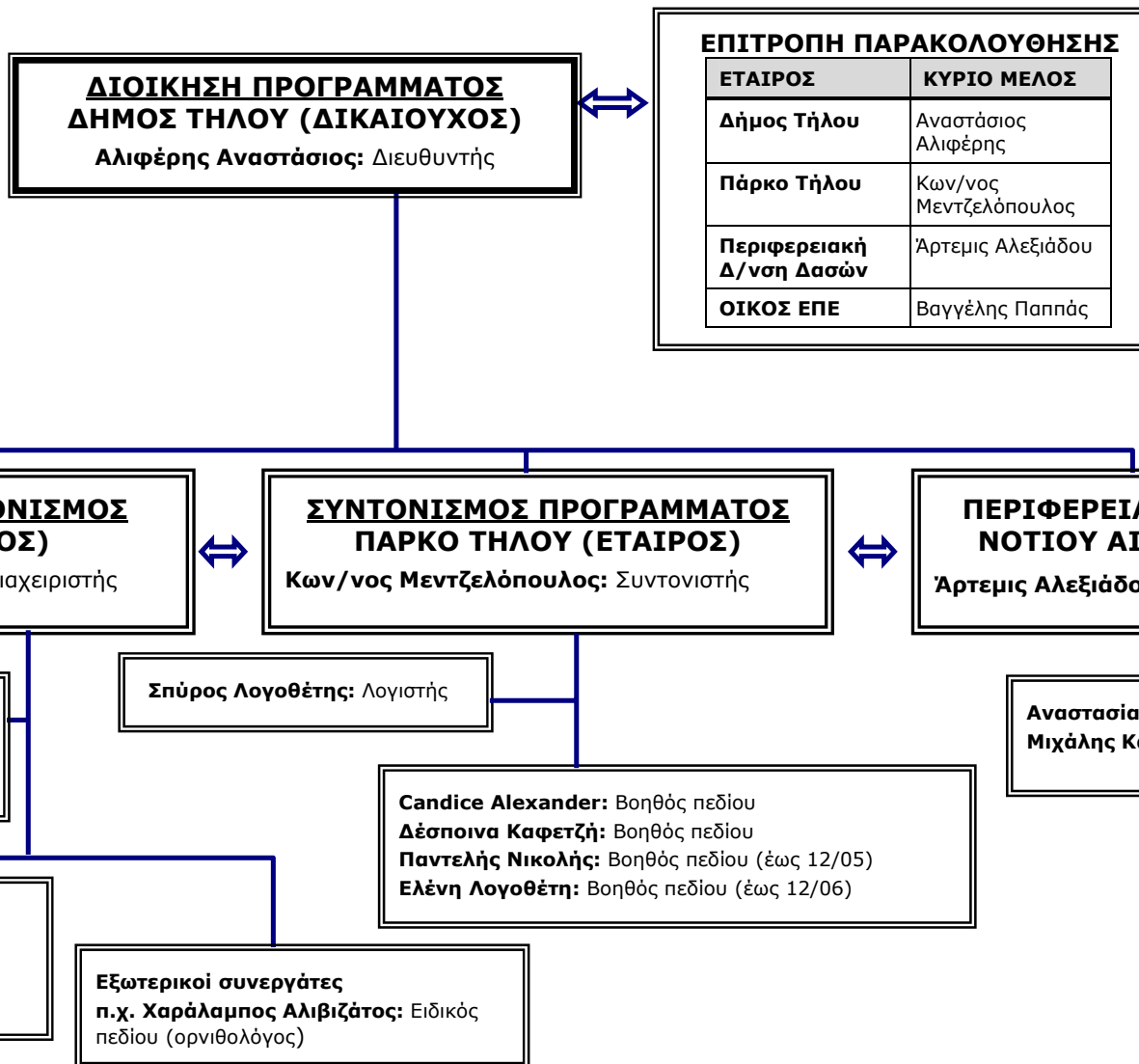
Δράσεις Δ: Σχεδιασμός δράσεων, σύνταξη σχεδίου παρακολούθησης ειδών, συντονισμός ερευνητών πεδίου, επεξεργασία, αξιολόγηση και σύνθεση πρωτογενών δεδομένων και ανάλυση αποτελεσμάτων παρακολούθησης.

Δράσεις Ε: Σχεδιασμός δράσεων, δημιουργία πληροφοριακού υλικού και τεχνικών εκδόσεων, δημιουργία μόνιμης έκθεσης και περιπτέρου ενημέρωσης.

Δράσεις ΣΤ: Σχεδιασμός και υλοποίηση των έργων και δράσεων που προβλέπονται από την δράση δικτύωσης των προγραμμάτων LIFE και συμμετοχή στη διαχείριση του προγράμματος, σύνταξη αναφορών προς ΕΕ.

Βάσει της εγκεκριμένης πρότασης, εκτός των άλλων, ευθύνη της ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ ήταν η επαρκής κάλυψη των αντικείμενων συστηματικής έρευνας πεδίου σε ότι αφορά στην καταγραφή και παρακολούθηση των ειδών ορνιθοπανίδας προτεραιότητας. Για το λόγο αυτό, συμβλήθηκε με την ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ στο πλαίσιο του Προγράμματος ένας συνεργάτης – ερευνητής ορνιθολόγος (κ^{ος} Χαράλαμπος Αλιβιζάτος). Επιπλέον, η ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ για την υλοποίηση της δράσης της διαχείρισης των τρωκτικών και για επιμέρους καταμετρήσεις του Μαυροπετρίτη συνεργάστηκε και με την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία (ΕΟΕ).

Τέλος, η ομάδα έργου της Δ/σης Δασών Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου αποτελείται από την Διευθύντρια κα. Άρτεμις Αλεξιάδου και το στέλεχος κα Αναστασία Δρασκίδου που αντικατέστησε τον κ. Μιχάλη Καλλιρή. Η έδρα τους ήταν στα γραφεία της υπηρεσίας, στην Ερμούπολη της Σύρου.

6. Πρόοδος και αποτελέσματα

Το πρόγραμμα LIFE-ΦΥΣΗ "Tilos: Conservation Management of an island SPA" ξεκίνησε σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα, την 01/11/2004 με την απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής **C(2004) 2919 final** της 30/7/2004. Στις 5 Ιουλίου του 2004 επικυρώθηκε από το Πρωτοδικείο Ρόδου η ίδρυση της μη-κυβερνητικής οργάνωσης (ΜΚΟ) με έδρα το νησί της Τήλου που ονομάζεται «Πάρκο Τήλου». Η ΜΚΟ Πάρκο Τήλου αν και το επιθυμούσε, δεν μπορούσε να συμμετέχει εξ αρχής ως εταίρος στο πρόγραμμα επειδή εκκρεμούσε η απόφαση της ίδρυσής του από το Πρωτοδικείο Ρόδου. Έτσι έγινε τροποποίησης του προγράμματος για να συμμετέχει και η ΜΚΟ Πάρκο Τήλου ως εταίρος του προγράμματος. Η συμμετοχή της ΜΚΟ Πάρκο Τήλου ήταν πολύ σημαντική για τη συνέχιση των δράσεων του προγράμματος και μετά τη λήξη του προγράμματος αλλά και για την ευκολότερη διαχείριση του προσωπικού του προγράμματος. Με την απόφαση **ENV.D.1/AT/nb/D(2005) 140**, της 18/01/2005, έγιναν δεκτές οι τροποποιήσεις που προτάθηκαν. Ουσιαστικά λοιπόν, οι περισσότερες δράσεις του προγράμματος ξεκίνησαν με μια μικρή καθυστέρηση δύο μηνών περίπου.

Στη συνέχεια, μια δεύτερη τροποποίηση (09/2007) ζητήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, που αφορούσε σε λογιστικά-οικονομικά αντικείμενα του προγράμματος. Στην πορεία του προγράμματος διαπιστώθηκαν λογιστικές ανάγκες που προέκυψαν κατά την υλοποίηση των δράσεων και που έπρεπε να διευθετηθούν για να ολοκληρωθεί το πρόγραμμα χωρίς να δημιουργηθούν λογιστικά προβλήματα στη λήξη του. Η δεύτερη τροποποίηση έγινε δεκτή από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Νοέμβριο του 2007, η οποία συμφώνησε στην μεταφορά οικονομικών ποσών μεταξύ των λογιστικών κατηγοριών, χωρίς να μεταβάλλονται στο ελάχιστο ο γενικός και οι ειδικότεροι στόχοι του προγράμματος. Η δεύτερη τροποποίηση του προγράμματος εγκρίθηκε με την απόφαση της Επιτροπής **ENV.E-4/AT/pt/D(2007) 20569** της 30/11/2007.

6.1. Α. Προπαρασκευαστικές Δράσεις

Δράση Α1: Σχέδιο Εργασίας και Διαχειριστικό σχέδιο για τις δράσεις του προγράμματος και τα τρία είδη προτεραιότητας (Work and Management plan for three priority bird species)

Φορέας υλοποίησης: ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ

Ημερομηνία Έναρξης: 1/11/2004

Ημερομηνία Ολοκλήρωσης: 28/2/2008

Περιγραφή δράσης: Η Φάση Α περιλαμβάνει ένα σχέδιο εργασίας το οποίο καθορίζει τους στόχους, τη μεθοδολογία και τις τεχνικές περιγραφές των έργων και των δράσεων που αφορούν στα 3 είδη πουλιών προτεραιότητας του προγράμματος καθώς και τον τρόπο καταγραφής τους. Περιγράφει τα τεχνικά χαρακτηριστικά των τεχνικών έργων των δράσεων C1, C2, C3 και το σχέδιο υλοποίησης των δράσεων A2, A3, D1, D2, D3, E1, E3, E4. Ειδικά για τη Δράση Δ3 περιλαμβάνει τη διεξαγωγή ειδικής μελέτης και έρευνας για τα τρωκτικά στις νησίδες αναπαραγωγής του Μαυροπετρίτη.

Στη Φάση Β περιλαμβάνεται το Διαχειριστικό Σχέδιο για τα 3 είδη προτεραιότητας, το οποίο περιλαμβάνει τα συλλεγόμενα δεδομένα, την ανάλυσή τους, και τα αποτελέσματα της παρακολούθησης. Επίσης περιλαμβάνει τις προτάσεις διαχείρισης και προστασίας για τα είδη και την περιοχή της Τήλου στο μέλλον.

Πρόοδος δράσης: Η δράση περιλαμβάνει δύο Φάσεις (Α και Β).

Η πρώτη φάση του Σχεδίου Εργασίας (work plan) ολοκληρώθηκε τον Σεπτέμβριο του 2005. Το Σχέδιο εργασίας συνεχώς εμπλουτιζόταν με νέα στοιχεία καθώς οι δράσεις εξελίσσονταν. Στο πλαίσιο του Σχεδίου Εργασίας έγινε η πρώτη εκτίμηση για την παρακολούθηση και διαχείριση του πληθυσμού των τρωκτικών σε νησίδες της Τήλου με τη βοήθεια της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρίας ώστε να μπορεί να ξεκινήσει η υλοποίηση της δράσης που αφορά στη διαχείριση του πληθυσμού των τρωκτικών. Η προκαταρκτική μελέτη/Σχέδιο Εργασία για τα τρωκτικά ολοκληρώθηκε σε πρώτη φάση τον Ιούλιο του 2006. Η νησίδα που επιλέχθηκε ήταν ο Άγιος Αντρέας, που συγκέντρωνε τις περισσότερες αναγκαίες προϋποθέσεις από τις υπόλοιπες που εξετάστηκαν για την εφαρμογή της δράσης. Τον Σεπτέμβριο του 2006 εξασφαλίστηκε η άδεια από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (αρ.πρωτ. 99873/5303/20-09-2006) για να εκτελεστεί η δράση έως τον Δεκέμβριο του 2007. Η άδεια στάλθηκε στην Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία η οποία είναι ο εξωτερικός συνεργάτης της ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ για την υλοποίηση της δράσης σε νησίδα της Τήλου και παράλληλα ενημερώθηκε και η Διεύθυνση Δασών Δωδεκανήσου. Η πορεία υλοποίησης της δράσης περιγράφεται στη δράση D3.

Το Διαχειριστικό Σχέδιο για τα 3 είδη πουλιών προτεραιότητας ολοκληρώθηκε τον Φεβρουάριο του 2008. Το Σχέδιο Διαχείρισης με τίτλο «Σχέδιο Διαχείρισης για τρία είδη πουλιών στην Τήλο» στηρίζεται στα αποτελέσματα της μελέτη με τίτλο «Ορνιθολογική αναφορά για τα σημαντικά είδη πουλιών στην Τήλο». Η ορνιθολογική αναφορά περιλαμβάνει όλα τα σημαντικά δεδομένα που συλλέχθηκαν και αναλύθηκαν για τα είδη πουλιών στην περίοδο του προγράμματος. Τα σημαντικότερα ζητήματα της ορνιθολογικής αναφοράς παρουσιάζονται στην ανάλυση της δράσης D1.

Το Σχέδιο Διαχείρισης θέτει τους στόχους για την προστασία και διαχείριση των ειδών πουλιών προτεραιότητας για την επόμενη διαχειριστική περίοδο και αξιολογεί τα δεδομένα και προτείνει τα δράσεις και τα έργα που θα πρέπει να υλοποιηθούν στην επόμενη πενταετία ώστε να διατηρηθούν οι πληθυσμοί των ειδών στα σημερινά επίπεδα (ή και να αυξηθούν). *Βασική ανάγκη για την προστασία και διαχείριση της περιοχής της Τήλου στο μέλλον είναι ο χαρακτηρισμός της προστατευόμενης περιοχής και η σύσταση του Φορέα Διαχείρισής της.* Εν συντομία, το Σχέδιο Διαχείρισης αναφέρεται στα ακόλουθα:

Τα 3 είδη πουλιών προτεραιότητας βρίσκονται σε Ικανοποιητική Κατάσταση Διατήρησης. Αυτό σημαίνει ότι οι πληθυσμοί και τα ενδιαίτημα τους βρίσκονται σε ικανοποιητικούς αριθμούς και ότι στο εξής αυτοί οι πληθυσμοί θα αποτελούν τη βάση για τις μελλοντικές αξιολογήσεις και την αξιολόγηση των δράσεων διαχείρισης και προστασίας.

Ο **διαχειριστικός στόχος** για τα 3 είδη πουλιών προτεραιότητας στην Τήλο είναι η προστασία και η διατήρηση των πληθυσμών των 3 ειδών στο μέλλον και η διατήρηση σε ικανοποιητική κατάσταση του περιβάλλοντος της Τήλου.

Ειδικότεροι στόχοι για τα είδη αυτά είναι:

- Διατήρηση και προστασία του πληθυσμού του Σπιζαετού σε 3 έως 5 αναπαραγωγικά ζευγάρια και η προστασία των πηγών τροφής του είδους.
- Διατήρηση και προστασία του αναπαραγωγικού πληθυσμού του Μαυροπετρίτη στα επίπεδα του 2006 και η προστασία των αποικιών του.
- Διατήρηση και προστασία του αναπαραγωγικού πληθυσμού του Θαλασσοκόρακα και η προστασία των φωλιών και των περιοχών τροφοληψίας του είδους.
- Διατήρηση και προστασία των σημαντικών ειδών πουλιών της Τήλου.

Οι **δράσεις και τα έργα** που προτείνονται αφορούν:

- Την προώθηση του χαρακτηρισμού της προστατευόμενης περιοχής και την σύσταση του Φορέα Διαχείρισης με την υπογραφή του Προεδρικού Διατάγματος.
- Τη συντήρηση και συνέχιση των διαχειριστικών δράσεων του προγράμματος.
- Τη συνέχιση της επιστημονικής παρακολούθησης για τα είδη πουλιών προτεραιότητας.
- Τη συνέχιση της επιτήρησης της περιοχής από παράνομες ενέργειες και

ενέργειες που αποτελούν όχληση για τα είδη.

- Τη συνέχιση της λειτουργίας του Κέντρου Ενημέρωσης και της ενημέρωσης ευαισθητοποίησης του κοινού για την προστασία των ειδών προτεραιότητας.
- Την υπογείωση των εναέριων καλωδίων στις περιοχές που εμφανίζεται συχνότερα Σπιζαετός.
- Την τοποθέτηση ειδικών κατασκευών σε όλες τις ανοιχτές δεξαμενές νερού του νησιού για την αποφυγή των πνιγμών των αρπακτικών.
- Τη συνέχιση της διαχείρισης των τρωκτικών στην νησίδα του Αγ. Ανδρέα για προστασία του Μαυροπετρίτη και του Θαλασσοκόρακα.
- Τη μονιμοποίηση της απαγόρευσης του κυνηγιού.
- Την οργάνωση των οικοτουριστικών διαδρομών για τη μείωση της όχλησης στα είδη.
- Την εκπόνηση Σχεδίου Δράσης για το θαλάσσιο περιβάλλον.
- Την εκπόνηση Σχεδίου Δράσης για την ανάπτυξη αειφορικών οικονομικών δραστηριοτήτων συμβατών με την προστασία της φύσης.
- Τη δημιουργία δικτύου πληροφόρησης με τα γειτονικά νησιά.
- Την εκπόνηση Σχεδίου Δράσης για τον περιορισμό της κτηνοτροφίας σε περιοχές όπου αναπαράγονται μαυροπετρίτες και άλλα σημαντικά είδη.
- Την έκδοση υλικού ενημέρωσης ιδιαίτερα για τη σημασία των βραχονησίδων και τους κανόνες συμπεριφοράς από επισκέπτες, ψαράδες, κτηνοτρόφους και σκάφη αναψυχής

Οι δράσεις αυτές έχουν ορίζοντα υλοποίησης τα πέντε έτη και προτείνεται να υλοποιηθούν από τον Φορέα Διαχείρισης ή από τον Δήμο Τήλου και το Πάρκο Τήλου. Η χρηματοδότησή τους μπορεί να επιτευχθεί στο πλαίσιο της χρηματοδότησης του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς 2007-2013.

Παραδοτέα: Σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα της δράσης το Σχέδιο Εργασίας έπρεπε να παραδοθεί τον Σεπτέμβριο του 2005 όπως και έγινε. Το Σχέδιο διαχείρισης σχεδιάζοταν να παραδοθεί τον Ιανουάριο του 2008 και παραδόθηκε τον Φεβρουάριο του 2008.

Έχει παραδοθεί το Σχέδιο Εργασίας με το Interim report (01/2006). Στην παρούσα τελική αναφορά, επισυνάπτονται οι υπόλοιπες μελέτες:

- Ορνιθολογική αναφορά για τα σημαντικά είδη πουλιών στην Τήλο – Παράρτημα 12
- Σχέδιο Διαχείρισης για τρία είδη πουλιών στην Τήλο – Παράρτημα 13
- Μελέτη Ελέγχου του πληθυσμού των τρωκτικών σε νησίδα – Παράρτημα 8.

Ορόσημα: Δεν υπάρχουν για τη Δράση A1.

Δράση A2: Τεχνικές μελέτες των έργων (Technical specifications for the works)

Φορέας υλοποίησης: ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ

Ημερομηνία Έναρξης: 1/4/2005

Ημερομηνία Ολοκλήρωσης: 30/06/2007

Περιγραφή δράσης: Η δράση περιλαμβάνει τις απαιτούμενες τεχνικές μελέτες των έργων της αποκατάστασης των συστάδων δέντρων (C1) και αναμόρφωσης των πηγών (C2).

- Μελέτη Αναδάσωσης για την ενίσχυση της αυτοφυούς δασικής βλάστησης, Νήσος Τήλος (C1)

Στόχος της τεχνικής μελέτης είναι η πιλοτική αποκατάσταση της αυτοφυούς δασικής βλάστησης με φύτευση περίπου 2 εκταρίων με είδη όπως Βελανιδιά

Quercus ithaburensis subsp. *macrolepis* (*aegilops*), Αγριοτσικουδιά (γραμιθιά) *Pistacia terebinthus* subsp. *Palaestina*, Χαρουπιά *Ceratonia siliqua*, Αγριελιά *Olea europea* subsp. *oleaster* (*silvestris*), Αγριοαχλαδιά *Pyrus communis*. Τα είδη που φυτεύτηκαν προβλεπόταν να έχουν την παρακάτω κατά προσέγγιση αναλογία:

- 50% βελανιδιά
- 30% αγριοτσικουδιά (γραμιθιά)
- 20% χαρουπιά, αγριοαχλαδιά και αγριελιά.

Επίσης όλες οι φυτεύσεις προβλεπόταν να περιφραχθούν για να προστατέψουν τα δέντρα από την βόσκηση των κατσικιών.

Οι περιοχές όπου επιλέχθηκαν να γίνουν οι φυτεύσεις των δέντρων είναι διασκορπισμένες σε όλο σχεδόν το νησί, δίπλα στους δρόμους του νησιού. Η φύτευση δέντρων σε άλλες περιοχές (ιδιοκτησίες) δεν ήταν εφικτή λόγω του ιδιαίτερου και πολύπλοκου ιδιοκτησιακού καθεστώτος με τις εκτάσεις του νησιού να διεκδικούνται από το δημόσιο και τους ιδιώτες.

• Μελέτη δημιουργίας μικρών υδατοσυλλογών για την πανίδα της Τήλου (C2)

Στόχος της τεχνικής μελέτης είναι να εξασφαλίσει την παρουσία επιφανειακού νερού:

- i) κατά τη διάρκεια της άνοιξης (και με κατάλληλες συνθήκες βάρους, βλάστησης και όχθης), για την αναπαραγωγή αμφιβίων και ασπονδύλων,
- ii) κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, για τα 3 είδη προτεραιότητας και τα θηράματά τους και για τις ανάγκες των επιδημητικών και αποδημητικών πουλιών που περιλαμβάνονται στο Παράρτημα I της Συνθήκης 79/409/ΕΟΚ. Κατά την περίοδο αυτήν είναι αρκετή η παρουσία μικρής ποσότητας νερού.

Οι πηγές που προτάθηκαν να διαμορφωθούν για την ενίσχυση της άγριας ζωής βρίσκονται στο βόρειο τμήμα του νησιού, στον προφήτη Ηλία (ή Όλυμπος) και τον όρμο Πλάκα. Ειδικότερα:

1. στην πλαγιά κάτω από την πηγή που βρίσκεται στη νότια όψη της κορυφής Προφήτης Ηλίας (ΒΑ Τήλος) και
2. στο επίπεδο έδαφος μεταξύ πηγής και ακτής, στη θέση Αγ. Νικόλαος κοντά στο ακρωτήριο Πούντα, στον όρμο Πλάκα (ΒΔ Τήλος).

Η διαμόρφωση των πηγών περιλαμβάνει τη συλλογή νερού και τη διαμόρφωση μικρών λεκανών όπου συγκρατείται το νερό και την περίφραξή τους.

Πρόσδος δράσης:

Μελέτη Αναδάσωσης για την ενίσχυση της αυτοφυούς δασικής βλάστησης, Νήσος Τήλος (C1) – ολοκληρώθηκε.

Στις 09-08-2006 στάλθηκαν από την ΟΙΚΟΣ προς τη Διεύθυνση Δασών Δωδεκανήσου τα διορθωμένα τεύχη της μελέτης σύμφωνα με τις υποδείξεις της υπηρεσίας. Στις 07-09-2006 (απ. Πρωτ. 4540) η Διεύθυνση Δασών Δωδεκανήσου έστειλε τη θετική της εισήγηση για έγκριση της μελέτης στην ΔΔΠΝΑ. Στις 22-09-2006 η ΔΔΠΝΑ ζήτησε (αρ. πρωτ. 16204) από την ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ τα Τεύχη Δημοπράτησης του έργου και το Σχέδιο και τον Φάκελο Ασφάλειας και Υγείας του έργου. Η ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ έστειλε στις 17-11-2006 τον απαιτούμενο φάκελο που απαιτείται για τη Δημοπράτηση του έργου. Η ΔΔΠΝΑ προχώρησε στην έγκριση της μελέτης και στον διαγωνισμό για την ανάδειξη του ανάδοχου του έργου σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Δασών Νομού Δωδεκανήσου της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου. Ο διαγωνισμός δημοσιεύτηκε στις 09-01-2007 και προέκυψε ο ανάδοχος του έργου. Η πορεία υλοποίησης του έργου περιγράφεται στη δράση C1.

Μελέτη δημιουργίας μικρών υδατοσυλλογών για την πανίδα της Τήλου (C2) – ολοκληρώθηκε

Η μελέτη ολοκληρώθηκε και στάλθηκε από την ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ στην ΔΔΠΝΑ για έλεγχο και διορθώσεις στις 07-02-2007. Η ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ ενημερώθηκε τηλεφωνικά ότι η μελέτη ήταν πλήρης και πως μπορούσε να προχωρήσει η διαδικασία για την έγκριση και

ανάθεση του έργου από τη Διεύθυνση Δασών Νομού Δωδεκανήσου της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου. Η Διεύθυνση Δασών Νομού Δωδεκανήσου ζήτησε τηλεφωνικά και με έγγραφό της (08-06-2007), από την ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ τα τεύχη δημοπράτησης του έργου. Η ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ απέστειλε τα απαιτούμε για τον φάκελο δημοπρασίας του έργου στις 11-06-2007.

Παραδοτέα: Η μελέτη «Αναδάσωση για την ενίσχυση της αυτοφυούς δασικής βλάστησης, Νήσος Τήλος (C1)» έπρεπε να παραδοθεί σύμφωνα με την πρόταση τον Νοέμβριο του 2006. Παραδόθηκε ολοκληρωμένη τον Νοέμβριο του 2006. Η πρώτη μελέτη στάλθηκε στην ΕΕ με το Interim report (01/2006) ενώ η τελική ολοκληρωμένη μελέτη μαζί με τα τεύχη δημοπράτησης παραδόθηκε με την 2^η Ενδιάμεση Αναφορά (09/07). Η «Μελέτη δημιουργίας μικρών υδατοσυλλογών για την πανίδα της Τήλου (C2)» έπρεπε να παραδοθεί σύμφωνα με την πρόταση, τον Φεβρουάριο του 2007. Παραδόθηκε τον Φεβρουάριο 2007 στην αρμόδια υπηρεσία και ο Φάκελος Ασφάλειας και Υγείας του έργου παραδόθηκε τον Ιούνιο του 2007. Στάλθηκε στην ΕΕ με την 2^η Ενδιάμεση Αναφορά (09/07) μαζί με τα Τεύχη Δημοπράτησης και το Σχέδιο και τον Φάκελο Ασφάλειας και Υγείας του έργου.

Ορόσημα: Σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα του έργου και οι δύο μελέτες των έργων θα είχαν εγκριθεί τον Ιούνιο του 2007. Οι μελέτες ολοκληρώθηκαν και εγκρίθηκαν τον Ιούνιο του 2007.

✦ **Δράση A3: Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (Environmental Impact Assessments - E.I.A)**

Φορέας υλοποίησης: ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ

Ημερομηνία Έναρξης: 1/1/2006

Ημερομηνία Ολοκλήρωσης: 30/06/2007

Περιγραφή δράσης: Η δράση αφορά στις Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων στις μελέτες:

A) Μελέτη Αναδάσωσης για την ενίσχυση της αυτοφυούς δασικής βλάστησης, Νήσος Τήλος.

B) Μελέτη δημιουργίας μικρών υδατοσυλλογών για την πανίδα της Τήλου.

Πρόοδος δράσης: Επειδή πρόκειται για ειδικά δασοτεχνικά έργα δεν χρειάστηκε να εκπονηθούν ξεχωριστές Μελέτες Περιβαλλοντικών επιπτώσεων για τις επιπτώσεις των έργων. Σύμφωνα με τη νομοθεσία (Ν.3208/2003, άρθρο 1) είναι απαραίτητο η τεχνική μελέτη να συνοδεύεται από Ειδικό Κεφάλαιο Περιβαλλοντικών Όρων όπου θα αναλύονται οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις των έργων. Και στις δύο προαναφερόμενες τεχνικές μελέτες ενσωματώθηκε το κεφάλαιο «Ειδικό Κεφάλαιο Περιβαλλοντικών Όρων» όπως απαιτείται από τη νομοθεσία. Κανένα από τα δύο έργα δεν παρουσίαζε αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Οι μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων, δηλαδή τα κεφάλαια των περιβαλλοντικών όρων, κατατέθηκαν μαζί με τις τεχνικές μελέτες των έργων.

Παραδοτέα: Οι μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων συνοδεύουν τις τεχνικές μελέτες των έργων. Ισχύει ότι και στη δράση A2.

Ορόσημα: Σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα του έργου και οι δύο ΜΠΕ θα έπρεπε να εγκριθούν έως τον Ιούνιο του 2007. Οι μελέτες εγκρίθηκαν τον Ιούνιο του 2007.

6.2. C. Μη επαναλαμβανόμενη Διαχείριση Βιοτόπων

^ Δράση C1: Αποκατάσταση δάσους με ήμερες βελανιδιές - *Quercus ithaburensis macrolepis* και κοκορεβιθιές - *Pistacia terebinthus palaestina*. (Woodland restoration with *Quercus ithaburensis macrolepis* and *Pistacia terebinthus palaestina*)

Φορέας υλοποίησης: Δ/νση Δασών Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου
Ημερομηνία Έναρξης: 1/2007
Ημερομηνία Ολοκλήρωσης: 2/2008

Περιγραφή δράσης: Η δράση περιλαμβάνει τη φύτευση νέων δέντρων, την προστασία τους από τη βόσκηση με περίφραξη και τη φροντίδα τους. Είναι μια δράση που στοχεύει σε μακροχρόνια αποτελέσματα για τα προστατευόμενα είδη πανίδας του νησιού.

Πρόοδος δράσης:

α. Διενεργήθηκε ανοικτός διαγωνισμός στις 30-01-2007 και επιλέχθηκε ο ανάδοχος.
β. Υπογράφηκε εργολαβική σύμβαση με τη Δ/νση Δασών Περιφέρειας ΝΑ στις 25-04-07.

γ. Υποβλήθηκε και εγκρίθηκε το χρονοδιάγραμμα του έργου στις 29-05-07.
Μέχρι τέλος Ιουνίου του 2007 πραγματοποιήθηκαν οι εξής εργασίες:

1. Καθαρισμός βλάστησης
2. Κατασκευή της περίφραξης
3. Διάνοιξη λάκκων

Το Νοέμβριο του 2007 πραγματοποιήθηκε η φύτευση των νεαρών δέντρων και τα ποτίσματα συνεχίστηκαν ως τον Φεβρουάριο του 2008. Η αποπληρωμή του έργου έγινε με τη λήξη του προγράμματος, τον Φεβρουάριο του 2008.

Συνολικά, φυτεύτηκαν και περιφράχθηκαν 334 νέα δέντρα σε μια συνολική έκταση περίπου 2 εκταρίων (ή 20 στρεμμάτων).

Αποτελέσματα - Συμπεράσματα:

Οι εργασίες φύτευσης είχαν σχεδιαστεί να ολοκληρωθούν έως την άνοιξη του 2007. Όμως, η φύτευση των φυτών αποφασίστηκε να μεταφερθεί από την άνοιξη του 2007, που είχε αρχικά σχεδιαστεί, στον Νοέμβριο του 2007, ώστε να υπάρχουν μεγαλύτερες πιθανότητες επιβίωσης των φυτών: Η εξαιρετικά ξηρή και θερμή περίοδος του χειμώνα και της άνοιξης του της περιόδου 2006-2007 δεν επέτρεψε να προχωρήσει η δράση των φυτεύσεων λόγω της μεγάλης πιθανότητας που υπήρχε, εξαιτίας των αντίξωων καιρικών συνθηκών (ξηρασία και υψηλές θερμοκρασίες), να μην επιτύχει η φύτευση ακόμη και αν συνοδευόταν από συχνό πότισμα.

Η λύση της φύτευσης κατά μήκος των δρόμων εμφανίζει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Από τη μια οι εκτάσεις δίπλα στους δρόμους δεν είναι τα πιο ενδεδειγμένα μέρη στο νησί για να φυτευτούν νέα δέντρα που θα βοηθήσουν την πανίδα της περιοχής, λόγω τη όχλησης. Όμως δεδομένου του ότι η εύρεση εκτάσεων στο νησί, όπου θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν όλες οι σπορές μαζί (δηλαδή τα 2 εκτάρια ενιαία), ήταν πολύ δύσκολη η επιλογή των τελικών θέσεων ήταν υποχρεωτική.

Βέβαια η επιλογή των θέσεων κοντά σε δρόμους έχει και πλεονεκτήματα: Τα νέα δέντρα είναι διασκορπισμένα σχεδόν σε όλες τις περιοχές του νησιού. Σε λίγα χρόνια οι καρποί τους θα μπορούν να διασκορπίζονται σε μεγάλη έκταση στο νησί και να συνεισφέρουν στην αναγέννηση της βλάστησης η οποία σε συνδυασμό με τη μείωση

της κτηνοτροφίας θα δημιουργήσει νέες συστάδες δέντρων. Η φροντίδα των δέντρων είναι πολύ πιο εύκολη επειδή είναι κοντά στο δρόμο. Ο Δήμος Τήλου θα φροντίζει τα νεαρά δέντρα με πότισμα και για την περίοδο μετά το πρόγραμμα LIFE. Η διαπλάτυνση των δρόμων του νησιού δεν υφίσταται σε προτάσεις μελλοντικού σχεδιασμού για το νησί και δεν φαίνεται ότι μπορεί να γίνει στο άμεσο μέλλον ώστε τα νέα δέντρα να κινδυνέψουν. Τέλος, το ποσοστό επιτυχίας των φυτεύσεων δεν μπορεί να είναι ακόμη γνωστό, όμως θα μετρηθεί και θα φανεί στα επόμενα 5 χρόνια. Ο Δήμος Τήλου θα αναλάβει να αντικαταστήσει τα φυτά που –ενδέχεται– να μην επιβιώσουν τον πρώτο χρόνο ή και αργότερα.

Παραδοτέα: Στο Παράρτημα 10 επισυνάπτεται φωτογραφικό υλικό από τις φυτεύσεις.

Ορόσημα: Η δράση προβλεπόταν να ολοκληρωθεί τον Φεβρουάριο του 2008. Ολοκληρώθηκε τον Φεβρουάριο του 2008.

^ **Δράση C2: Εργασίες βελτίωσης μικρών πηγών (Habitat enhancement works of small springs)**

Φορέας υλοποίησης: Δ/νση Δασών Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου

Ημερομηνία Έναρξης: 1/2007

Ημερομηνία Ολοκλήρωσης: 1/2008

Περιγραφή δράσης: Η δράση αφορά στα απαραίτητα έργα και εργασίες ώστε δύο από τις πηγές νερού στο νησί να διαμορφωθούν με τρόπο που το νερό τους θα γίνεται ευκολότερα διαθέσιμο στην άγρια πανίδα.

Πρόοδος δράσης: Τον Αύγουστο 2007 κλήθηκε ο ανάδοχος για την υπογραφή σύμβασης. Το έργο ολοκληρώθηκε τον Ιανουάριο του 2008.

Αποτελέσματα - Συμπεράσματα: Διαμορφώθηκαν 2 πηγές νερού. Η μία στην πλαγιά που βρίσκεται στη νότια όψη της κορυφής Προφήτης Ηλίας (ΒΑ Τήλος) και η δεύτερη στη θέση Αγ. Νικόλαος κοντά στο ακρωτήριο Πούντα, στον όρμο Πλάκα (ΒΔ Τήλος). Στην πρώτη πηγή, τμήμα από το νερό της πηγής μεταφέρεται από την πηγή σε μια μικρή δεξαμενή η οποία είναι καμουφλαρισμένη, και στη συνέχεια από εκεί σε μια διαμορφωμένη λιμνούλα. Η λιμνούλα είναι περιφραγμένη για να μην εισέρχονται σε αυτή τα κατσίκια και έτσι να ευνοούνται τα αμφίβια και τα έντομα, ενώ τμήμα της λιμνούλας είναι εκτός της περιφραγξης έτσι ώστε η πανίδα του νησιού να μπορεί να χρησιμοποιήσει το νερό. Δύο είδη από τα είδη προτεραιότητας (Σπιζαιτός και Μαυροπετρίτης) θα μπορούν να επωφεληθούν από το νερό.

Η δεύτερη διαμόρφωση έγινε στην περιοχή της Πλάκα. Σε αυτή την πηγή έγινε μόνο διαμόρφωση του χώρου της μικρής λίμνης και περιφράχθηκε. Κυρίως αναμένεται να ευνοήσει τους πληθυσμούς των αμφιβίων και των μικροθηλαστικών αλλά και των πουλιών της περιοχής.

Και οι δύο πηγές διαμορφώθηκαν σε περιοχές όπου υπάρχει έντονη η παρουσία του Σπιζαιτού όλο το χρόνο και επίσης υπάρχει σημαντική παρουσία των ειδών Νησιώτικη πέρδικα και Βραχοπερίστερο, από τα πιο σημαντικά θηράματά του Σπιζαιτού. Η υποστήριξη ιδιαίτερα το καλοκαίρι σε νερό για τα είδη προτεραιότητας αλλά και για τα άλλα είδη που είτε αποτελούν είτε όχι θηράματα των αρπακτικών πουλιών θεωρείται σημαντική για την υποστήριξη των ειδών. Επιπρόσθετα, η πηγή του προφήτη Ηλία επειδή βρίσκεται δίπλα στη διαδρομή ερμηνείας της φύσης (βλ. Δράση E4), λειτουργεί ως μια πολύ καλή προώθηση των στόχων του προγράμματος και της περιβαλλοντικής ενημέρωσης των επισκεπτών.

Η καθυστερημένη υλοποίηση της δράσης (θα έπρεπε να είχε ολοκληρωθεί ένα χρόνο νωρίτερα σύμφωνα με την αρχική (όχι-αναθεωρημένη) πρόταση του προγράμματος LIFE δεν παρείχε τη δυνατότητα της παρακολούθησης της χρήσης των πηγών από την άγρια πανίδα ώστε να υπάρχουν αποτελέσματα που να καταγράφουν

την χρήση τους από την άγρια πανίδα. Προβλέπεται ότι το Πάρκο Τήλου θα εντάξει στο πρόγραμμα των επισκεπτών εθελοντών στο νησί την παρακολούθηση της χρήσης των πηγών αυτών από την πανίδα μετά το τέλος του προγράμματος LIFE.

Παραδοτέα: Δεν υπάρχουν σε αυτή τη δράση. Στο Παράρτημα 11 επισυνάπτεται φωτογραφικό υλικό από τη διαμόρφωση των πηγών.

Ορόσημα: Η δράση προβλεπόταν να ολοκληρωθεί τον Οκτώβριο του 2007. Ολοκληρώθηκε τον Ιανουάριο του 2008.

^ **Δράση C3: Επανασπορά ντόπιων δημητριακών για ενίσχυση της άγριας ζωής (Re-instating traditional cereal crops for the benefit of local wildlife)**

Φορέας υλοποίησης: Δήμος Τήλου, Πάρκο Τήλου

Ημερομηνία Έναρξης: 11/2004

Ημερομηνία Ολοκλήρωσης: 12/2006

Περιγραφή δράσης: Η δράση περιελάμβανε τη σπορά δημητριακών, σε επιλεγμένες τοποθεσίες του νησιού ώστε να ευνοηθούν οι πληθυσμοί εντόμων, πουλιών και θηλαστικών.

Πρόοδος δράσης:

Η δράση πραγματοποιήθηκε με επιτυχία την πρώτη χρονιά 2004-2005 και υλοποιήθηκε και πάλι τις χρονιές 2005 και 2007.

Αποτελέσματα - Συμπεράσματα: Στην πρόταση του προγράμματος είχαν υπολογιστεί μόνο 2 εκτάρια για σπορές δημητριακών επειδή δεν υπήρχε προηγούμενη γνώση για τους πληθυσμούς των σποροφάγων πουλιών του νησιού και για το μέγεθος των σπαρμένων εκτάσεων που θα βοηθούσε τους πληθυσμούς προσφέροντας επιπλέον τροφή. Επίσης, δεν υπήρχαν ενδείξεις για μεγαλύτερη προσφορά γης από τους ντόπιους. Η έκταση των σπορών εκτιμήθηκε πως έπρεπε να ήταν μεγαλύτερη καθώς εκτιμήθηκε πως για να ενισχυθούν οι πληθυσμοί των πουλιών που μετρήθηκαν στο νησί χρειαζόταν μεγαλύτερες εκτάσεις. Επίσης, η προσφορά εκτάσεων για να υλοποιηθούν οι σπορές από τον ντόπιο πληθυσμό ήταν μεγάλη. Ο Δήμος Τήλου θέλοντας να προωθήσει τον φιλοπεριβαλλοντικό στόχο του προγράμματος υλοποίησε σπορές σε μεγαλύτερες εκτάσεις από ότι είχαν αρχικά υπολογιστεί. Οι σπορές συνοδεύτηκαν και από περιφράξεις των σπαρμένων εκτάσεων ώστε να μην καταστραφούν από τα ελεύθερα κατσίκια του νησιού.

Συνολικά, 24 ιδιοκτήτες γης υπέγραψαν συμφωνητικά για σπορές δημητριακών στις εκτάσεις τους. Το σύνολο των σπαρμένων εκτάσεων ήταν 716 στρέμματα (71,6 ha) και από αυτά χρειάστηκαν περίφραξη περίπου τα 650 στρέμματα (65 ha). Ο Δήμος Τήλου έχει υπογράψει συμφωνητικά με τους ιδιοκτήτες των εκτάσεων που σπαρθήκαν. Η δράση ανατέθηκε και υλοποιήθηκε τμηματικά από τη Δημοτική Επιχείρηση Ύδρευσης Αποχέτευσης Τήλου (ΔΕΥΑΤ) με τη συνεργασία του Δήμου Τήλου.

Οι εκτάσεις που σπάρθηκαν αφήνονται να ξαναβλαστήσουν με τους σπόρους που θα παράγοντα από τα σπαρμένα φυτά κάθε χρόνο, ενώ ορισμένες επικουρούνται και με νέες σπορές. Στις περιοχές όπου σπάρθηκαν μεγάλες εκτάσεις παρατηρήθηκε σχετική αύξηση των πληθυσμών των σποροφάγων πουλιών (π.χ. πέρδικας) και των ζευγαριών Σπιζαετού που βασίζεται σε αυτά τα είδη για τροφή. Παράδειγμα είναι η περιοχή της Πλάκας όπου διπλασιάστηκαν τα ζευγάρια Σπιζαετών (από 1 σε 2).

Οι σπορές θα συνεχίζονται και μετά το τέλος του προγράμματος LIFE από τον Δήμο Τήλου.

Παραδοτέα: Δεν προβλέπονται. Ο χάρτης που παρουσιάζει χωρικά τις σπορές επισυνάπτεται στο Παράρτημα 7, μαζί με φωτογραφίες από τη δράση της σποράς.

Ορόσημα: Το τέλος των δράσης των σπορών προβλεπόταν για τον Δεκέμβριο του 2007. Ολοκληρώθηκε τον Δεκέμβριο του 2007.

6.3. D. Επαναλαμβανόμενη Διαχείριση Βιοτόπων

Δράση D1: Επιστημονική παρακολούθηση ειδών πουλιών προτεραιότητας (Monitoring of targeted bird species)

Φορέας υλοποίησης: ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ

Ημερομηνία Έναρξης: 1/2005

Ημερομηνία Ολοκλήρωσης: 02/2008

Περιγραφή δράσης: Η δράση περιλαμβάνει την παρακολούθηση των πληθυσμών των τριών ειδών πουλιών προτεραιότητας. Τα τρία είδη που παρακολουθούνται συστηματικά είναι ο Μαυροπετρίτης, ο Σπιζαετός και ο Θαλασσοκόρακας.

Πρόοδος δράσης: Σύμφωνα με το Σχέδιο Παρακολούθησης Ορνιθοπανίδας (monitoring plan) που υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του Σχεδίου Εργασίας της Δράσης A1, η επιστημονική παρακολούθηση των 3 ειδών προτεραιότητας αλλά και άλλων σημαντικών ειδών πουλιών, πραγματοποιήθηκε από ορνιθολόγους ερευνητές για όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Εκτός από τον βασικό ορνιθολόγο του προγράμματος LIFE, Δρ. Χαράλαμπο Αλιβιζάτο, ο οποίος πραγματοποίησε την πλειοψηφία των παρατηρήσεων στο νησί, παρατηρήσεις έγιναν και από άλλους ερευνητές και από την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία, με την οποία υπήρχε συνεργασία σε όλη τη διάρκεια του LIFE. Οι εργασίες πεδίου πραγματοποιούνταν κάθε μήνα ή κάθε δύο μήνες ανάλογα με την περίοδο για το διάστημα των 3 ετών.

Αποτελέσματα - Συμπεράσματα: Τα αποτελέσματα της παρακολούθησης παρουσιάζονται αναλυτικά στη μελέτη «**Ορνιθολογική αναφορά για τα είδη πουλιών προτεραιότητας στην Τήλο**». Συνοπτικά τα αποτελέσματα από την παρακολούθηση των ειδών προτεραιότητας έχουν ως εξής:

• Θαλασσοκόρακας

Από τις μετρήσεις αποδεικνύεται πως ο πληθυσμός είναι σταθερός. Υπολογίζεται η παρουσία 25-30 ζευγαριών στην Τήλο. Οι περιοχές με τη συχνότερη παρουσία του είδους είναι ο κόλπος των Λιβαδιών, ο κόλπος του Αγ. Αντωνίου με την Πλάκα και οι ανατολικές νησίδες Πρασούδα και Νησί. Την εποχή της αναπαραγωγής πολλά άτομα βρίσκονται και στις νότιες ακτές του νησιού.

Οι απειλές που αντιμετωπίζει το είδος είναι κυρίως η ανθρώπινη όχληση με σκάφη και η απώλεια των ενδιαιτημάτων τροφοληψίας του.

• Σπιζαετός

Από τις μετρήσεις του 2007 αποδεικνύεται πως στην Τήλο υπάρχουν 5 ζευγάρια (από 3 που βρέθηκαν το 2005 και 4 που βρέθηκαν το 2006!). Πρόκειται για μια σημαντική αύξηση του πληθυσμού από την αρχή του προγράμματος η οποία ενδεχομένως οφείλεται είτε σε πραγματική αύξηση του πληθυσμού είτε στη συστηματική παρακολούθηση του είδους.

- ο 1 ζευγάρι στην Πλάκα
- ο 1 ζευγάρι Αγ. Παντελεήμονα
- ο 1 ζευγάρι στον Προφήτη Ηλία
- ο 1 ζευγάρι Κούτσουμπα
- ο 1 ζευγάρι στο Αμαλί

Στις 12 περιπτώσεις που καταγράφηκε η αναπαραγωγική επιτυχία (έτη 2005-2007), αυτή ήταν κατά μέσο όρο 75%, ενώ η παραγωγή στα επιτυχημένα ζευγάρια ήταν 1,22 πτερωθέντα νεαρά ανά ζευγάρι ανά έτος ενώ σε όλα τα ζευγάρια ο

αντίστοιχος αριθμός ήταν 0,98.

	2005	2006	2007	ΣΥΝΟΛΟ
Ζευγάρια που παρατηρήθηκαν στην Τήλο	3	4	5	12
Ζευγάρια που φώλιασαν	3 (100%)	3 (75%)	3 (60%)	9 (75%)
Ζευγάρια που δεν φώλιασαν	0	1	2	3
Ζευγάρια που μεγάλωσαν με επιτυχία 2 νεαρά	1	1	-	2
Ζευγάρια που μεγάλωσαν με επιτυχία 1 νεαρό	2	2	3	7
Νεαρά / Επιτυχημένο Ζευγάρι / Έτος	1,33	1,33	1	1,22
Νεαρά / Ζευγάρι / Έτος	1,33	1	0,6	0,98
Σύνολο νεαρών που πτερώθηκαν	4	4	3	11

Οι κυριότερες απειλές για το είδος στην Τήλο είναι, οι πνιγμοί σε δεξαμενές νερού, η ηλεκτροπληξία από τις προσκρούσεις ή την επαφή με τα εναέρια καλώδια, και μελλοντικά, εάν επιτραπεί το κυνήγι, η καταδίωξή του και η όχληση από τον άνθρωπο.

• Μαυροπετρίτης

Κατά τις καταμετρήσεις του Σεπτεμβρίου 2006 μετρήθηκαν 712 άτομα, (δεν καλύφθηκε μόνο η Αντίτηλος, λόγω κακών καιρικών συνθηκών). Ο αριθμός των ζευγαριών εκτιμάται πως ξεπερνούν τα 400 ή και τα 500. Η σύγκριση των καταμετρήσεων του 2005 και του 2006 δείχνει πως ο πληθυσμός του Μαυροπετρίτη στην Τήλο είναι σταθερός - ίσως και να παρουσιάζει μια μικρή αύξηση. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η ταύτιση των μετρήσεων των δύο ετών στους επιμέρους τομείς καταγραφής που είχε χωριστεί το νησί. Οι μετρήσεις πραγματοποιήθηκαν από την ΕΟΕ σύμφωνα με τη μεθοδολογία που αναπτύχθηκε από την ΕΟΕ στο πρόγραμμα LIFE του Μαυροπετρίτη.

Περίπου το 3% του παγκόσμιου πληθυσμού του Μαυροπετρίτη αναπαράγεται στην Τήλο. Η Τήλος και οι γειτονικές βραχονησίδες αποδεικνύονται πολύ σημαντική περιοχή για την αναπαραγωγή του Μαυροπετρίτη. Οι περιοχές με τη συχνότερη παρουσία Μαυροπετρίτη όλη την καλοκαιρινή περίοδο είναι οι περιοχές γύρω από τη λιμνοδεξαμενή στο κέντρο του νησιού και τα Λιβάδια.

Μεγαλύτερη απειλή για το είδος είναι η όχληση στις αποικίες του από ανθρώπους και κτηνοτροφικά ζώα.

Τέλος, οι συστηματικές παρατηρήσεις ανακάλυψαν και 59 νέα είδη πουλιών στην Τήλο, τα οποία δεν αναφερόταν στο παρελθόν (βλ. Παράρτημα 6). Επίσης συλλέχθηκαν σημαντικά δεδομένα και για άλλα είδη πουλιών του Παραρτήματος Ι της Οδηγίας 79/409/ΕΟΚ. Η Τήλος είναι πολύ σημαντική περιοχή για ορισμένα είδη πουλιών: Αετογερακίνα, Πετρίτης, Αιγαιόγλαρος, Χαλκοκουρούνα (βλ. Παράρτημα 6). Οι πληθυσμοί των ειδών αυτών στο νησί είναι σημαντικοί. Εξίσου σημαντικοί είναι και οι πληθυσμοί των ειδών Πέρδικα, Αγριοπερίστερο και Κουρούνα που αποτελούν σημαντική πηγή τροφής για τα αρπακτικά είδη.

Η παρακολούθηση των ειδών προτεραιότητας είχε ως αποτέλεσμα να βρεθεί ο πληθυσμός των ειδών που ζουν στο νησί, να επισημανθούν οι σημαντικότερες περιοχές για τα είδη αυτά και να προταθούν διαχειριστικά μέτρα για την προστασία των πληθυσμών τους.

Παραδοτέα: Τα συλλεγόμενα δεδομένα (δεδομένα, χάρτες, στατιστική ανάλυση) και η ανάλυσή τους περιλαμβάνονται στη μελέτη «Ορνιθολογική αναφορά για τα είδη πουλιών προτεραιότητας στην Τήλο», η οποία επισυνάπτεται στην παρούσα τελική

αναφορά, στο Παράρτημα 12.

Ορόσημα: Η δράση προβλεπόταν να ξεκινήσει τον Απρίλιο του 2005. Ξεκίνησε χωρίς καθυστέρηση και ολοκληρώθηκε τον Φεβρουάριο του 2008.

▲ **Δράση D2: Επιτήρηση της περιοχής (Surveillance of the site)**

Φορέας υλοποίησης: Δήμος Τήλου, Πάρκο Τήλου

Ημερομηνία Έναρξης: 03/2005

Ημερομηνία Ολοκλήρωσης: 02/2008

Περιγραφή δράσης: Η δράση αφορά στην επιτήρηση της περιοχής Natura 2000, από ενέργειες που μπορούν να υποβαθμίσουν ή να καταστρέψουν την προστατευόμενη περιοχή ή τα προστατευόμενα είδη. Οι δύο επόπτες πεδίου και ο Συντονιστής είναι υπεύθυνοι για τη δράση της επιτήρησης της περιοχής και για τις ενέργειες που γίνονται για την επίλυση των θεμάτων που προκύπτουν ως απειλές για την προστασία της περιοχής και των ειδών. Η επιτήρηση γινόταν πεζή, με αυτοκίνητο ή με σκάφος και για τις τυχόν παράνομες ενέργειες ενημερώνονταν οι αρμόδιες υπηρεσίες ή αρχές.

Πρόοδος Δράσης: Η επιτήρηση της προστατευόμενης περιοχής πραγματοποιούνταν σε καθημερινή (σχεδόν) βάση με τη συμμετοχή των εποπτών πεδίου του προγράμματος LIFE και με τη συνεργασία και δύο εργαζομένων/εθελοντών του Πάρκου Τήλου, Κωνσταντίνου Μουτζούρη και Τέλη Χατζηφούντα, οι οποίοι συνεπικουρούσαν εθελοντικά σε ορισμένες δράσεις του προγράμματος.

Οι σημαντικότερες ενέργειες που καταγράφηκαν στην επιτήρηση ήταν:

- Παράνομο κυνήγι (ελάχιστες φορές). Ειδοποιήθηκε η αστυνομία ή η ακτοφυλακή και έγινε σύσταση σε κυνηγούς.
- Εύρεση άρρωστων ή τραυματισμένων πουλιών (αρκετές φορές). Παρασχέθηκαν πρώτες βοήθειες και περιθάλφθηκαν τα τραυματισμένα είδη.
- Πυρκαγιές (Ελάχιστες φορές). Έγινε άμεση ενημέρωση στην Πυροσβεστική.
- Παράνομη υλοτομία (Σπάνια). Ενημερώθηκαν οι αρμόδιες υπηρεσίες.
- Απόθεση σκουπιδιών (Σπάνια). Ενημερώθηκαν οι αρμόδιες υπηρεσίες.
- Όχληση ειδών (Σπάνια). Ενημέρωση των αρμόδιων αρχών για τα περιστατικά αλλά και ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των δραστών.

Επίσης, στο πλαίσιο αυτής της δράσης έγιναν καθαρισμοί ακτών σε συνεργασία με εθελοντές, μαθητές του σχολείου και τον στρατό.

Αποτελέσματα - Συμπεράσματα: Αποτέλεσμα της δράσης της επιτήρησης είναι ότι το παράνομο κυνήγι έχει ελαχιστοποιηθεί, αν όχι επαλειφθεί. Ο τοπικός πληθυσμός έχει ευαισθητοποιηθεί στο θέμα του παράνομου κυνηγιού και ορισμένοι κάτοικοι ενημέρωναν το προσωπικό του Πάρκου Τήλου και του Προγράμματος LIFE εάν αντιλαμβάνονταν κάποια παράνομη συμπεριφορά. Επίσης, μέσα από συζητήσεις με τους κατοίκους του νησιού η επιτήρηση έγινε πιο αποτελεσματική. Για παράδειγμα, οι κάτοικοι ενημέρωσαν τους επόπτες πως οι ποιο ευαίσθητες ημέρες για πιθανή παράνομη θήρα είναι αυτές με δυνατό αέρα κατά τη διάρκεια του χειμώνα. Οι κυνηγοί χρησιμοποιούσαν τη κατεύθυνση του ανέμου για να αποφύγουν τον θόρυβο του πυροβολισμού να μεταφερθεί προς τις κατοικημένες περιοχές. Γι' αυτό το λόγο, η επιτήρηση επιτεινόταν όταν υπήρχε δυνατός άνεμος.

Η επιτυχία της δράσης της επιτήρησης οφείλεται και στο ότι οι κάτοικοι και οι επισκέπτες του νησιού αναγνώρισαν την ακεραιότητα των ενεργειών του προγράμματος και ενημέρωναν για οιαδήποτε πιθανή παράνομη δραστηριότητα. Αυτή η συμμετοχή των κατοίκων και επισκεπτών της Τήλου στην επιτήρηση είναι ένα στοιχείο που δεν υπήρχε στις αρχές του προγράμματος. Η συνέχεια αυτής της συμμετοχής προσδοκείται να συνεχιστεί με τις Δράσεις του Πάρκου Τήλου.

Επιπλέον, στο πλαίσιο της δράσης της επιτήρησης το προσωπικό του προγράμματος, με τη συμμετοχή των τοπικών σχολείων και του Στρατού καθώς και ενός προγράμματος εθελοντισμού για φοιτητές Ελληνικών και ξένων Πανεπιστημίων,

ξεκίνησε ένα πρόγραμμα καθαρισμού των ακτών και της εξοχής της Τήλου από τα σκουπίδια. Ακόμη, με παρότρυνση του προγράμματος LIFE ο Δήμος ξεκίνησε ένα πρόγραμμα καθαρισμού της περιοχής της Τήλου από τα εγκαταλελειμμένα αυτοκίνητα.

Από τη άλλη μεριά, υπήρχαν και προβλήματα στην επιτήρηση. Η βοήθεια από τις αρμόδιες αρχές (αστυνομία, ακτοφυλακή) δεν ήταν πάντα η ενδεδειγμένη. Ορισμένες φορές δήλωσαν πως δεν διέθεταν τα μέσα να βοηθήσουν(π.χ. όχημα, σκάφος) και άλλες φορές δήλωσαν αναρμόδιοι να επιληφθούν μιας ενέργειας που θεωρούνταν όχληση για είδη.

Τέλος, η επιτήρηση συνέβαλε επίσης στο να εντοπιστούν νέα είδη πουλιών που επισκέπτονται την Τήλο καθώς και άτομα φώκιας που υπάρχουν στο νησί. Νέα ευρήματα για τη βιοποικιλότητα του νησιού καθώς και καλύτερη γνώση για την οικολογική αξία της περιοχής προέκυψαν από την δράση της επιτήρησης.

Πρόβλεψη: Η επιτήρηση της περιοχής συνεχίζεται από τη ΜΚΟ Πάρκο Τήλου. Εθελοντές και εργαζόμενοι του Πάρκου Τήλου εκπαιδεύτηκαν στην επιτήρηση μέσω του LIFE και έτσι στο μέλλον θα μπορούν να συνεχίσουν τη δράση είτε μέσω του Πάρκου Τήλου είτε μέσω ενός Φορέα Διαχείρισης.

Παραδοτέα: Τα αποτελέσματα της επιτήρησης καταγράφονταν στο ημερολόγιο του LIFE, στα γραφεία του προγράμματος. Δεν προβλέπονταν παραδοτέα σε αυτή τη δράση. Η δράση ξεκίνησε και ολοκληρώθηκε κανονικά στις 28/02/08.

^ **Δράση D3: Διαχείριση των πληθυσμών των τρωκτικών σε νησίδα αναπαραγωγής του Μαυροπετρίτη (Management of rodent population in islets with breeding colonies of *Falco eleonora*)**

Φορέας υλοποίησης: ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ

Ημερομηνία Έναρξης: 03/2006

Ημερομηνία Ολοκλήρωσης: 02/2008

Περιγραφή δράσης: Σε μια νησίδα που επιλέχθηκε πραγματοποιήθηκε διαχείριση του πληθυσμού των τρωκτικών. Η μεθοδολογία διαχείρισης του πληθυσμού εφαρμόστηκε με τη συνεργασία της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρίας. Η δράση στοχεύει στην αύξηση της αναπαραγωγικής επιτυχίας των ειδών πουλιών στη νησίδα που ενδέχεται να είχαν υποστεί θήρευση των αυγών και των νεοσσών τους από τρωκτικά κατά τις προηγούμενες αναπαραγωγικές περιόδους.

Πρόοδος δράσης: Η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία, ως εξωτερικός συνεργάτης της ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ, χρησιμοποιώντας την τεχνογνωσία που έχει αναπτυχθεί στον τομέα της καταπολέμησης των τρωκτικών σε νησίδες από το πρόγραμμα LIFE03/NAT/GR/000091, υλοποίησε την προκαταρκτική έρευνα πεδίου για τον καθορισμό των νησιδών όπου θα εφαρμοστεί η δράση της διαχείρισης του πληθυσμού των τρωκτικών και εφάρμοσε την τεχνική εξολόθρευσής του.

Η δράση της διαχείρισης των πληθυσμών των αρουραίων ξεκίνησε να υλοποιείται το φθινόπωρο του 2006. Τον Δεκέμβριο του 2006 τοποθετήθηκαν τα δολώματα για τα τρωκτικά σε σωλήνες που βρίσκονταν μέσα σε τρύπες βράχων. Οι επόμενες επισκέψεις μέχρι τον Ιανουάριο του 2007, έδειξαν ότι ορισμένα από τα δολώματα έλειπαν από τη θέση τους. Στην επίσκεψη που πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο του 2007 από τον κ. Jacob Fric (ΕΟΕ) δεν υπήρχαν ενδείξεις για την παρουσία τρωκτικών στη νησίδα. Αυτό ήταν εμφανές και από την αύξηση της βλάστησης στη νησίδα. Το ίδιο αποτέλεσμα εμφανίστηκε και κατά την επίσκεψη τον Φεβρουάριο του 2008: Δεν υπήρχαν ίχνη από παρουσία τρωκτικών στη νησίδα. Αυτό σημαίνει ότι η εξολόθρευση των τρωκτικών ήταν μια πετυχημένη δράση.

Αποτελέσματα - Συμπεράσματα: Δεν παρατηρήθηκε αύξηση στις φωλιές του μαυροπετρίτη το φθινόπωρο του 2007 (κατά τη διάρκεια της δράσης διαχείρισης του πληθυσμού των τρωκτικών) αλλά η καταγραφή θα συνεχιστεί και τα επόμενα χρόνια

ώστε να συλλεχθούν δεδομένα για περισσότερο χρόνο. Βέβαια, θετικά αποτελέσματα από παρόμοια δράση που εφαρμόστηκε από την ΕΟΕ σε άλλες νησίδες υπάρχουν με αύξηση της αναπαραγωγικής επιτυχίας των ειδών (πηγή: ΕΟΕ, LIFE Μαυροπετρίτη, 2007). Εκτιμάται ότι χρειάζονται δεδομένα για την επόμενη πενταετία, για να εκτιμηθεί εάν θα παρουσιαστεί αύξηση της αναπαραγωγικής επιτυχίας στη νησίδα. Αν και η δράση είχε πιλοτικό χαρακτήρα και εφαρμόστηκε σε μικρή κλίμακα, τα αποτελέσματά της είναι σημαντικά:

- Οι δραστηριότητες των αρουραίων σταμάτησαν σε σύντομο χρονικό διάστημα μετά την τοποθέτηση των δολωμάτων
- Τα δολώματα δεν προκάλεσαν καμία αρνητική επίδραση στο υπόλοιπο οικοσύστημα.
- Ήδη παρατηρήθηκε αύξηση στην αφθονία βλάστησης στη νησίδα λόγω της διακοπής της τροφοληψίας από τα τρωκτικά.

Η επιτυχία της δράσης, η οποία υλοποιήθηκε πρώτη φορά στα Δωδεκάνησα, αφήνει χώρο να αναπτυχθεί η μέθοδος και σε άλλες νησίδες, όπου δηλαδή διαπιστωθεί πρόβλημα με τρωκτικά. Ένα άλλο αποτέλεσμα της δράσης θα φανεί στο χρόνο: Δηλαδή αν και πόσο γρήγορα θα εποικιστεί πάλι η νησίδα με τρωκτικά ή αν θα παραμείνει χωρίς τρωκτικά, θα είναι ένα από τα αποτελέσματα που θα βοηθήσουν στην ακριβή μελλοντική εφαρμογή της δράσης σε άλλες νησίδες. Από την άλλη, ένα άλλο θετικό αποτέλεσμα της δράσης είναι ότι έχουν εκπαιδευτεί άτομα από το Πάρκο Τήλου να συνεχίσουν τη δράση στο μέλλον (με τοποθετήσεις δολωμάτων και έλεγχο των νησίδων). Η παρακολούθηση της πορείας της νησίδας θα συνεχιστεί για τα επόμενα χρόνια από το Πάρκο Τήλου.

Πρόβλεψη: Η δράση προβλεπόταν να ολοκληρωθεί τον Δεκέμβριο του 2007. Ολοκληρώθηκε (η παρακολούθηση) τον Φεβρουάριο του 2008.

Παραδοτέα: Η μεθοδολογία, η έρευνα πεδίου και τα αποτελέσματα της δράσης παρουσιάζονται στη μελέτη που επισυνάπτεται στο Παράρτημα 8 της παρούσας αναφοράς.

▲ **Δράση D4: Προμήθεια Εξοπλισμού (Provision of equipment)**

Φορέας υλοποίησης: Περιφερειακή Δ/νση Δασών Νοτίου Αιγαίου, Πάρκο Τήλου
Ημερομηνία Έναρξης: 01/2005
Ημερομηνία Ολοκλήρωσης: 09/2007

Περιγραφή δράσης: Η δράση αφορά στην αγορά εξοπλισμού για τη συνολική λειτουργία του προγράμματος. Ο εξοπλισμός περιλαμβάνει σκάφος και μηχανή, συστήματα επικοινωνίας, κιάλια και τηλεσκόπια, φωτογραφική μηχανή, κάμερα.

Πρόσδος δράσης:

Όλος ο εξοπλισμός που προβλεπόταν να αγοραστεί στο πρόγραμμα από το Πάρκο Τήλου αγοράστηκε σταδιακά έως τον Σεπτέμβριο του 2006.

Η αγορά του αυτοκινήτου καθυστέρησε να υλοποιηθεί από το Πάρκο Τήλου. Το αυτοκίνητο συμφωνήθηκε να αγοραστεί από την Διεύθυνση Δασών Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου.

Όσον αφορά στην αγορά εξοπλισμού από την ΔΔΠΝΑ, η αγορά του εξοπλισμού ολοκληρώθηκε.

Συγκεκριμένα:

- α. Ολοκληρώθηκε η προμήθεια της ψηφιακής φωτογραφικής μηχανής το καλοκαίρι του 2006
- β. Υπογράφηκε σύμβαση για την αγορά του αυτοκινήτου, το οποίο παραδόθηκε

στον Δήμο Τήλου την 01-08-2007.

γ. Έγιναν δύο ανοικτοί δημόσιοι διαγωνισμοί για την προμήθεια σκάφους (στις 11-12-06 και ο επαναληπτικός στις 31-01-07, οι οποίοι δεν οδήγησαν σε αποτέλεσμα διότι δεν υπήρξε καμία προσφορά από εταιρία, με αποτέλεσμα η ΔΔΠΝΑ να αποφασίσει να προχωρήσει στην προμήθεια του σκάφους με απευθείας ανάθεση. Η προθεσμία υποβολής των προσφορών έληξε τον Ιούνιο του 2007. Υπήρξε μόνο μια προσφορά, η οποία η αξιολογήθηκε θετικά και έχει ήδη δρομολογηθεί η διαδικασία για την αγορά του σκάφους. Η αγορά του σκάφους ολοκληρώθηκε τον Αύγουστο του 2007.

Αποτελέσματα - Συμπεράσματα: Η καθυστέρηση στην αγορά του σκάφους και του αυτοκινήτου δημιούργησε δυσκολίες στο πρόγραμμα και ιδιαίτερα στις δράσεις παρακολούθησης των ειδών προτεραιότητας και επόπτευσης. Οι δράσεις αυτές πραγματοποιούνταν με τη συνδρομή εθελοντών ή με την ενοικίαση οχημάτων μέχρι το τελευταίο εξάμηνο του προγράμματος, οπότε και γινόταν με τα αποκτηθέντα από το πρόγραμμα μέσα μεταφοράς. Τα μέσα αυτά θα πρέπει να συνεχίσουν να χρησιμοποιούνται για την προστασία της περιοχής από τον Δήμο Τήλου και το Πάρκο Τήλου έως ότου μεταβιβαστούν στον επίσημο Φορέα Διαχείρισης της Περιοχής.

Παραδοτέα: Δεν υπάρχουν. Ο Δήμος Τήλου είναι υπεύθυνος για τη χρήση και την συντήρηση του σκάφους και του αυτοκινήτου.

6.4. Ε. Ευαισθητοποίηση του Κοινού και Διάδοση των Αποτελεσμάτων του Προγράμματος

^ Δράση Ε1: Παραγωγή φυλλαδίων, αφισών, βιβλίου, ιστοσελίδας, πινακίδων (Production of leaflets, poster, stickers, album, web-site, boards)

Φορέας υλοποίησης: ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ

Ημερομηνία Έναρξης: 01/2005

Ημερομηνία Ολοκλήρωσης: 12/2007

Περιγραφή δράσης: Η δράση περιλαμβάνει την έκδοση φυλλαδίων, αφίσας, αυτοκόλλητων, δημιουργία ιστοσελίδας, κατασκευή ενημερωτικών πινακίδων (αφορούν στην προστατευόμενη περιοχή και στα πουλιά της Τήλου) και συγγραφή εκλαϊκευμένης αναφοράς για το πρόγραμμα LIFE.

Πρόοδος δράσης:

Όλο το υλικό ενημέρωσης έχει ολοκληρωθεί. Το φυλλάδιο, η αφίσα, τα αυτοκόλλητα και οι πινακίδες του προγράμματος στάλθηκαν στο Κέντρο Ενημέρωσης του προγράμματος LIFE, στα Λιβιάδια τον Δεκέμβριο του 2006. Το υλικό διανέμεται δωρεάν στο Κέντρο Ενημέρωσης Τήλου σε όλους τους επισκέπτες αλλά και σε υπηρεσίες και επιχειρήσεις της Τήλου. Αναλυτικά παράχθηκαν:

- 40.000 Φυλλάδια σε αγγλική και ελληνική γλώσσα
- 3.000 Αφίσες σε αγγλική και ελληνική γλώσσα
- 6.000 Αυτοκόλλητα σε μικρό μέγεθος και σε αγγλική και ελληνική γλώσσα
- 3.000 Αυτοκόλλητα σε μεγάλο μέγεθος και σε αγγλική και ελληνική γλώσσα
- 4 πινακίδες ενημέρωσης (100*80cm) για το πρόγραμμα LIFE και τις δράσεις του
- 4 πινακίδες ενημέρωσης (80*64cm) για τις δράσεις του προγράμματος LIFE
- 3 πινακίδες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης (1,40*80cm) για τη διαδρομή ερμηνείας περιβάλλοντος (δράση Ε4).

Η ιστοσελίδα του προγράμματος ολοκληρώθηκε και «ανέβηκε» στις 12 Οκτωβρίου 2006. Παρουσιάζει αναλυτικά το πρόγραμμα LIFE και τις δράσεις του ενώ προσφέρει δικτυακά και το παραγόμενο υλικό ενημέρωσης. Η ιστοσελίδα λειτουργεί στη διεύθυνση <http://www.tilos-park.org.gr>. Το διάστημα από 1^η Ιανουαρίου έως 31 Ιουλίου 2007 περισσότερες από 80.000 επισκέψεις καταγράφηκαν στο site του Πάρκου Τήλου και του προγράμματος LIFE. Οι περισσότερες επισκέψεις ήταν από Ηνωμένες Πολιτείες (57.336), Ελλάδα (22.745) και από χώρες της ΕΕ.

Το βιβλίο με τίτλο «Τήλος: Δες, Ανακάλυψε, Μοιράσου» είναι μεγέθους 64 σελίδων, δίγλωσσο (Ελληνικά, Αγγλικά) και τυπώθηκε σε 2000 αντίτυπα, τον Δεκέμβριο του 2007. Διανέμεται δωρεάν από το Κέντρο Ενημέρωσης Τήλου και διανεμήθηκε επίσης στις επιχειρήσεις του νησιού και στις αρμόδιες υπηρεσίες και αρχές μαζί με την εκλαϊκευμένη αναφορά.

Η εκλαϊκευμένη αναφορά ολοκληρώθηκε επίσης τον Δεκέμβριο του 2007.

Όλο το υλικό πληροφόρησης υπάρχει στην ιστοσελίδα του προγράμματος.

Αποτελέσματα - Συμπεράσματα: Το πληροφοριακό υλικό βοήθησε ιδιαίτερα στην διάδοση των στόχων και των αποτελεσμάτων του προγράμματος LIFE. Ειδικά στο νησί της Τήλου η παρουσία του Κέντρου Ενημέρωσης με τη διανομή του πληροφοριακού υλικού δημιούργησε ένα σημείο αναφοράς για όλους τους επισκέπτες. Η ποιότητα του έντυπου υλικού έλαβε κολακευτικά σχόλια και θεωρήθηκε υψηλής ποιότητας από το σύνολο των επισκεπτών. Το πληροφοριακό υλικό θεωρείται από τις

σημαντικότερες δράσεις του προγράμματος LIFE λόγω του ότι διευκολύνει την επικοινωνία του προγράμματος με το ευρύ κοινό και ευαισθητοποίησε τους αποδέκτες ως προς τους στόχους του προγράμματος.

Παραδοτέα: Όλο το πληροφοριακό υλικό που δημιουργήθηκε στο πλαίσιο της δράσης E1, επισυνάπτεται σε ψηφιακή μορφή, στο Παράρτημα 3 της παρούσας τελικής αναφοράς.

^ **Δράση E2: Συναντήσεις, σεμινάρια και διάδοση αποτελεσμάτων (Workshops, seminars and dissemination)**

Φορέας υλοποίησης: Δήμος Τήλου, Πάρκο Τήλου

Ημερομηνία Έναρξης: 01/2005

Ημερομηνία Ολοκλήρωσης: 12/2007

Περιγραφή δράσης: Η δράση περιλαμβάνει τη διοργάνωση συναντήσεων για την προστατευόμενη περιοχή, συναντήσεις με τους χρήστες της περιοχής, τη δικτύωση με υπηρεσίες και φορείς της περιοχής, εκδηλώσεις για τους μαθητές της Τήλου και των κοντινών νησιών και τη διάδοση των αποτελεσμάτων και τη δημοσιοποίηση του προγράμματος LIFE.

Πρόοδος δράσης:

Εναρκτήρια εκδήλωση: Η Εναρκτήρια Εκδήλωση (opening event) του προγράμματος έλαβε χώρα στις 14 Ιανουαρίου 2005 στο κτίριο του Γυμνασίου της Τήλου με τη συμμετοχή των μαθητών, των γονιών, και από το Δημοτικό Σχολείο και από το Γυμνάσιο (84 άτομα). Στην εκδήλωση έγινε ενημέρωση για το πρόγραμμα LIFE, τους στόχους και τις δράσεις του αλλά και το φυσικό περιβάλλον του νησιού.

Workshop Προγράμματος LIFE:

Η συνάντηση εργασίας (workshop) του προγράμματος πραγματοποιήθηκε στις 26 Οκτωβρίου 2007, στο ιστορικό κτίριο «Ακταίον», στην πόλη της Ρόδου. Η συγκοινωνιακή σύνδεση με το νησί της Τήλου ήταν περιορισμένη και προβληματική αυτή την εποχή και έτσι επιλέχθηκε το νησί της Ρόδου για τη συνάντηση. Επίσης, ήταν προτιμότερος χώρος για τη συνάντηση εργασίας ώστε να παρακολουθήσουν τις εργασίες του συνεδρίου περισσότεροι σύνεδροι. Η συνάντηση εργασίας του LIFE ήταν η δεύτερη μέρα από ένα διήμερο workshop του οποίου η πρώτη μέρα είχε τίτλο «Φύση 2000: Από τον άνθρωπο για τον άνθρωπο» και ήταν υπό την αιγίδα του Ευρωπαϊκού Δικτύου Natura 2000. Οι δύο συναντήσεις εργασίες συνδυάστηκαν επειδή είχαν κοινή θεματολογία και στόχους αλλά και επειδή μπορούσαν να προσελκύσουν περισσότερο κοινό.

Στην συνάντηση εργασίας του LIFE με τίτλο «Προστασία και διαχείριση μιας νησιωτικής Ζώνης Ειδικής Προστασίας» έλαβαν χώρα 11 παρουσιάσεις διαφορετικής θεματολογίας σχετικά με το πρόγραμμα LIFE, τις δράσεις, τα αποτελέσματα και την μελλοντική προστασία της Τήλου. 129 άτομα παρακολούθησαν τις παρουσιάσεις, μεταξύ αυτών, εκπρόσωποι της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, του Δασαρχείου, της Νομαρχίας Δωδεκανήσου, των Δήμων Ρόδου, των τοπικών αρχών, του Πανεπιστημίου Αιγαίου, των χρηστών (κυνηγοί, ψαράδες, ιδιοκτήτες γης) αλλά και φοιτητές, κάτοικοι της Τήλου και πολίτες.

Εκτός από τη δημοσιοποίηση των δράσεων του προγράμματος και τη διάδοση των αποτελεσμάτων του, επιχειρήθηκε και διάλογος με τους τοπικούς φορείς της Ρόδου και των άλλων νησιών οι οποίοι παρευρέθησαν. Ανταλλάχθηκαν απόψεις και τεχνογνωσία για την υλοποίηση παρόμοιων ενεργειών προγραμμάτων και σε άλλα νησιά όπως την Κω, την Ρόδο και την Κάρπαθο στα οποία υπάρχουν περιοχές του δικτύου Natura 2000.

Το Παράρτημα 9 περιλαμβάνει υλικό που χρησιμοποιήθηκε στη συνάντηση εργασίας, όπως φωτογραφίες, αναφορές, κτλ.

Συναντήσεις με χρήστες της περιοχής:

Στην περίοδο του προγράμματος πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις με τους

χρήστες της περιοχής ανά τακτά χρονικά διαστήματα. Αν και στο πρόγραμμα περιλαμβανόταν μια συνάντηση-σεμινάριο με όλους τους χρήστες τον Οκτώβριο του 2006, αυτή δεν πραγματοποιήθηκε με αυτή τη μορφή. Λόγω της ιδιαιτερότητας της μικρής νησιωτικής κοινωνίας η ενέργεια αυτή περιελάμβανε συναντήσεις «ένα προς ένα» με τοπικούς χρήστες οι οποίες συνεχίζονται επί μονίμου βάσεως. Επιλέχθηκε η συγκεκριμένη μορφή ενημέρωσης επειδή είχε καλύτερα αποτελέσματα στην περίπτωση της Τήλου. Στις συναντήσεις αυτές γινόταν ενημέρωση των χρηστών για τους στόχους του προγράμματος, για προώθηση φιλοπεριβαλλοντικών πρακτικών στις δραστηριότητές τους, για προγράμματα χρηματοδότησης που μπορούν να ενταχθούν για να κάνουν τις δραστηριότητές τους πιο φιλικές με το περιβάλλον κ.α.

Δίκτυο ενημέρωσης με άλλες Ζώνες Ειδικής Προστασίας:

Το Δίκτυο των Ζωνών Ειδικής Προστασίας δεν πραγματοποιήθηκε. Ο λόγος είναι ότι αυτή η φιλόδοξη ενέργεια δεν μπορούσε να πραγματοποιηθεί λόγω των συνθηκών συγκοινωνίας και επικοινωνίας μεταξύ των μικρών νησιών του Αιγαίου Πελάγους. Στη συνάντηση εργασίας όμως που πραγματοποιήθηκε στην Ρόδο στις 26 Οκτωβρίου 2007, όπου παραβρέθηκαν εκπρόσωποι από άλλα νησιά συζητήθηκαν πολλά θέματα σχετικά με την προστασία και διαχείριση των μικρών νησιών και για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άλλα νησιά. Σημαντικό χαρακτηρίζεται το γεγονός ότι δράσεις του προγράμματος όπως σήμανση μονοπατιών, φυτεύσεις γηγενών δέντρων και δημιουργία μικρών πηγών νερού για την άγρια πανίδα υιοθετήθηκαν ως μελλοντικές δράσεις σε άλλα νησιά και μεταφέρθηκε η εμπειρία του προγράμματος στους φορείς που ενδιαφέρθηκαν. Το δίκτυο ενημέρωσης τελικά υλοποιήθηκε εν μέρει.

Συναντήσεις με τους μαθητές:

Με τους μαθητές των σχολείων του νησιού πραγματοποιήθηκαν ομιλίες και παρουσιάσεις με βίντεο και φωτογραφίες για την φυσική ιστορία του νησιού και την προστασία του περιβάλλοντος. Επίσης, οι μαθητές προσκλήθηκαν να επισκεφτούν την έκθεση ερμηνείας στο Κέντρο Ενημέρωσης και εκεί έγινε παρουσίαση για το πρόγραμμα LIFE από το προσωπικό του προγράμματος και τους μοιράστηκε υλικό πληροφόρησης. Επίσης, πραγματοποιήθηκαν φιλοπεριβαλλοντικές ενέργειες μαζί τους όπως ο καθαρισμός των ακτών από σκουπίδια.

Δημοσιεύσεις και διάδοση αποτελεσμάτων:

• Άρθρα που δημοσιεύθηκαν για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος της Τήλου και το Πρόγραμμα LIFE:

1. Το διμηνιαίο newsletter «Tilos Park News», που εκδιδόταν από το Πάρκο Τήλου, καθ όλη τη διάρκεια του προγράμματος, περιελάμβανε νέα από το πρόγραμμα Life και τις προσπάθειες προστασίας και διαχείρισης στην Τήλο. Το «Tilos Park News» εκδίδεται σε Αγγλικά και Ελληνικά και αποστέλλεται ηλεκτρονικά σε 6.700 συνδρομητές σε όλο τον κόσμο.
2. Δημοσίευμα στο ένθετο περιοδικό «Αγροτουρισμός» της εφημερίδας «ΤΟ ΒΗΜΑ». (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Ελληνική Οικοτουριστική Αγορά, Κυκλοφορία: Πανελλαδικά)
3. Παρουσίαση του προγράμματος στο ελληνικό Portal www.in.gr στις 27/09/2006. Το portal παρουσιάζει τη μεγαλύτερη αναγνωσιμότητα ανάμεσα στα ενημερωτικά sites με περίπου 1,8-2,0 εκ. επισκέπτες ανά μήνα.
4. Δημοσίευμα στο ένθετο περιοδικό «ΒΗΤΑ» της εφημερίδας «ΤΟ ΒΗΜΑ» στο τεύχος του Ιουνίου 2007. (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Ελληνική Ταξιδιωτική Αγορά, Κυκλοφορία: Πανελλαδικά)
5. Δημοσίευμα στην εφημερίδα «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» στις 27 Ιανουαρίου 2007. (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Ελληνική Αγορά Γενικής Πληροφόρησης, Κυκλοφορία: Πανελλαδικά)
6. Περιοδικό «Αιγαίο Ξωτικό» με κυκλοφορία 30.000 αντιτύπων στα Δωδεκάνησα. (τεύχος 2^ο του 2007) (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Δωδεκανησιακή Τουριστική Αγορά, Κυκλοφορία: Νομός Δωδεκανήσου)

7. Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων (Δελτίο Τύπου και Ιστοσελίδα) στις 16 Ιανουαρίου 2007 (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Διεθνής Τουριστική Αγορά, Κυκλοφορία: Διεθνής)
8. Περιοδικό ECOCLUB (τεύχος 90 του 2007) (Γλώσσα: Αγγλική, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Διεθνής Οικοτουριστική Αγορά, Κυκλοφορία: Διεθνής)
9. Δημοσίευμα στην Ιστοσελίδα του Δικτύου Αιγαίου της Ελληνικής Εταιρείας στις 22 Ιανουαρίου 2007 (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Ελληνική Αγορά Περιβαλλοντικής Προστασίας, Κυκλοφορία: Διεθνής)
10. Δημοσίευμα άρθρων στο ηλεκτρονικό περιοδικό Ευπλοία στο Αιγαίο (Δύο στο 11^ο και ένα στο 12^ο τεύχος του 2007) (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Ελληνική Οικοτουριστική Αγορά, Κυκλοφορία: Πανελλαδικά)
11. Δημοσίευμα στην Δωδεκανησιακή εβδομαδιαία εφημερίδα ΓΝΩΜΗ στις 21 Μαΐου 2007 (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Δωδεκανησιακή Γενική Αγορά, Κυκλοφορία: Δωδεκάνησος)
12. Δημοσίευμα στην Δωδεκανησιακή εβδομαδιαία εφημερίδα ΓΝΩΜΗ στις 5 Ιουνίου 2007 (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Δωδεκανησιακή Γενική Αγορά, Κυκλοφορία: Δωδεκάνησος)
13. Δημοσίευμα στην ηλεκτρονική εφημερίδα Madata.gr στις 6 Μαΐου 2007 (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Ελληνική Γενική Αγορά, Κυκλοφορία: Πανελλαδικά)
14. Δημοσίευμα στην καθημερινή Εφημερίδα ΠΡΟΟΔΟΣ της Δωδεκανήσου στις 13 Φεβρουαρίου 2007 (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Δωδεκανησιακή Γενική Αγορά, Κυκλοφορία: Δωδεκάνησος)
15. Δημοσίευμα στην καθημερινή εφημερίδα ΡΟΔΙΑΚΗ της Δωδεκανήσου στις 10 Μαΐου 2007 (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Δωδεκανησιακή Γενική Αγορά, Κυκλοφορία: Δωδεκάνησος)
16. Δημοσίευμα στην εβδομαδιαία εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ της Δωδεκανήσου στις 5 Φεβρουαρίου 2007 (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Δωδεκανησιακή Γενική Αγορά, Κυκλοφορία: Δωδεκάνησος)
17. Δημοσίευμα στην Ελληνική έκδοση του Travel Daily News στις 14 Φεβρουαρίου 2007 (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Ελληνική Τουριστική Αγορά, Κυκλοφορία: Πανελλαδικά)
18. Δημοσίευμα στην εφημερίδα Wiener Zeitung της Βιέννης στις 11 Μαΐου 2007 (Γλώσσα: Γερμανικά, Χώρα: Αυστρία, Στόχος: Αυστριακή Τουριστική Αγορά, Κυκλοφορία: Αυστρία & Γερμανία)
19. Δημοσίευμα στην εφημερίδα OONachrischten της Βιέννης στις 19 Αυγούστου 2006 (Γλώσσα: Γερμανικά, Χώρα: Αυστρία, Στόχος: Αυστριακή Τουριστική Αγορά, Κυκλοφορία: Αυστρία)
20. Δημοσίευμα στην εβδομαδιαία εφημερίδα της Δωδεκανήσου ΓΝΩΜΗ στις 25 Ιουνίου 2007 (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Δωδεκανησιακή Γενική Αγορά, Κυκλοφορία: Δωδεκάνησος)
21. Δημοσίευμα στην καθημερινή εφημερίδα της Δωδεκανήσου ΡΟΔΙΑΚΗ στις 26 Ιουνίου 2007 (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Δωδεκανησιακή Γενική Αγορά, Κυκλοφορία: Δωδεκάνησος)
22. Δημοσίευμα στην εφημερίδα «ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ» στις 26 Ιουλίου 2007. (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Ελληνική Αγορά Γενικής Πληροφόρησης, Κυκλοφορία: Πανελλαδικά)
23. Δημοσίευμα στο περιοδικό «BLUE» της Ναυτιλιακής εταιρείας Blue Star Ferries στις 1 Αυγούστου 2007. (Γλώσσα: Ελληνικά/Αγγλικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Ελληνική Αγορά Τουριστικής Πληροφόρησης, Κυκλοφορία: Νότιο Αιγαίο)
24. Δημοσίευμα στην εφημερίδα «ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ» στις 3 Αυγούστου 2007. (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Ελληνική Αγορά Γενικής Πληροφόρησης, Κυκλοφορία: Πανελλαδικά)
25. Έκδοση του έκτου τεύχους του "Tilos Park Journal" στις 8 Αυγούστου 2007. (Γλώσσα: Αγγλικά & Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Διεθνής Αγορά

- Περιβαλλοντικής και Οικοτουριστικής Πληροφόρησης, Κυκλοφορία: Διεθνής – 6.000 Συνδρομητές και τοπική διανομή στην Τήλο)
26. Δημοσίευμα στην εφημερίδα «ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ» στις 25 Αυγούστου 2007. (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Ελληνική Αγορά Γενικής Πληροφόρησης, Κυκλοφορία: Πανελλαδικά)
 27. Δημοσίευμα στην τουριστική εφημερίδα "Travel report" την 01/09/2007. (Γλώσσα: Ελληνικά/Αγγλικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Ελληνική Αγορά Τουριστικής Πληροφόρησης, Κυκλοφορία: Περιφέρεια Νότιο Αιγαίο)
 28. Δημοσίευμα στην καθημερινή εφημερίδα ΡΟΔΙΑΚΗ της Δωδεκανήσου στις 14 Οκτωβρίου 2007, με θέμα το συνέδριο του προγράμματος. (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Δωδεκανησιακή Γενική Αγορά, Κυκλοφορία: Δωδεκάνησος)
 29. Δημοσιεύματα σχετικά με το επικείμενο συνέδριο σε ιστοσελίδες τοπικών ραδιοφωνικών σταθμών στις 22/10/2007 Παλμός FM και στις 30/10/2007 Sky FM (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Πολίτες Ρόδου, Κυκλοφορία: Δωδεκάνησος)
 30. Δημοσίευση της ομιλίας, που δόθηκε στο πλαίσιο του συνεδρίου του προγράμματος από την κα Τζαμπάζη (Ευρωβουλευτής ΠΑΣΟΚ), στις ιστοσελίδες myserrres.gr και rasok.gr, στις 30 Οκτωβρίου 2007.
 31. Δημοσίευμα (εκτενές) στην εβδομαδιαία εφημερίδα της Δωδεκανήσου ΓΝΩΜΗ στις 5 Νοεμβρίου 2007 (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Δωδεκανησιακή Γενική Αγορά, Κυκλοφορία: Δωδεκάνησος)

• Τηλεοπτικές και Ραδιοφωνικές παρουσιάσεις του Προγράμματος LIFE:

1. Τηλεοπτική Συνέντευξη στον σταθμό ANT1 στις 7 Νοεμβρίου 2006 (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Ελληνική Αγορά Γενικής Πληροφόρησης, Κυκλοφορία: Πανελλαδικά)
2. Ραδιοφωνική Συνέντευξη στον σταθμό ANT1 στις 30 Ιανουαρίου 2007 (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Ελληνική Αγορά Γενικής Πληροφόρησης, Κυκλοφορία: Πανελλαδικά)
3. Τηλεοπτική Συνέντευξη στον σταθμό ΣΚΑΙ στις 5 Απριλίου 2007 (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Ελληνική Αγορά Γενικής Πληροφόρησης, Κυκλοφορία: Πανελλαδικά)
4. Τηλεοπτική Συνέντευξη στον σταθμό Natureza toy Santiago de Compostela στις 13 Ιουνίου 2007 (Γλώσσα: Ισπανικά, Χώρα: Ισπανία, Στόχος: Ισπανική Αγορά Γενικής Πληροφόρησης, Κυκλοφορία: Ισπανία & Αργεντινή)
5. Τηλεοπτική Συνέντευξη στο σταθμό LAU TELE 5 της Μαδρίτης στις 13 Ιουνίου 2007 (Γλώσσα: Ισπανικά, Χώρα: Ισπανία, Στόχος: Ισπανική Αγορά Γενικής Πληροφόρησης, Κυκλοφορία: Ισπανία)
6. Τηλεοπτική Συνέντευξη στο σταθμό TRT1 της Άγκυρας στις 13 Ιουνίου 2007 (Γλώσσα: Τουρκικά, Χώρα: Τουρκία, Στόχος: Τουρκική Αγορά Γενικής Πληροφόρησης, Κυκλοφορία: Τουρκία)
7. Τηλεοπτικό Ντοκιμαντέρ στο δίκτυο 27 τηλεοπτικών σταθμών ASAHI της Ιαπωνίας στις 30 Ιουνίου 2007 (Γλώσσα: Ιαπωνικά, Χώρα: Ιαπωνία, Στόχος: Ιαπωνική Αγορά Γενικής Πληροφόρησης, Κυκλοφορία: Ιαπωνία – 9.000.000 τηλεθεατές παρακολούθησαν αυτήν την εκπομπή)
8. Ραδιοφωνική Συνέντευξη στον ραδιοφωνικό σταθμό ΑΛΦΑ ΡΑΔΙΟ στις 4 Αυγούστου 2007 (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Ελληνική Αγορά Γενικής Πληροφόρησης, Κυκλοφορία: Πανελλαδικά)
9. Τηλεοπτική Συνέντευξη στον τηλεοπτικό σταθμό ΚΑΝΑΛΙ 4 στις 5 Αυγούστου 2007 (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Δωδεκανησιακή Αγορά Γενικής Πληροφόρησης, Κυκλοφορία: Δωδεκάνησος)
10. Τηλεοπτική Συνέντευξη στον τηλεοπτικό σταθμό EPT 3 στις 5 Αυγούστου 2007 (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάδα, Στόχος: Δωδεκανησιακή Αγορά Γενικής Πληροφόρησης, Κυκλοφορία: Δωδεκάνησος)

11. Ραδιοφωνική Συνέντευξη στον ραδιοφωνικό σταθμό ΣΚΑΙ ΡΑΔΙΟ στις 11 Αυγούστου 2007 (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάς, Στόχος: Ελληνική Αγορά Γενικής Πληροφόρησης, Κυκλοφορία: Πανελλαδικά)
12. Ραδιοφωνικές συνεντεύξεις σε τοπικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς της Ρόδου στις 27-28 Οκτωβρίου 2007 με θέμα το συνέδριο του προγράμματος. (Γλώσσα: Ελληνικά, Χώρα: Ελλάς, Στόχος: Δωδεκανησιακή Αγορά Γενικής Πληροφόρησης, Κυκλοφορία: Δωδεκάνησος)
13. Τηλεοπτική κάλυψη του συνεδρίου του προγράμματος LIFE από τους (τοπικούς και περιφερειακούς) τηλεοπτικούς σταθμούς "Ωμέγα", "Ιριδα", "Κόσμος TV", "TV4".

• Συνέδρια για την Προστασία του Περιβάλλοντος όπου έγινε παρουσίαση του Προγράμματος LIFE:

1. Ομιλία στο συνέδριο «Προστασία Παράκτιων Περιοχών» της MEDSOS με την υποστήριξη της UNEP στις 7 Νοεμβρίου 2006 και διανομή υλικού του προγράμματος LIFE στους 200 συνέδρους κατά την διάρκεια του συνεδρίου.
2. Παρουσίαση του Προγράμματος LIFE στο συνέδριο BRUSSELS GREEN WEEK 2007 σε 800 επισκέπτες του περιπτέρου του Πάρκου Τήλου κατά την διάρκεια του Συνεδρίου. Η παρουσία του Πάρκου Τήλου πραγματοποιήθηκε με πρόσκληση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που κάλυψε μέρος των εξόδων συμμετοχής ενώ τα υπόλοιπα έξοδα καλύφθηκαν από το Πάρκο Τήλου.
3. Ομιλία στο συνέδριο «Natura 2000 Networking Programme Final Conference: Natura 2000 – success stories and further potential» στις 28 Νοεμβρίου 2007 στις Βρυξέλλες, Βέλγιο. Ομιλητής: Κωνσταντίνος Μεντζελόπουλος. Τα έξοδα για το συνέδριο καλύφθηκαν από άλλο πρόγραμμα.

• Σεμινάρια στα Γραφεία του Προγράμματος LIFE στην Τήλο:

1. Παρουσίαση του Προγράμματος LIFE στους εκπαιδευτές και μαθητές του Γυμνασίου και Λυκείου της Τήλου στις 4 Οκτωβρίου 2006 (25 μαθητές και τέσσερις Εκπαιδευτικοί)
2. Παρουσίαση του Προγράμματος LIFE στους εκπαιδευτές και μαθητές του CAMPION School της Αθήνας στις 16 Οκτωβρίου 2006 (12 μαθητές και 2 Εκπαιδευτικοί)
3. Παρουσίαση του Προγράμματος LIFE στους εκπαιδευτές και μαθητές του Γυμνασίου και Λυκείου της Τήλου στις 6 Δεκεμβρίου 2006 (23 μαθητές και 3 Εκπαιδευτικοί)
4. Παρουσίαση του Προγράμματος LIFE στους εκπαιδευτές και μαθητές του Δημοτικού της Ιαλυσού Ρόδου στις 4 Ιουνίου 2007 (18 Μαθητές και 2 Εκπαιδευτικοί)
5. Παρουσίαση του Προγράμματος LIFE σε μέλη του Νομαρχιακού Συμβουλίου Δωδεκανήσου με την συμμετοχή του Δημοτικού Συμβουλίου Τήλου και του Γεωργικού Συνεταιρισμού Τήλου στις 18 Ιουνίου 2007 (3 Μέλη και ο Πρόεδρος του της Επιτροπής, Αντινομάρχης κ. Ζωίδης, ο Δήμαρχος Τήλου και 3 Δημοτικοί Σύμβουλοι, ο Πρόεδρος του Γεωργικού Συνεταιρισμού Τήλου με 8 μέλη του, και 12 κτηνοτρόφοι και μόνιμοι κάτοικοι της Τήλου).

• Σεμινάρια παρουσίασης του Προγράμματος LIFE σε άλλους χώρους:

Παρουσίαση του Προγράμματος LIFE στην επταμελή Επιτροπή Περιβάλλοντος του Νομαρχιακού Συμβουλίου Δωδεκανήσου και στα δύο στελέχη του Τμήματος Περιβάλλοντος και Χωροταξίας Δωδεκανήσου στο κτίριο της Νομαρχίας Δωδεκανήσου, στις 17 Απριλίου 2007.

Αποτελέσματα - Συμπεράσματα: Η δράση της διάδοσης των αποτελεσμάτων ήταν επιτυχημένη. Δεδομένου των μέσων πληροφόρησης και των δυνατοτήτων πληροφόρησης σε ένα τόσο μικρό νησί, η ενημέρωση από το πρόγραμμα LIFE ήταν συνεχής και έφτανε σε ένα μεγάλο δίκτυο παραληπτών τόσο σε τοπικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Το αποτέλεσμα αυτής της προσπάθειας ενημέρωσης είναι να εμφανίζεται σήμερα το νησί της Τήλου ως ένα από τα καλύτερα νησιά στην Ελλάδα για άγρια πανίδα και οικουρισμό (πχ δημοσίευμα: The Guardian -Εφημερίδα στο

Ηνωμένο Βασίλειο- 20/03/2008, Top Ten Greek islands, η Τήλος παρουσιάζεται ως το κορυφαίο νησί για να παρατηρήσει κάποιος ορνιθοπανίδα). Λόγω της απομόνωσης του νησιού αλλά και της έλλειψης πρόσβασης σε τοπικά μέσα ενημέρωσης, η εκτεταμένη χρήση του διαδικτύου από την ομάδα του προγράμματος ήταν μονόδρομος, αλλά – τελικά και πολύ αποτελεσματική. Η χρήση του Newsletter του Πάρκου Τήλου ώστε να περιλαμβάνει τα νέα του προγράμματος LIFE υπήρξε ιδιαίτερα αποτελεσματική. Επίσης, πολύ αποτελεσματική κρίθηκε και η παρουσίαση του προγράμματος σε ιστοσελίδες. Με τον τρόπο αυτό το πρόγραμμα έγινε γνωστό όχι μόνο στον τοπικό πληθυσμό αλλά και διεθνώς. Η δημοσιοποίηση του προγράμματος είχε πολύ θετικά αποτελέσματα διότι πέτυχε την υποστήριξη και της τοπικής κοινωνίας λόγω των ωφελειών που προέκυπταν από τη δημοσιότητα αλλά και των επισκεπτών που υποστήριζαν τη δράση του προγράμματος, όπως και τη δημιουργία ενός Φορέα Διαχείρισης για την προστασία της περιοχής. Λόγω της δημοσιότητας η Τήλος αποτέλεσε παράδειγμα και για άλλα νησιά που ενδιαφέρονται να προωθήσουν την προστασία του περιβάλλοντος.

Παραδοτέα: Αντίγραφα των άρθρων επισυνάπτονται στην παρούσα τελική αναφορά (βλ. Παράρτημα 5).

Ορόσημα:

Η εναρκτήρια εκδήλωση του προγράμματος έγινε κανονικά τον Ιανουάριο του 2005. Το σεμινάριο για τους τοπικούς χρήστες πραγματοποιήθηκε με διαφορετική μορφή με ιδιωτικές συναντήσεις με τους χρήστες και όχι μια φορά τον Οκτώβριο του 2006 όπως είχε προγραμματιστεί. Το συνέδριο (workshop) πραγματοποιήθηκε κανονικά τον Οκτώβριο του 2007. Η συνάντηση με τους «υπεύθυνους» των 15 ΖΕΠ στο Αιγαίο πραγματοποιήθηκε μερικώς τον Οκτώβριο του 2007, όπως είχε προγραμματιστεί.

Δράση Ε3: Δημιουργία μόνιμης έκθεσης και περιπτέρου ενημέρωσης (Establishment of exhibition and of information kiosk/stand)

Φορέας υλοποίησης: ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ

Ημερομηνία Έναρξης: 03/2005

Ημερομηνία Ολοκλήρωσης: 08/2006

Περιγραφή δράσης: Στον οικισμό Λιβάδια, ένα κτίριο χρησιμοποιήθηκε ως Κέντρο Ενημέρωσης επισκεπτών και φιλοξενεί μια μόνιμη έκθεση που παρουσιάζει το περιβάλλον της περιοχής, το πρόγραμμα LIFE και το Δίκτυο Natura. Επίσης, ένα κιόσκι στην είσοδο του λιμανιού ενημερώνει τους επισκέπτες για τον φυσικό πλούτο της Τήλου. Στο ίδιο κτίριο φιλοξενούνται και τα γραφεία του προγράμματος.

Πρόσδος δράσης: Το κτίριο που επιλέχθηκε για να φιλοξενήσει τα γραφεία και την έκθεση του προγράμματος βρίσκεται σε κεντρικό σημείο στα Λιβάδια, το λιμάνι του νησιού. Η ανακατασκευή του κτιρίου που φιλοξενεί την έκθεση και τα γραφεία του προγράμματος καθώς και η ανακατασκευή του περιπτέρου ενημέρωσης πραγματοποιήθηκαν στους πρώτους μήνες υλοποίησης του προγράμματος από την Δημοτική Εταιρία Ύδρευσης και Αποχέτευσης Τήλου (οι οποίες ανατέθηκαν από την ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ).

Η μόνιμη έκθεση, που αφορά στο περιβάλλον του νησιού και στο πρόγραμμα LIFE, εγκαταστάθηκε στο Κέντρο Ενημέρωσης Τήλου και στο κιόσκι του λιμανιού τις πρώτες μέρες του Αυγούστου του 2006. Η έκθεση αποτελείται από εκθεματικές επιφάνειες που περιέχουν φωτογραφίες, σχέδια, προθήκες και κείμενα και συμπληρώνεται με τον κατάλληλο φωτισμό. Η έκθεση περιλαμβάνει ενότητες για την ιστορία, το φυσικό περιβάλλον, τα σημεία και τις διαδρομές ενδιαφέροντος, τα είδη πουλιών του νησιού και το πρόγραμμα LIFE και το δίκτυο Natura 2000. Η έκθεση αποτελεί πόλο έλξης για τους επισκέπτες του νησιού και για τα σχολεία. Τα σχόλια των επισκεπτών για την ποιότητα και το ενδιαφέρον που παρουσιάζει είναι ιδιαίτερα θετικά.

Επισκέπτες του Κέντρου Ενημέρωσης

Καθημερινά, στο Κέντρο Ενημέρωσης γινόταν μια μεγάλη προσπάθεια από το προσωπικό του LIFE για να ενημερωθούν οι επισκέπτες και να διαδοθούν οι στόχοι του

προγράμματος. Ανάλογα με την περίπτωση και τα ενδιαφέροντα των επισκεπτών γίνονται σύντομες ή εκτεταμένες παρουσιάσεις για τη φύση του νησιού και το πρόγραμμα. Η ανάλυση που ακολουθεί περιλαμβάνει στοιχεία των επισκεπτών, από τον Αύγουστο του 2006 έως και τον Ιούλιο του 2007, που όχι μόνον επισκέφτηκαν το Κέντρο Ενημέρωσης αλλά ζήτησαν να ενημερωθούν περαιτέρω από το Προσωπικό του Προγράμματος. Δεν περιλαμβάνει επισκέψεις από ντόπιους χρήστες. Επίσης δεν περιλαμβάνει τους επισκέπτες του Κέντρου Ενημέρωσης που δεν θέλησαν να μιλήσουν με το προσωπικό του LIFE αλλά απλά είδαν την έκθεση και πήραν ενημερωτικό υλικό.

Χώρα	Αριθμός επισκεπτών
ΕΛΛΑΣ:	313
ΙΤΑΛΙΑ:	145
ΓΑΛΛΙΑ:	35
ΓΕΡΜΑΝΙΑ:	141
ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ:	367
ΙΣΠΑΝΙΑ:	2
ΒΕΛΓΙΟ:	9
ΝΟΡΒΗΓΙΑ:	38
ΔΑΝΙΑ:	56
ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ:	41
ΑΡΓΕΝΤΙΝΗ:	1
ΣΟΥΗΔΙΑ:	182
ΤΟΥΡΚΙΑ:	2
ΣΛΟΒΑΚΙΑ:	5
ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:	7
ΟΛΛΑΝΔΙΑ:	18
ΑΥΣΤΡΙΑ:	13
ΙΡΛΑΝΔΙΑ:	7
ΕΛΒΕΤΙΑ:	3
ΙΑΠΩΝΙΑ:	9
ΤΣΕΧΙΑ:	4
ΝΟΤΙΟΣ ΑΦΡΙΚΗ:	3
ΝΕΑ ΚΑΛΗΔΟΝΙΑ:	2
ΙΟΡΔΑΝΙΑ:	4
ΙΝΔΙΑ:	2
ΡΩΣΙΑ:	32
ΙΣΡΑΗΛ:	1
ΚΑΝΑΔΑΣ:	1
ΣΥΝΟΛΟ:	1.443

Αποτελέσματα - Συμπεράσματα: Η δημιουργία και εγκατάσταση της έκθεσης στο νησί ήταν από τις πιο σημαντικές δράσεις του προγράμματος διότι δημιούργησε μια «γέφυρα επικοινωνίας» μεταξύ του προγράμματος και των πολιτών. Η έκθεση ερμηνείας στο Κέντρο Ενημέρωσης ήταν σημείο αναφοράς για το πρόγραμμα και βοήθησε πολύ στην επικοινωνία του LIFE με το κοινό. Η δημιουργία ενός τέτοιου χώρου σε ένα τόσο μικρό νησί ήταν σημαντική παρέμβαση και δημιούργησε ένα σημαντικό πόλο έλξης αλλά και χρηστικότητας. Σχεδόν όλοι οι επισκέπτες επισκέπτονται το Κέντρο Ενημέρωσης για να δουν την έκθεση ή να ενημερωθούν για το νησί και τις δραστηριότητες που μπορούν να επιλέξουν. Ακόμη, το μικρό κιόσκι στο λιμάνι του νησιού ήταν σημαντική επικοινωνιακή παρέμβαση του LIFE διότι καθοδηγούσε τους επισκέπτες από την πρώτη στιγμή στην προστασία του περιβάλλοντος του νησιού. Η λειτουργία του Κέντρου Ενημέρωσης και τα επόμενα χρόνια, χωρίς διακοπή (ιδιαίτερα τους καλοκαιρινούς μήνες), από το Πάρκο Τήλου και τον Δήμο Τήλου είναι ουσιαστικής σημασίας.

Παραδοτέα: Φωτογραφίες της έκθεσης παρουσιάζονται στο Παράρτημα 1.

Ορόσημα: Σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα των Οροσήμων το Κέντρο Ενημέρωσης και η Έκθεση έπρεπε να λειτουργήσει τον Μάρτιο του 2006. Η έκθεση εγκαταστάθηκε τον Αύγουστο του 2006. Η Δράση Ε3 ολοκληρώθηκε όμως εντός των χρονικών ορίων σύμφωνα με το (αναθεωρημένο) γενικό χρονοδιάγραμμα της πρότασης LIFE.

^ **Δράση Ε4: Μονοπάτι Ερμηνείας της Φύσης (Nature interpretation trail)**
Φορέας υλοποίησης: ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ
Ημερομηνία Έναρξης: 07/2005
Ημερομηνία Ολοκλήρωσης: 06/2007

Περιγραφή δράσης: Η δράση περιλαμβάνει τη βελτίωση ενός μονοπατιού του νησιού και την κατάλληλη σήμανσή του έτσι ώστε οι επισκέπτες να μπορούν να περιηγηθούν σε ένα ασφαλές μονοπάτι και να ενημερωθούν ταυτόχρονα για το φυσικό περιβάλλον του νησιού. Επίσης ένα φυλλάδιο τους καθοδηγεί και τους ενημερώνει για τη διαδρομή.

Πρόσδος δράσης:

Για την ολοκλήρωση της δράσης της δημιουργίας μονοπατιού ερμηνείας της φύσης στην Τήλο ήταν απαραίτητη η υποβολή της μελέτης του έργου για έγκριση στην Διεύθυνση Δασών Δωδεκανήσου. Η σύνταξη της μελέτης έγινε από την ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ και η υποβολή από τον Δήμο Τήλου. Η τελική διορθωμένη μελέτη στάλθηκε στις 08-06-2006 από την ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ στο Δήμο Τήλου για υπογραφή και στη συνέχεια στάλθηκε στη Διεύθυνση Δασών Δωδεκανήσου. Η τελική έγκριση της μελέτης δόθηκε από την Διεύθυνση Δασών Δωδεκανήσου στις 10-10-2006. Οι εργασίες του μονοπατιού που περιελάμβαναν καθαρισμούς, τεχνικές εργασίες και σήμανση πορείας ολοκληρώθηκαν το χειμώνα του 2006-07 και στήθηκαν και οι πινακίδες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης τον Μάιο και Ιούνιο του 2007.

Το μονοπάτι έχει μήκος περίπου 2,5 χιλιόμετρα, ξεκινάει από τον βασικό δρόμο του νησιού που ενώνει το Μεγάλο Χωριό με τα Λιβάδια και καταλήγει στην κορυφή του λόφου Πρ. Ηλίας (ή Όλυμπος). Είναι ανηφορικό και με δύσκολες κλίσεις γι αυτό και η ανηφορική διαδρομή διαρκεί περίπου 1 ώρα. Κατά μήκος του υπάρχουν πινακίδες πληροφόρησης και στην κορυφή του λόφου, έχει ανακαινιστεί ένα παλιό παρατηρητήριο από τον Δήμο Τήλου και χρησιμοποιείται ως κατάλυμα.

Το φυλλάδιο του μονοπατιού τυπώθηκε σε 5.000 αντίτυπα στην ελληνική και στην αγγλική γλώσσα και μοιραζόταν στα γραφεία του προγράμματος LIFE από τον Ιούνιο του 2007. Το μονοπάτι λειτουργεί και είναι επισκέψιμο από το κοινό.

Αποτελέσματα - Συμπεράσματα: Η δημιουργία του μονοπατιού συμβάλει στην προβολή των δράσεων του προγράμματος LIFE. Η διαδρομή ερμηνείας που δημιουργήθηκε εκτός από την προώθηση του οικοτουρισμού στο νησί προωθεί και τις δράσεις του προγράμματος επειδή η διαδρομή συνδέει τις δράσεις του προγράμματος μεταξύ τους. Εκτός λοιπόν, από τη φύση της Τήλου και την ενημέρωση-ευαισθητοποίηση των επισκεπτών, το μονοπάτι παρουσιάζει τις δράσεις διαχείρισης του LIFE στους επισκέπτες. Κατά την επίσκεψη στο μονοπάτι οι επισκέπτες βλέπουν υποχρεωτικά και τις φυτεύσεις δέντρων και τις σπορές δημητριακών και τη διαμόρφωση των πηγών με μία μόνο διαδρομή.

Παραδοτέα: Η προκαταρκτική μελέτη για τη δημιουργία του μονοπατιού παραδόθηκε με την 1^η τεχνική αναφορά (12/2005). Το φυλλάδιο της διαδρομής ερμηνείας της φύσης, φωτογραφίες από τη διαδρομή και οι ενημερωτικές πινακίδες της επισυνάφτηκαν στην αναφορά προόδου 07/2007 (βλ. επίσης Παράρτημα 2).

Ορόσημα: Στο χρονοδιάγραμμα του προγράμματος η διαδρομή ερμηνείας της φύσης σχεδιάζόταν να ολοκληρωθεί τον Ιούνιο του 2007, όπως και έγινε.

6.5. F. Συνολική Λειτουργία του Προγράμματος

Για την εξασφάλιση της ομαλής λειτουργίας του προγράμματος, αλλά και τον ακριβή καθορισμό του ρόλου και των υποχρεώσεων του κάθε εταίρου, που συμμετέχει στην υλοποίηση του προγράμματος LIFE με τη μορφή τελικού δικαιούχου ή εταίρου έχει προβλεφθεί η δημιουργία μιας Επιτροπής Παρακολούθησης, η οποία απαρτίζεται από εκπρόσωπους όλων των εταίρων του Προγράμματος και τα μέλη της οποίας παρουσιάζονται στο οργανόγραμμα (Κεφ. 6).

ειδικότερα:

▲ **Δράση F1: Διαχείριση προγράμματος (Project operation and management)**

Φορέας υλοποίησης: Δήμος Τήλου, Πάρκο Τήλου
Ημερομηνία Έναρξης: 11/2004
Ημερομηνία Ολοκλήρωσης: 02/2008

Περιγραφή δράσης: Τα γραφεία του προγράμματος είναι στον οικισμό Λιβάδια Τήλου (στο λιμάνι του νησιού). Ο Δήμος Τήλου παραχώρησε τους χώρους για τη στέγαση των γραφείων του προγράμματος και για την εγκατάσταση της έκθεσης ενημέρωσης του κοινού σε κτίριο σε κεντρικό σημείο στα Λιβάδια. Ο χώρος που παραχωρήθηκε ανακαινίστηκε και εγκαταστάθηκε ο εξοπλισμός των γραφείων του προγράμματος από την αρχή της λειτουργίας του και αργότερα και η έκθεση ερμηνείας περιβάλλοντος. Τα γραφεία του προγράμματος αποτελούσαν τη βάση του προγράμματος και του τοπικού προσωπικού. Ονομάστηκαν «Κέντρο Ενημέρωσης Τήλου» και αποτέλεσαν έτσι το σημείο επαφής των επισκεπτών με το νησί και πρόγραμμα LIFE. Τα γραφεία του προγράμματος δεχόταν καθημερινά, και ιδιαίτερα την καλοκαιρινή περίοδο, μεγάλο αριθμό επισκεπτών.

Το συντονισμό του συνόλου των δράσεων του Προγράμματος είχε ο Δήμαρχος Τήλου, κ^{ος} Αναστάσιος Αλιφέρης (project director). Την ευθύνη για την άρτια και εμπρόθεσμη υλοποίηση των δράσεων είχε ο Συντονιστής του Προγράμματος (Project co-ordinator) και εκπρόσωπος της ΜΚΟ Πάρκο Τήλου, κ. Κων/νος Μεντζελόπουλος. Ο κ. Μεντζελόπουλος ήταν πλήρους απασχόλησης στο Πρόγραμμα και εδραζόταν στο Κέντρο Ενημέρωσης Τήλου στα Λιβάδια. Επίσης ήταν υπεύθυνος για την καθημερινή παρακολούθηση της πορείας του Προγράμματος, την υλοποίηση των δράσεων του Πάρκου Τήλου, τη διάχυση των αποτελεσμάτων του προγράμματος, τη δημιουργία δημοσίων σχέσεων, την επικοινωνία με τις αρμόδιες αρχές και την οργάνωση συναντήσεων που απαιτούνταν στο πλαίσιο υλοποίησης του Προγράμματος. Ο Συντονιστής του Προγράμματος υποστηριζόταν από δύο πλήρους απασχόλησης βοηθούς πεδίου: την κα Δέσποινα Καφετζή και την Dr. Candice Alexander οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για την υποστήριξη του Συντονιστή στις εργασίες γραφείου καθώς και στις εργασίες πεδίου. Η Dr. Candice Alexander εργαζόταν στο πρόγραμμα LIFE στη θέση του Βοηθού Πεδίου από τον Ιανουάριο του 2006, έπειτα από την αποχώρηση του κ. Παντελή Νικολή τον Δεκέμβριο του 2005. Η κα Δέσποινα Καφετζή εργαζόταν στο πρόγραμμα από τον Ιανουάριο 2007 έπειτα από την αποχώρηση της κας Ελένης Λογοθέτη τον Δεκέμβριο του 2006.

Ο συντονιστής του προγράμματος υποστηριζόταν λογιστικά από τον κ. Σπύρο Λογοθέτη (accountant), ο οποίος είχε ασχολούνται σε μικρό ποσοστό του χρόνου του στο πρόγραμμα. Η κ. Σπύρος Λογοθέτης έχει αναλάβει μια σειρά από υποστηρικτικές λειτουργίες του Δήμου Τήλου και του Πάρκου Τήλου στον τομέα της οικονομικής παρακολούθησης και διαχείρισης.

Αναλυτικότερα:

- Συγκέντρωση και έλεγχος τιμολογίων
- Ταξινόμηση και καταγραφή όλων των παραστατικών
- Συμπλήρωση των απαραίτητων εγγράφων - διεκπεραίωση των διαδικασιών πληρωμής των απασχολούμενων στο Πρόγραμμα.
- Συγκέντρωση παραστατικών και συμμετοχή στη σύνταξη οικονομικής αναφοράς του Προγράμματος

Την επαλήθευση των οικονομικών του προγράμματος έχει αναλάβει ανεξάρτητος ορκωτός λογιστής.

Η επιστημονική παρακολούθηση για την πρόοδο και τα αποτελέσματα του Προγράμματος βρισκόταν υπό την εποπτεία του επιστημονικού συντονιστή του Προγράμματος. Επιστημονικός Συντονιστής ήταν η Εταιρεία ΟΙΚΟΣ – Διαχείριση Φυσικού Περιβάλλοντος Ε.Π.Ε με εκπρόσωπο τον κ^ο Ευάγγελο Παππά (scientific co-ordinator), ο οποίος ημιαπασχολείται στο Πρόγραμμα (20%). Η εταιρεία ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ, η οποία έχει συμβληθεί με Δήμο Τήλου, είναι επιπλέον εταίρος του Προγράμματος και υποστηρίζεται από ένα λογιστή (τον κ. Βασίλη Τζιατζιά- 20% του χρόνου του), μια γραμματέα (την κα Αλεξία Σταυρουλάκη – 20% του χρόνου της) και δυο επιστήμονες (conservation expert) ειδικούς σε θέματα διατήρησης περιβάλλοντος (τον κο Γιάννη Ρήγα και τον κο Αλέξανδρο Ιατρού) οι οποίοι ημι-απασχολούνται στο Πρόγραμμα (75% του συνολικού χρόνου εργασίας τους). Τα γραφεία της εταιρίας ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ ήταν στο Ηράκλειο Αττικής.

Ειδικότερα τα στελέχη της εταιρείας ΟΙΚΟΣ – Διαχείριση Φυσικού Περιβάλλοντος ΕΠΕ, Βαγγέλης Παππάς, Γιάννης Ρήγας και Αλέξανδρος Ιατρού, είχαν αναλάβει την επιστημονική και τεχνική υποστήριξη του προγράμματος που συνίσταται στις δράσεις που περιγράφονται σε αδρές γραμμές παρακάτω. Εργάζονταν ως ομάδα με επισκέψεις στην περιοχή και διαρκή συνεργασία και διαβουλεύσεις με τον Δικαιούχο και όλους τους συντελεστές του προγράμματος. Συγκεκριμένα:

- Δράσεις Α: Σχεδιασμός έργου, συντονισμός των εξωτερικών συνεργατών, επεξεργασία, αξιολόγηση και σύνθεση δεδομένων, σύνταξη διαχειριστικού σχεδίου και τεχνικών μελετών των έργων (Δράσεις C) και μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων.
- Δράσεις Δ: Σχεδιασμός δράσεων, σύνταξη σχεδίου παρακολούθησης ειδών, συντονισμός ερευνητών πεδίου, επεξεργασία, αξιολόγηση και σύνθεση πρωτογενών δεδομένων και ανάλυση αποτελεσμάτων παρακολούθησης.
- Δράσεις Ε: Σχεδιασμός δράσεων, δημιουργία εποπτικού πληροφοριακού υλικού και τεχνικών εκδόσεων, δημιουργία μόνιμης έκθεσης και περιπτέρου ενημέρωσης.
- Δράσεις ΣΤ: Σχεδιασμός και υλοποίηση των έργων και δράσεων που προβλέπονται από την δράση δικτύωσης των προγραμμάτων LIFE και συμμετοχή στη διαχείριση του προγράμματος, σύνταξη αναφορών προς ΕΕ.

Βάσει της εγκεκριμένης πρότασης, εκτός των άλλων, ευθύνη της ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ ήταν η επαρκής κάλυψη των αντικείμενων συστηματικής έρευνας πεδίου σε ότι αφορά στην καταγραφή και παρακολούθηση των ειδών ορνιθοπανίδας προτεραιότητας. Για το λόγο αυτό, συμβλήθηκε με την ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ στο πλαίσιο του Προγράμματος ένας συνεργάτης – ερευνητής ορνιθολόγος (Δρ Χαράλαμπος Αλιβιζάτος). Επιπλέον, η ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ για την υλοποίηση της δράσης της διαχείρισης των τρωκτικών και για επιμέρους καταμετρήσεις του Μαυροπετρίτη συνεργάστηκε και με την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία (ΕΟΕ).

Τέλος, η ομάδα έργου της Δ/σης Δασών Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου αποτελείται

από την Διευθύντρια κα. Άρτεμις Αλεξιάδου και το στέλεχος κα Αναστασία Δρασκίδου που αντικατέστησε τον κ. Μιχάλη Καλλιρή. Η έδρα τους ήταν στα γραφεία της υπηρεσίας, στην Ερμούπολη της Σύρου. (Βλέπε οργανόγραμμα στο κεφάλαιο 6).

Στη διάρκεια του προγράμματος εκπονήθηκαν οι ακόλουθες αναφορές:

- 1^η ενδιάμεση τεχνική και οικονομική αναφορά (Interim report) 02/2006
- 2^η τεχνική αναφορά προόδου (Progress report) 07/2006
- 3^η τεχνική αναφορά προόδου (Progress report) 09/2007

Επίσης, απαντήθηκαν επιστολές ή δόθηκαν διευκρινήσεις προς την ΕΕ πάνω σε ζητήματα που αφορούσαν στην υλοποίηση του προγράμματος.

Με στόχο την επιτυχημένη υλοποίηση του προγράμματος υπεβλήθησαν και εκρίθησαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή δύο τροποποιήσεις του προγράμματος:

- Πρώτη τροποποίηση - εγκρίθηκε 01/2005
- Δεύτερη τροποποίηση - εγκρίθηκε 11/2007.

Αποτελέσματα - Συμπεράσματα: Για την ομαλή λειτουργία του προγράμματος υπογράφηκε στο ξεκίνημά του, ένα συμφωνητικό συνεργασίας μεταξύ των εταιρών και του δικαιούχου. Η παρακολούθηση του προγράμματος στηρίχθηκε σε δείκτες όπως τεχνικές αναφορές, προκηρύξεις, εγκρίσεις και αποδεικτικά πληρωμών. Ο έλεγχος αυτών γινόταν από τον δικαιούχο και τον Συντονιστή του προγράμματος. Οι καθυστερήσεις που παρουσιάστηκαν έγινε προσπάθεια να καλυφθούν με συναντήσεις των εταιρών και με επιστολές. Αναγκαίες αλλαγές στο πρόγραμμα έγιναν με αιτήσεις τροποποίησης. Δύο τροποποιήσεις εγκρίθηκαν για το πρόγραμμα τον Ιανουάριο του 2005 που αφορούσε την είσοδο του Πάρκου Τήλου στους εταίρους και τον Νοέμβριο του 2007 που αφορούσε στην λογιστική τροποποίηση (ανακατανομή πόρων) του προγράμματος.

Ορόσημα: Η πρόσληψη του προσωπικού του προγράμματος πραγματοποιήθηκε χωρίς καθυστέρηση τον Ιανουάριο του 2005.

▲ **Δράση F2: Δημιουργία και λειτουργία Επιτροπής Παρακολούθησης (Establishment and operation of Steering Committee)**

Φορέας υλοποίησης: Δήμος Τήλου, Πάρκο Τήλου

Ημερομηνία Έναρξης: 01/2005

Ημερομηνία Ολοκλήρωσης: 02/2008

Περιγραφή δράσης: Για την εξασφάλιση της ομαλής λειτουργίας του προγράμματος, αλλά και τον ακριβή καθορισμό του ρόλου και των υποχρεώσεων του κάθε εταίρου, που συμμετέχει στην υλοποίηση του προγράμματος LIFE με την μορφή τελικού δικαιούχου ή εταίρου έχει προβλεφθεί η συγκρότηση μιας Επιτροπής παρακολούθησης.

Πρόοδος δράσης: Η επιτροπή συγκροτήθηκε και αποτελείται από εκπρόσωπους των εταιρών του Προγράμματος. Στις 22/3/2006 πραγματοποιήθηκε και η πρώτη συνεδρίαση της Επιτροπής Παρακολούθησης στο Κέντρο Ενημέρωσης Τήλου, στα Λιβάδια Τήλου.

Η δεύτερη συνάντηση της Επιτροπής Παρακολούθησης του προγράμματος σχεδιάστηκε να πραγματοποιηθεί τον Οκτώβριο του 2006 και υλοποιήθηκε μερικώς καθώς έλειπε εκπρόσωπος της Διεύθυνσης Δασών Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου. Τον Ιούλιο του 2007 και με αφορμή την επίσκεψη των εκπροσώπων της ΕΕ πραγματοποιήθηκε νέα συνάντηση των μελών της επιτροπής παρακολούθησης. Σε αυτή τη συνάντηση συμφωνήθηκε να υποβληθεί αίτηση τροποποίησης του προγράμματος και να συνεχίσει η υλοποίηση των δράσεων του κάθε εταίρου σύμφωνα με τις υποδείξεις των εκπροσώπων της ΕΕ. Τέλος, συνάντηση της επιτροπής πραγματοποιήθηκε άτυπα και στη Συνάντηση Εργασίας του προγράμματος στις

26/10/2007.

Αποτελέσματα - Συμπεράσματα: Οι συναντήσεις της Επιτροπής Παρακολούθησης πραγματοποιούνταν με δυσκολία λόγω της δυσκολίας μετάβασης στο νησί λόγω της αραιής συγκοινωνιακής κάλυψης του νησιού.

Ορόσημα: Η Επιτροπή Παρακολούθησης συστάθηκε στις 22/03/2006 όπως προβλεπόταν.

^ **Δράση F3: Δικτύωση με άλλα προγράμματα (Networking with other projects)**

Φορέας υλοποίησης: ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ

Ημερομηνία Έναρξης: 01/2005

Ημερομηνία Ολοκλήρωσης: 02/2008

Περιγραφή δράσης: Η δράση περιλαμβάνει ενέργειες δικτύωσης με άλλα προγράμματα με σκοπό την ανταλλαγή εμπειριών και δεδομένων για την αρτιότερη υλοποίηση του προγράμματος. Διεξήχθησαν συναντήσεις μεταξύ των δικτυωμένων πλευρών για να συζητηθούν και να διαχυθούν τα αποτελέσματα των προγραμμάτων.

Πρόοδος δράσης:

Το πρόγραμμα LIFE Φύση υλοποιήθηκε με στενή συνεργασία με το πρόγραμμα LIFE Φύση της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρίας "Δράσεις για την προστασία του Μαυροπετρίτη (*Falco eleonora*) στην Ελλάδα", LIFE 03NAT/GR/091. Η συνεργασία περιελάμβανε την ανταλλαγή εμπειρίας, διάχυση των αποτελεσμάτων του monitoring, την υποστήριξη με παροχή μεθοδολογίας στις καταμετρήσεις πληθυσμών του μαυροπετρίτη και το σχεδιασμό και υλοποίηση της δράσης για τον έλεγχο των τρωκτικών. Για τα ζητήματα που αφορούν σε αυτές τις δύο δράσεις υπάρχει συνεργασία και τακτική επικοινωνία μεταξύ της ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ και της ΕΟΕ. Επίσης η ΕΟΕ έχει στείλει υλικό ενημέρωσης στο Κέντρο Ενημέρωσης σχετικά με τα πουλιά και τον Μαυροπετρίτη.

Επίσης, έχει γίνει επικοινωνία με την Εταιρία Μελέτης και Προστασίας Μεσογειακής Φώκιας (MOM) για συνεργασία στα ζητήματα παρακολούθησης της Μεσογειακής Φώκιας στην Τήλο με αναφορές για την παρουσία του είδους. Η MOM έστειλε υλικό ενημέρωσης στο Κέντρο Ενημέρωσης και τις ειδικές φόρμες που θα συμπληρώνονται από τους εργαζόμενους στο πρόγραμμα LIFE κάθε φορά που υπάρχουν αναφορές από ντόπιους ή από την ομάδα ερευνητών του LIFE για παρουσία φώκιας.

Αποτελέσματα - Συμπεράσματα:

Η συνεργασία με την ΕΟΕ βοήθησε στην ανάπτυξη μεθοδολογίας για την παρακολούθηση του Μαυροπετρίτη και για τη διαχείριση του πληθυσμού των τρωκτικών στις νησίδες. Μεταφέρθηκε η ήδη ανεπτυγμένη τεχνογνωσία σε αυτούς τους τομείς στο πρόγραμμα με αποτέλεσμα την επιτυχία των δράσεων. Αντίστοιχα η ΕΟΕ πρόσθεσε στα στοιχεία της για τον Μαυροπετρίτη τα δεδομένα της Τήλου αλλά και μια ακόμη σημαντική δράση εξάλειψης τρωκτικών σύμφωνα με τις διεθνώς χρησιμοποιούμενες πρακτικές. Τέλος αναπτύχθηκε ένας δίαυλος επικοινωνίας μεταξύ της ΕΟΕ και της ΜΚΟ Πάρκο Τήλου που θα φανεί χρήσιμη για τη μελλοντική προστασία των ειδών.

^ **Δράση F4: Προμήθεια εξοπλισμού γραφείου (Provision of equipment - office)**

Φορέας υλοποίησης: Δήμος Τήλου, Πάρκο Τήλου

Ημερομηνία Έναρξης: 04/2005

Ημερομηνία Ολοκλήρωσης: 12/2005

Περιγραφή δράσης: Η δράση περιλαμβάνει τη αγορά εξοπλισμού γραφείου όπως, βιβλιοθήκες, καρέκλες, γραφεία, φαξ, υπολογιστή κτλ.

Πρόοδος δράσης: Η δράση ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο του 2005. Το Κέντρο Ενημέρωσης Τήλου εξοπλήστηκε με τον απαραίτητο εξοπλισμό γραφείου (βιβλιοθήκη, καρέκλες, 2 γραφεία, φαξ, 2 ηλεκτρονικούς υπολογιστές, προγράμματα υπολογιστή).

Αποτελέσματα - Συμπεράσματα: Τα γραφεία του προγράμματος απέκτησαν σύγχρονο εξοπλισμό, που επέτρεψε στους εργαζόμενους στο πρόγραμμα να λειτουργήσουν τα γραφεία και να υλοποιήσουν τις δράσεις του. Ιδιαίτερα ο ωφελήθηκε η διαχείριση του προγράμματος και οι δράσεις δημοσιοποίησης και διάδοσης των αποτελεσμάτων.

A. Πίνακας παραδοτέων

ΠΑΡΑΔΟΤΕΑ (Deliverables)					
α/α	Παραδοτέα (Deliverables)	Δράση (Action)	Ημερομηνία παράδοσης (βάσει επίσημης πρότασης) (deadline)	Αναθεωρημένη ημερομηνία παράδοσης (actual date)	Αρχική Ημερομηνία παράδοσης (πριν την τροποποίηση)
1	Σχέδιο Δράσης / Work Plan for species	A1	09/2005	9/2005	5/2005
2	Τεχνική μελέτη για τις φυτεύσεις/ Technical specifications for plantations	A2	11/2006	06/2007 (+7 μήνες)	7/2005
3	Τεχνική μελέτη για τις εργασίες βελτίωσης των μικρών πηγών/ Technical specifications for habitat enhancement works of small springs	A2	02/2007	02/2007	9/2005
4	Τεχνική μελέτη – χαρτογράφηση του μονοπατιού/ Technical study – mapping of trail	E4	9/2006	09/2006	9/2005
5	Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων / EIAs	A3	2/2007	02/2007	2/2006
6	Οικοτουριστικός οδηγός – φυλλάδιο για το μονοπάτι/ Ecotouristic guide – leaflet for trail	E4	06/2007	06/2007	3/2006
7	Ιστοσελίδα/ Web-site	E1	10/2006	10/2006	5/2006
8	Φυλλάδια, αφίσες, αυτοκόλλητα/ Leaflets, poster, stickers	E1	12/2006	12/2006	6/2006
9	Βιβλίο/ Album	E1	9/2007	12/2007 (+3 μήνες)	7/2006
10	Μελέτη για τα τρωκτικά Survey on rodent predation	A1	12/2007	12/2007	9/2006
11	Τελικό Διαχειριστικό Σχέδιο για τα είδη/ Final Management Plan for species	A1	01/2008	01/2008	12/2007
12	Διαχειριστικοί στόχοι από την παρακολούθηση/ Collected data and management aims from monitoring	D1	12/2007	02/2008 (+2 μήνες)	12/2007
13	Απλοποιημένη αναφορά/ Layman's report	E1	01/2008	01/2008	1/2008

B. Πίνακας οροσήμων

ΟΡΟΣΗΜΑ (milestones)					
α/α	Ορόσημο (milestone)	Δράση (Action)	Ημερομηνία υλοποίησης (βάσει πρότασης) (deadlines)	Αναθεωρημένη ημερομηνία υλοποίησης (actual date)	Αρχική ημερομηνία υλοποίησης (πριν την τροποποίηση) (Initial deadlines)
1	Πρόσληψη Συντονιστή προγράμματος και των Βοηθών πεδίου/ Employment of Project Co-ordinator and Field Assistant	F1	1/2005	1/2005	1/2005
2	Εναρκτήρια εκδήλωση του προγράμματος/ Opening event of project	E2	1/2005	1/2005	1/2005
3	Έναρξη παρακολούθησης των πουλιών/ Start of bird monitoring	D1	04/2005	4/2005	2/2005
4	Σημείο έναρξης της επιτήρησης της περιοχής/ Starting point for surveillance of the site	D2	3/2005	3/2005	3/2005
5	Γραπτή συμφωνία με ιδιώτες ιδιοκτήτες γης/ Writing agreement with private land owners	C1, C3	6/2005	6/2005	6/2005
6	Έγκριση τεχνικών μελετών για τις εργασίες/ Approval of technical works documentation	A2	06/2007	06/2007	9/2005
7	Δημιουργία Επιτροπής Παρακολούθησης/ Establishment of Operational Joint Committee	F2	2/2006	2/2006	2/2006
8	Λειτουργία Κέντρου Ενημέρωσης επισκεπτών- Έκθεσης / Operation of Visitor Centre-Exhibition	E3	3/2006	3/2006	3/2006
9	Ολοκλήρωση μονοπατιού (οικοτουριστική διαδρομή)/ Completion of trail (ecotouristic route)	E4	06/2007	06/2007	3/2006
10	Σεμινάρια για ντόπιους χρήστες/ Seminar for local users	E2	10/2006	10/2006	5/2006
11	Τέλος των βελτιωτικών εργασιών των πηγών/ End of spring enhancement works	C2	10/2007	12/2007 (+2 μήνες)	12/2006
12	Συνάντηση με τους φορείς των 15 SPA/ Meeting with stakeholders of 15 SPAs	E2	10/2007	10/2007	3/2007
13	Συνάντηση για τη διαχείριση και προστασία των μικρών νησιών και την οικολογική τους σπουδαιότητα/ Workshop on conservation management of islets and its ecological importance	E2	10/2007	10/2007	9/2007
14	Τέλος των αναδασώσεων/ End of tree plantations	C1	02/2008	12/2007	12/2007
15	Τέλος της σποράς δημητριακών/ End of sowing of cereals	C3	12/2006	12/2007 (+12 μήνες)	12/2007

7. Αξιολόγηση και συμπεράσματα

I. Πρόοδος

Το πρόγραμμα ολοκληρώθηκε κανονικά στο αρχικό πλαίσιο που είχε τεθεί. Επίσης, οι αναφορές προόδου παραδόθηκαν χωρίς καθυστερήσεις. Ορισμένες δράσεις παρουσίασαν καθυστέρηση στην υλοποίησή τους, όλες όμως ολοκληρώθηκαν ως το τέλος του προγράμματος. Η καθυστέρηση στην υλοποίηση ορισμένων δράσεων επέφερε έλλειψη στοιχείων στην παρακολούθηση των αποτελεσμάτων των δράσεων. Ενώ λοιπόν οι δράσεις ολοκληρώθηκαν επιτυχώς δεν υπήρξε αρκετός χρόνος για την παρακολούθηση της επιτυχίας τους.

II. Διαχείριση προγράμματος

Η διαχείριση του προγράμματος γινόταν από τον Συντονιστή (κ. Κωνσταντίνο Μεντζελόπουλο) και τον Διευθυντή του Προγράμματος (κ. Αναστάσιο Αλιφέρη). Η ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ είχε συμβουλευτικό ρόλο στη διαχείριση λόγω της εμπειρίας της σε άλλα προγράμματα LIFE. Η οικονομική διαχείριση της κοινοτικής συνδρομής γινόταν αποκλειστικά από τον Δήμο Τήλου. Η διαχείριση του προγράμματος παρουσίασε αδυναμίες κυρίως λόγω της έλλειψης εμπειρίας στην διαχείριση προγραμμάτων LIFE από τον δικαιούχο. Η αδυναμίες κυρίως παρουσιάστηκαν στην οικονομική διαχείριση και στη διαχείριση των καθυστερήσεων και των εκκρεμοτήτων. Η συμμετοχή του Δήμου Τήλου και της Διεύθυνσης Δασών Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου στην υλοποίηση του προγράμματος επέφερε καθυστερήσεις στην έγκαιρη λήψη αποφάσεων, λόγω των απαραίτητων εγκρίσεων που χρειάζονταν ως δημόσιοι φορείς και της έλλειψης ειδικευμένου προσωπικού για τη στελέχωσή τους. Από τη άλλη, τη διαχείριση του προγράμματος δυσχέραινε η έλλειψη τακτικής συγκοινωνίας του νησιού και τακτικής επικοινωνίας μεταξύ των εταιρών λόγω των μεγάλων αποστάσεων που υπήρχαν μεταξύ των δυο εταιρών ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ και ΔΔΠΝΑ από το νησί, οι οποίες δυσχέραιναν αρκετά τη διεξαγωγή συναντήσεων.

III. Επιτυχίες και αποτυχίες

Ως επιτυχία του προγράμματος μπορεί να θεωρηθεί η επίτευξη των στόχων που είχε θέσει και η υλοποίηση του συνόλου των δράσεων του. Επιτυχημένη θεωρείται η προβολή της Τήλου μέσα από το πρόγραμμα LIFE, ως ένα νησί με σεβασμό στο περιβάλλον του, που προσπαθεί να διατηρήσει και να διαχειριστεί αειφορικά τον φυσικό του πλούτο και που μπορεί να επιτύχει ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού, διαφοροποιημένων από το μοντέλο μαζικού τουρισμού γειτονικών νησιών. Η διατήρηση της απαγόρευσης του κυνηγιού παρά τις αντίθετες απόψεις που εκφράστηκαν από κυνηγητικούς συλλόγους θεωρείται μια επιτυχία του προγράμματος που εργάστηκε σε συνεργασία με τον Δήμο Τήλου και το Πάρκο Τήλου. Τα προγράμματα παρακολούθησης που εφαρμόστηκαν για τα είδη προτεραιότητας απέδωσαν ιδιαίτερα σημαντικά αποτελέσματα για τον Σπιζαετό και τον Μαυροπετρίτη όπου επιβεβαιώθηκαν πληθυσμοί που ξεπερνούν κατά πολύ και τις πιο αισιόδοξες εκτιμήσεις. Η ύπαρξη μεγάλης πυκνότητας ζευγαριών Σπιζαετού, τον τελευταίο χρόνο του προγράμματος ίσως να οφείλεται και στις δράσεις προστασίας του προγράμματος (επόπτευση, υποβοήθηση πληθυσμών θηραμάτων). Επίσης, επιτυχία του προγράμματος θεωρείται η επιτάχυνση της διαδικασίας για τον χαρακτηρισμό της περιοχής και την ίδρυση Φορέα Διαχείρισης.

Από την άλλη, θα μπορούσαν να είχαν τεθεί λιγότερο φιλόδοξοι στόχοι στην ενέργεια της δικτύωσης με άλλες περιοχές Natura 2000. Η έλλειψη υπάρχουσας δικτύωσης σε περιβαλλοντικά και άλλα θέματα με άλλα νησιά, η

σημαντική έλλειψη σε φορείς που να ασχολούνται με τα θέματα προστασίας της φύσης στα νησιά των Δωδεκανήσων και η ιδιόμορφη κατάσταση συγκοινωνίας μεταξύ των νησιών δεν βοήθησαν στην επιτυχία της ενέργειας αυτής.

IV. Σύγκριση με τους στόχους

Το πρόγραμμα πέτυχε τους στόχους του. **Τα είδη προτεραιότητας διατήρησαν/αύξησαν τους πληθυσμούς τους και την αναπαραγωγική τους επιτυχία.** Με τις δράσεις των σπορών, των φυτεύσεων και των πηγών νερού δημιουργήθηκαν νέοι πόροι τροφής για τα είδη του νησιού και διατηρήθηκαν/ ενισχύθηκαν οι πόροι τροφής των ειδών προτεραιότητας για το μέλλον. Η όχληση στα είδη αυτά μειώθηκε μέσω της ενημέρωσης και της επόπτευσης της περιοχής. Η ευαισθητοποίηση των πολιτών στα ζητήματα προστασίας του νησιού ενισχύθηκε σημαντικά ενώ ταυτόχρονα αμβλύθηκαν οι αντιρρήσεις των πολιτών για την προστασία της περιοχής. Η πίεση σε συγκεκριμένες περιοχές (πχ. Πλάκα, νησίδες) από τις επισκέψεις τουριστών μειώθηκε μέσω της ενημέρωσης ενώ για τον ίδιο λόγο αυξήθηκε η εκτίμηση της περιβαλλοντικής αξίας του νησιού. Οι υπηρεσίες και οι φορείς της περιοχής εκπαιδεύτηκαν σε προγράμματα και δράσεις προστασίας περιβάλλοντος και εδραίωσαν συνεργασίες για μελλοντικά προγράμματα και τη συνέχιση της προστασίας. Επίσης, δημιουργήθηκε η βάση για την προστασία και διαχείριση των σημαντικών ειδών της περιοχής και της περιοχής προστασίας και εκφράστηκαν προτάσεις που μπορούν να υποστηρίξουν μελλοντικές χρηματοδοτήσεις προγραμμάτων και να τεκμηριώσουν την ανάγκη δημιουργίας φορέα διαχείρισης της περιοχής. Η συνέχιση της δυναμικής της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος της Τήλου πρέπει να συνεχιστεί και τα επόμενα χρόνια ώστε να αποδώσει τα μέγιστα οφέλη στα είδη και στους οικοτόπους του νησιού και επίσης θα πρέπει να ενισχυθούν ορισμένες δράσεις, όπως οι σπορές, οι φυτεύσεις νέων δέντρων, η καταγραφή των ειδών προτεραιότητας και η ενημέρωση.

V. Περιβαλλοντικά οφέλη, πολιτική και νομοθετικές επιπτώσεις

Το σύνολο της περιοχής Natura 2000 καθώς και άλλα είδη που δεν ήταν προτεραιότητας στο πρόγραμμα αποκόμισαν οφέλη από το πρόγραμμα LIFE. Κατ αρχήν η περιοχή Natura 2000, οριοθετήθηκε, και εμφανίστηκε σε όλο το έντυπο και ψηφιακό υλικό που δημιουργήθηκε από το πρόγραμμα. Με τον τρόπο αυτό περισσότεροι κάτοικοι και επισκέπτες κατανόησαν τους στόχους και τις αρχές του Δικτύου. Η Τήλος κατοχυρώθηκε στη συνείδηση όλων ως μια περιοχή με πλούσιο φυσικό περιβάλλον που η προστασία του είναι σημαντική. Ουσιαστικά το πρόγραμμα LIFE προετοίμασε το έδαφος για την εφαρμογή πολιτικών και προγραμμάτων για το περιβάλλον και κατοχύρωσε με δεδομένα τη σημαντικότητα της περιοχής. Επίσης, με τις υποδομές του προγράμματος (έκθεση ερμηνείας, γραφεία, προσωπικό) δεν δημιούργησε μόνο τη βάση για την διαχείριση της περιοχής από ένα Φορέα Διαχείρισης αλλά ουσιαστικά πίεσε τις διαδικασίες δημιουργίας του μέσω του Πάρκου Τήλου και του Δήμου Τήλου. Στη διάρκεια του προγράμματος η νομική διαδικασία προστασίας της περιοχής και δημιουργίας Φορέα Διαχείρισης αναθερμάνθηκε και προχώρησε σημαντικά. Το Σχέδιο Προεδρικού Διατάγματος για την προστασία της περιοχής και τη δημιουργία Φορέα Διαχείρισης έλαβε θετική γνωμάτευση από το Δημοτικό και το Νομαρχιακό Συμβούλιο κατά το τελευταίο έτος λειτουργίας του προγράμματος και μαζί με τις παρατηρήσεις στάλθηκε στο Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.

Η αποκτηθείσα εμπειρία και για τις τοπικές δημόσιες υπηρεσίες και τους φορείς από την υλοποίηση του προγράμματος ήταν σημαντική επειδή ήταν η πρώτη φορά που συνεργάζονταν για την υλοποίηση ενός προγράμματος που ήταν αποκλειστικά για την προστασία της φύσης. Μέσα από τη διαδικασία των συναντήσεων, η ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των εκπροσώπων ήταν ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα δείχνοντας σε ορισμένες περιπτώσεις τη διαφορά απόψεων μεταξύ υπηρεσιών και φορέων για την προστασία του περιβάλλοντος. Ο συνδυασμός όλων αυτών των διαφορετικών απόψεων για την προστασία

του περιβάλλοντος ήταν σημαντική εμπειρία για όσους υλοποιούν προγράμματα προστασίας της φύσης. Η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πρόγραμμα βοήθησε σημαντικά στην υλοποίησή του ιδιαίτερα επειδή, βοήθησε να γίνει κατανοητή η σπουδαιότητα της προστατευόμενης περιοχής. Είναι γεγονός πως η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πρόγραμμα ευνόησε και τις συνεννοήσεις μεταξύ των συνεργαζόμενων φορέων στο πρόγραμμα αλλά και την ανταπόκριση του κοινού στις δράσεις του προγράμματος επειδή αισθάνονταν πως η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης εγγυούνταν ένα καλό αποτέλεσμα και επειδή προσέδιδε ένα στοιχείο σπουδαιότητας και προτεραιότητας στην προστατευόμενη περιοχή σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

VI. Πρωτοπορία και επίδειξη

Το παρόν πρόγραμμα LIFE έχει ως στόχο την προστασία και διαχείριση τριών ειδών πουλιών προτεραιότητας σε μια νησιώτική Ζώνη Ειδικής Προστασίας. Ο πρωτοποριακός και επιδεικτικός χαρακτήρας του προγράμματος αφορά στην εφαρμογή ενός προγράμματος προστασίας της φύσης σε ένα μικρό νησί.

Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε σε ένα μικρό νησί το οποίο έχει χαρακτηριστεί ως ΖΕΠ και περιλαμβάνεται στο δίκτυο Natura 2000. Η αποτελεσματικότητα της διαχείρισης και προστασίας της άγριας ζωής του νησιού μέσω ενός προγράμματος LIFE και η δημιουργία μιας βάσης για τη μελλοντική διαχείριση της ΖΕΠ δημιουργούν ένα παράδειγμα για την αξιοποίηση προγραμμάτων για το περιβάλλον και από άλλα μικρά νησιά. Το πρόγραμμα LIFE δίνει ένα παράδειγμα εφαρμόσιμης διαχείρισης σε παρόμοια μικρά νησιά που φιλοξενούν είδη προτεραιότητας να εφαρμόσουν δράσεις για την προστασία τους μέσα από τις ιδιαιτερότητες που αυτά έχουν. Οι περιορισμοί (π.χ. πρόσβαση, ανθρώπινο δυναμικό) και οι ιδιαιτερότητες (π.χ. τουρισμός καλοκαιρινής περιόδου) μικρών νησιών δεν αποτελούν εμπόδιο για την εφαρμογή προγραμμάτων προστασίας και διαχείρισης της φύσης. Αντίθετα, η οικολογική τους αξία μεγαθύνεται μέσω των προγραμμάτων LIFE Φύση και δημιουργείται από τη μια σημαντική εμπειρία στη διαχείριση της φύσης και από την άλλη μια αναπτυξιακή δυναμική που σέβεται το περιβάλλον και τους πόρους. Επιπρόσθετα, η τοπική αυτοδιοίκηση σε συνεργασία με μια τοπική μη κυβερνητική περιβαλλοντική οργάνωση και σε συνεργασία με επιστήμονες φαίνεται ότι είναι δυνατό να αναλάβει σημαντικές δράσεις για την προστασία και διαχείριση του περιβάλλοντος ενός νησιού και να αποτελέσει ένα πρωτοποριακό «σχήμα» διαχείρισης του περιβάλλοντος ενός νησιού.

VII. Κοινωνικοοικονομικά οφέλη

Ο τουρισμός είναι η κινητήρια δύναμη της οικονομίας του νησιού. Σήμερα, ο πρωτογενής τομέας φθίνει συνεχώς και ο τομέας των υπηρεσιών αυξάνει σταδιακά. Η δυναμική που έχει αναπτύξει ο τουρισμός στην Τήλο είναι και συνέπεια του φυσικού περιβάλλοντος του νησιού καθώς προβάλλονται ιδιαίτερα τα οικολογικά χαρακτηριστικά του. Σε αυτή την κατεύθυνση το πρόγραμμα LIFE ενίσχυσε το οικοτουριστικό προφίλ του νησιού με τις δράσεις του και τη δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων του. Η δημιουργία του Κέντρου Ενημέρωσης με την έκθεση ερμηνείας, της διαδρομής ερμηνείας (μονοπάτι) και του ενημερωτικού υλικού προώθησαν σημαντικά τις οικοτουριστικές δραστηριότητες στο νησί. Πριν από το πρόγραμμα LIFE πολλοί τουρίστες που ήθελαν να περιηγηθούν στα μονοπάτι και να απολαύσουν τη φύση του νησιού δεν ήξεραν που να απευθυνθούν για πληροφορίες. Σήμερα, ξεκινώντας από το Κέντρο Ενημέρωσης ενημερώνονται και ως προς τις δυνατότητες αναψυχής που έχουν αλλά ως προς τη φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά που πρέπει να ακολουθούν στις δραστηριότητές τους. Η δημιουργία ενός «σημείου αναφοράς», όπως είναι το Κέντρο Ενημέρωσης, για τους επισκέπτες του νησιού προώθησε σημαντικά τις παρεχόμενες υπηρεσίες του τόπου προς τους επισκέπτες αλλά και βοήθησε ώστε

οι επισκέπτες έπειτα από την ενημέρωσή τους να πιέζουν προς την κατεύθυνση της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος της Τήλου.

Η τοπική κοινωνία αποδέχτηκε και επικρότησε την προσπάθεια ενίσχυσης του οικοτουρισμού στο νησί που έγινε στο πλαίσιο του προγράμματος. Αυτό έγινε επειδή η ενίσχυση του οικοτουριστικού προφίλ του νησιού αποφέρει περισσότερα οικονομικά οφέλη στους επιχειρηματίες του νησιού με την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και τη διεύρυνση του τουριστικού «προϊόντος».

Επιπλέον, το πρόγραμμα LIFE πρόσφερε 3 θέσεις εργασίας για τους νέους του νησιού αλλά και εκπαίδευσε το προσωπικό του σε θέματα σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος. Ακόμη, με τις δράσεις του ενίσχυσε την παρουσία και της ΜΚΟ Πάρκου Τήλου στο νησί και βοήθησε στην αποδοχή των θέσεων του Πάρκου Τήλου για την προστασία του περιβάλλοντος.

Τέλος, μέσω του προγράμματος LIFE οι κάτοικοι του νησιού γνώρισαν και εκτίμησαν την οικολογική αξία του τόπου τους που είχε ως αποτέλεσμα την άμβλυνση των αντιθέσεων τους για τις μελλοντικές δράσεις προστασίας της φύσης.

VIII. Το μέλλον: αειφορία και συνέχεια

Το πρόγραμμα LIFE στην Τήλο ήταν το πρώτο ολοκληρωμένο πρόγραμμα για την προστασία και διαχείριση της προστατευόμενης περιοχής και των ειδών. Εκτός από τις μελέτες και τα τεχνικά έργα που υλοποιήθηκαν, το πρόγραμμα LIFE υλοποίησε ένα πλήθος άλλων δράσεων που αφορούσαν στην ενημέρωση, στη φύλαξη και στη συνεργασία μεταξύ των φορέων, οι οποίες αντιμετώπισαν ολοκληρωμένα τη προστασία και διαχείριση της περιοχής. Η συνέχιση των δράσεων του προγράμματος είναι ως ένα βαθμό επιτακτική ώστε να αποδώσουν καλύτερα αποτελέσματα σε βάθος χρόνου.

Το πρόγραμμα LIFE υλοποίησε μια σειρά από δράσεις οι οποίες χρήζουν περιοδικής επανάληψης ή συντήρησης. Αυτές είναι:

Σπορές δημητριακών. Η πλειοψηφία των σπαρμένων εκτάσεων θα πρέπει να ξανασπέρνονται κάθε 2 χρόνια ώστε να παρέχουν τροφή στα σποροφάγα είδη και να διατηρείται η ποικιλία τροφής. Η σπορές θα γίνονται από τον Δήμο Τήλου.

Φυτεύσεις δέντρων. Τα δέντρα που έχουν φυτευτεί πρέπει να ποτίζονται σε τακτά χρονικά διαστήματα, ανάλογα με τις καιρικές συνθήκες, ιδιαίτερα το καλοκαίρι. Τα φυτά που δεν θα επιβιώσουν πρέπει να αντικατασταθούν. Οι περιφράξεις των δέντρων πρέπει να συντηρούνται έως ότου τα φυτά αποκτήσουν το επιθυμητό ύψος ώστε να μην κινδυνεύουν από τα κατσίκια. Η συντήρηση θα γίνεται από τον Δήμο Τήλου.

Πηγές νερού. Οι περιφράξεις στις πηγές νερού πρέπει να συντηρούνται ώστε να μην καταστραφούν οι λιμνούλες νερού. Η συντήρηση θα γίνεται από τον Δήμο Τήλου.

Διαδρομή ερμηνείας περιβάλλοντος (μονοπάτι). Το μονοπάτι πρέπει να συντηρείται μία φορά το χρόνο και να καθαρίζεται. Επίσης, συντήρηση χρειάζεται και η σήμανση και οι πινακίδες του μονοπατιού. Η συντήρηση θα γίνεται από τον Δήμο Τήλου και το Πάρκο Τήλου.

Άλλες δράσεις που πρέπει να συνεχιστούν είναι:

Κέντρο Ενημέρωσης. Στο Κέντρο Ενημέρωσης θα πρέπει να συνεχίσουν να εργάζονται οι εργαζόμενοι του LIFE κατά προτεραιότητα. Η λειτουργία του Κέντρου Ενημέρωσης θα πρέπει να είναι συνεχής. Το Κέντρο ενημέρωσης θα πρέπει να παραμείνει το σημείο αναφοράς για τους επισκέπτες και να προωθεί την προστασία του περιβάλλοντος της Τήλου. Η συνέχιση της δράσης ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του κοινού είναι απαραίτητη για να ενισχυθεί η εκτίμηση των

πολιτών για την αξία της περιοχής και για να συνεχιστούν οι δράσεις που εκτελούσε το πρόγραμμα και που θεωρούνται απαραίτητες για να εξασφαλίζουν τη συναίνεση και την πρόοδο στα θέματα της προστασίας του περιβάλλοντος. Ο εξοπλισμός του Κέντρου Ενημέρωσης θα πρέπει να συντηρείται και να χρησιμοποιείται για δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος. Η συντήρηση και η λειτουργία θα γίνεται από το Πάρκο Τήλου.

Παρακολούθηση Ειδών προτεραιότητας. Η παρακολούθηση των πληθυσμών των ειδών προτεραιότητας και η συνέχιση της τροφοδότησης της βάσης δεδομένων με στοιχεία είναι καθοριστικής σημασίας για την προστασία των πουλιών προτεραιότητας. Τουλάχιστον μια φορά ανά έτος θα πρέπει να γίνεται μια οργανωμένη έρευνα για την απογραφή της κατάστασης διατήρησης των ειδών προτεραιότητας. Επίσης, ο εξοπλισμός του προγράμματος LIFE (σκάφος, όχημα) θα χρησιμοποιείται για τις ανάγκες της προστασίας των ειδών προτεραιότητας. Επίσης, μία φορά κάθε χρόνο θα πρέπει να ελέγχεται η νησίδα Αγ. Ανδρέας ώστε να διαπιστωθεί εάν η δράση της διαχείρισης των τρωκτικών έχει μόνιμο αποτέλεσμα. Η παρακολούθηση των ειδών προτεραιότητας αναμένεται να γίνεται από το Πάρκο Τήλου.

Οι απειλές στα ενδιαιτήματα και τα είδη της περιοχής συνίστανται στις επιπτώσεις από τις παράνομες δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα με τυχαίο τρόπο στην περιοχή. Για την εξάλειψή τους απαιτείται αφενός επιτήρηση και αφετέρου συνεχής ενημέρωση, εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση των χρηστών της περιοχής.

Συνοπτικά η αντιμετώπιση των απειλών πρέπει να εστιάσει στα εξής θέματα:

- Δημιουργία Φορέα Διαχείρισης για την περιοχή.
- Μόνιμη απαγόρευση του κυνηγιού.
- Φύλαξη για αποτροπή απόρριψης απορριμμάτων, βανδαλισμούς των υποδομών, παρουσία ανθρώπων και οικόσιτων ζώων σε περιοχές και περιόδους φωλεοποίησης.
- Συντήρηση των υποδομών του προγράμματος LIFE.

IX. Μακροχρόνιοι ενδείκτες επιτυχίας του προγράμματος

Οι εξής ενδείκτες προτείνονται για τη αξιολόγηση των μελλοντικών επιδόσεων της προστατευόμενης περιοχής σε σχέση με το έτος 2007 - 2008.

Οικολογικοί ενδείκτες

Είδη	Ενδείκτης	Συσχέτιση
Πληθυσμός Σπιζαετού	Αριθμός ατόμων. Αριθμός νεαρών.	Δεδομένα Ζετούς παρακολούθησης LIFE και συνεχούς παρακολούθησης στη συνέχεια. Έτος Βάσης 2007.
Πληθυσμός Μαυροπετρίτη	Αριθμός ατόμων το 10 δεκαήμερο του Σεπτέμβρη.	Αποτυπωμένη κατάσταση 2006.
Πληθυσμός Θαλασσοκόρακα	Αριθμός ατόμων.	Αποτυπωμένη κατάσταση 2007.

Κοινωνικοί ενδείκτες

- Αριθμός επισκεπτών στο Κέντρο Ενημέρωσης
- Αριθμός ερευνητικών εργασιών, επιστημονικών ανακοινώσεων και εκδόσεων γενικού ενδιαφέροντος με αντικείμενο το φυσικό περιβάλλον της περιοχής.

Οικονομικοί ενδείκτες

- Έσοδα του Κέντρου Ενημέρωσης

- Αριθμός απασχολουμένων στο Πάρκο Τήλου ή στον Φορέα Διαχείρισης ως προσωπικό
- Αριθμός αυτοαπασχολουμένων στον τριτογενή τομέα σε αντικείμενα σχετιζόμενα με την προστατευόμενη περιοχή (ξεναγοί ,καταστηματαρχες).

8. Σχέδιο προστασίας και διαχείρισης για την περίοδο μετά το πρόγραμμα LIFE (After-LIFE Conservation Plan)

8.1. Εισαγωγή – Ιστορικό

Η ύπαρξη στο νησί της Τήλου τριών πολύ σημαντικών -για την Ευρώπη- ειδών πουλιών, το καθιστούν πολύ σημαντική περιοχή για την διατήρηση της ορνιθοπανίδας στο Αιγαίο και είναι ήδη χαρακτηρισμένο ως ΣΠΠ-IBA και ΖΕΠ-SPA. Τα είδη αυτά είναι ο Σπιζαετός (*Hieraaetus fasciatus*), ο Μαυροπετρίτης (*Falco eleonaorae*) και ο Θαλασσοκόρακας (*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*). Για την προστασία των τριών αυτών ειδών πουλιών αλλά και για τη προστασία και διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος του νησιού υλοποιήθηκε το πρόγραμμα LIFE - Φύση.

Το πρόγραμμα LIFE - Φύση με τίτλο «Tilos: Conservation management of an island SPA», LIFE04NAT/GR/101, ξεκίνησε να υλοποιείται τον Νοέμβριο του 2004. Η διάρκειά του LIFE ήταν 40 μήνες και ο προϋπολογισμός του ανερχόταν στα 824.212€. Χρηματοδοτήθηκε κατά 75% από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Δικαιούχος του προγράμματος ήταν ο Δήμος Τήλου και εταίροι στο πρόγραμμα ήταν η Διεύθυνση Δασών Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, η ΜΚΟ «Πάρκο Τήλου», και η ΟΙΚΟΣ Διαχείριση Φυσικού Περιβάλλοντος ΕΠΕ.

Ο γενικός **στόχος** του προγράμματος ήταν η υλοποίηση διαχειριστικών μέτρων τα οποία θα βελτιώσουν την κατάσταση προστασίας των ειδών πουλιών (του Σπιζαετού, του Μαυροπετρίτη και του Θαλασσοκόρακα) και θα θέσουν μια βάση για τις απαιτήσεις διαχείρισης της Ζώνης Ειδικής Προστασίας της Τήλου.

Οι **απειλές** που εκτιμήθηκε ότι αντιμετώπιζε το φυσικό περιβάλλον του νησιού ήταν:

- Μείωση των θηραμάτων λόγω: α) Μικρής Διαθεσιμότητας γλυκού νερού στην άγρια πανίδα, που έχει ως αποτέλεσμα την έλλειψη θηραμάτων για τα είδη πουλιών προτεραιότητας, β) Εγκατάλειψης των καλλιεργούμενων εκτάσεων και απώλειας των παραδοσιακά καλλιεργούμενων ενδαιτημάτων, που έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των θηραμάτων για τα είδη πουλιών προτεραιότητας,
- Ενόχληση των αναπαραγωγικών περιοχών και απουσία προστασίας και διαχείρισης των πληθυσμών των ειδών προτεραιότητας
- Έλλειψη κατανόησης και εκτίμησης της αξίας για την προστασία της Ζώνης Ειδικής Προστασίας από ντόπιους και επισκέπτες,
- Έλλειψη κινήτρων και διαχειριστικών προτάσεων.

Οι **δράσεις και τα μέσα** που περιλήφθηκαν στο πρόγραμμα LIFE για την αντιμετώπιση των απειλών ήταν:

- Διαχείριση πουλιών: Δημιουργία νερόλακκων γλυκού νερού, πειραματική σπορά ντόπιων ποικιλιών δημητριακών, φύτευση γηγενών δέντρων και προστασίας τους από τη βόσκηση, (όλα αυτά για την ενίσχυση των πηγών τροφής - θηράματα των αρπακτικών), πιλοτική διαχείριση τρωκτικών σε νησίδα (για την αύξηση της αναπαραγωγική επιτυχίας των πουλιών), επιστημονική παρακολούθηση και επιτήρηση των αποικιών αναπαραγωγής
- Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση: δημιουργία υλικού πληροφόρησης σχετικά με τα είδη πουλιών προτεραιότητας και το πρόγραμμα, δημιουργία και λειτουργία Κέντρου Ενημέρωσης, δημιουργία καθοδηγούμενων διαδρομών (οικοξεναγήσεις), συνέδριο με θέμα την προστασία μικρών νησιών
- Ερμηνεία: δημιουργία εκπαιδευτικού μονοπατιού, πινακίδων ενημέρωσης
- Διαχείριση περιοχής: εκπόνηση προτάσεων για τη μελλοντική διαχείριση των ειδών προτεραιότητας και την ενίσχυση των παραδοσιακών καλλιεργειών

Τα **αποτελέσματα που επιτεύχθηκαν** από την υλοποίηση του προγράμματος είναι:

- Ενίσχυση/διατήρηση των πληθυσμών των ασπόνδυλων (εντόμων), πουλιών (περδικών), ερπετών (σαυρών) και (μικρο)θηλαστικών,
- Πιο σταθερή παροχή γλυκού νερού για την άγρια πανίδα και τα είδη προτεραιότητας,
- Αύξηση/Διατήρηση της αναπαραγωγικής επιτυχίας του Σπιζαετού και του Μαυροπετρίτη,
- Μείωση της ανθρώπινης ενόχλησης στα είδη προτεραιότητας μέσω της ενημέρωσης,
- Επιτήρηση των αναπαραγόμενων πληθυσμών των ειδών προτεραιότητας και των περιοχών τροφοληψίας του Θαλασσοκόρακα,
- Έλεγχος της πίεσης από τους επισκέπτες στους σημαντικούς τόπους αναπαραγωγής,
- Κατανόηση και εκτίμηση της περιβαλλοντικής αξίας της περιοχής από τους χρήστες και τους επισκέπτες,
- Εκπόνηση και προώθηση εφικτών και ειδικών προτάσεων για τη διαχείριση των ειδών πουλιών προτεραιότητας,
- Αναβάθμιση των δυνατοτήτων των τοπικών υπηρεσιών για ζητήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης και τόνωση της συνεργασίας μεταξύ τοπικών, περιφερειακών και κεντρικών υπηρεσιών/αρχών για μελλοντικά προγράμματα.

8.2. Η κατάσταση στην περιοχή στη λήξη του προγράμματος LIFE

Η Τήλος μετά τη λήξη του προγράμματος LIFE έχει αποκτήσει τα εξής σε σχέση με την περίοδο πριν την υλοποίηση του LIFE:

- Επικαιροποιημένα δεδομένα για την κατάσταση διατήρησης των ειδών πουλιών προτεραιότητας.
- Μεθοδολογία παρακολούθησης των ειδών πουλιών και βάση συλλογής δεδομένων.
- Πολύ σημαντικούς πληθυσμούς των ειδών πουλιών προτεραιότητας και προστασία τους.
- Σπαρμένες εκτάσεις με δημητριακά τα οποία αποτελούν πηγή τροφής για τα σποροφάγα είδη του νησιού.
- Δύο διαμορφωμένες πηγές νερού με μεγαλύτερη διάρκεια παροχής νερού στην

άγρια πανίδα.

- Περιφραγμένες εκτάσεις και νέα δέντρα που βοηθάνε στην αναγέννηση των γηγενών δέντρων του νησιού και τη βιολογική ποικιλότητα.
- Εξοπλισμό για την επιτήρηση της περιοχής και την παρακολούθηση και καταγραφή των ειδών προτεραιότητας.
- Κέντρο Ενημέρωσης με Έκθεση στο εσωτερικό για την ενημέρωση των επισκεπτών και των κατοίκων του νησιού.
- Μονοπάτι ερμηνείας περιβάλλοντος που προωθεί την προστασία του περιβάλλοντος του νησιού και τον οικοτουρισμό.
- Ειδικευμένο προσωπικό που μπορεί να συνεχίσει να εργάζεται σε δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος.
- Αναβαθμισμένες δυνατότητες των τοπικών υπηρεσιών στα ζητήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης και ενισχυμένη συνεργασία μεταξύ τοπικών, περιφερειακών και κεντρικών υπηρεσιών/αρχών για μελλοντικά προγράμματα.
- Μια πιο έμπειρη τοπική μη κυβερνητική περιβαλλοντική οργάνωση που προωθεί τα ζητήματα προστασίας της φύσης.
- Επιτάχυνση της διαδικασίας χαρακτηρισμού της περιοχής και δημιουργία Φορέα Διαχείρισης.
- Προτάσεις διαχείρισης και προστασίας και διεύρυνση των περιβαλλοντικών δράσεων.
- Προβολή και αυξημένη παρουσία σε μέσα επικοινωνίας σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο για το φυσικό περιβάλλον του νησιού και τις οικοτουριστικές υπηρεσίες του.

8.3. Προβλήματα που παραμένουν και μελλοντικές ανάγκες

Στην Ελλάδα η διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών προχωράει με αργούς ρυθμούς. Ακόμη και σε περιοχές με πολλά χρόνια δραστηριοποίησης στην προστασία και διαχείριση, οι Φορείς Διαχείρισης δεν έχουν καταφέρει να λειτουργούν με πλήρη στελέχωση και οργάνωση ενώ η χρηματοδότησή τους είναι ένα θέμα με πολλά προβλήματα. Ορισμένοι Φορείς Διαχείρισης έχουν προχωρήσει περισσότερο από κάποιους άλλους, όμως η συνολική εικόνα της διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών παρουσιάζεται προβληματική από τη στιγμή που οι περισσότεροι φορείς διαχείρισης υπολειπούνται με προβλήματα στη θεσμική τους σύσταση, στη σύνθεση των συμβουλίων τους, στη στελέχωση, στην υλοποίηση δράσεων και στην αποτελεσματική προστασία των περιοχών.

Η Τήλος είναι μια περιοχή που έχει ενταχθεί ως Ζώνη Ειδικής Προστασίας στο δίκτυο Natura 2000. Η Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη που έχει εκπονηθεί για την περιοχή έχει εγκριθεί από το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. ενώ εκκρεμεί η έκκριση του χαρακτηρισμού της προστατευόμενης περιοχής με Προεδρικό Διάταγμα. Το Σχέδιο του Π.Δ. για την προστατευόμενη περιοχή της Τήλου αναμένεται με την έγκρισή του να παραχωρεί τη διαχείριση με Σύμβαση Διαχείρισης στον Δήμο Τήλου. Δεν είναι ακόμη γνωστές οι ιδιαίτερες δυσκολίες και τα προβλήματα που ενδέχεται να παρουσιαστούν από αυτή τη διαδικασία.

Μια σύντομη ανάλυση που θα βοηθήσει στον σχεδιασμό για τη μελλοντική προστασία και διαχείριση της περιοχής παρουσιάζεται στην ακόλουθη περιληπτική Ανάλυση Πλεονεκτημάτων–Αδυναμιών–Ευκαιριών–Απειλών (SWOT).

Πλεονεκτήματα

- Καλή κατάσταση διατήρησης της περιοχής
- Σημαντικοί πληθυσμοί ειδών για προστασία
- Συγκεντρωμένες δραστηριότητες
- Ενεργή τοπική αυτοδιοίκηση
- Θετική αντιμετώπιση της προστασίας από την πλειοψηφία της κοινωνίας
- Ύπαρξη τοπικής ΜΚΟ

Δυνατότητες

- Ανάπτυξη οικοτουρισμού και εναλλακτικών μορφών τουρισμού
- Χρηματοδότηση νέων περιβαλλοντικών δράσεων από το ΕΣΠΑ
- Σταδιακή εισαγωγή (έως και προτεραιότητα) των περιβαλλοντικών θεμάτων στην πολιτική ατζέντα

Αδυναμίες

- Γενική αδυναμία εφαρμογής προστασίας στην Ελλάδα
- Αργή διαδικασία για τον χαρακτηρισμό της περιοχής και την ίδρυση Φορέα Διαχείρισης
- Δεν υπάρχουν ακόμη οι δομές σε υπηρεσίες και φορείς που θα υποστηρίξουν τη διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος
- Έλλειψη επιστημονικού προσωπικού

Απειλές

- Ανεξέλεγκτη οικονομική και τουριστική ανάπτυξη
- Εγκατάλειψη των περιβαλλοντικών θεμάτων από την τοπική πολιτική ατζέντα

Το σημαντικό ερώτημα στην περίπτωση της Τήλου είναι πως δεν θα υπάρξει κενό διαχείρισης από το τέλος του προγράμματος LIFE έως τη σύσταση του Φορέα Διαχείρισης. Το κενό διαχείρισης που ενδέχεται να εμφανιστεί καλύπτεται από τη συνέχιση των δράσεων του Προγράμματος από τον Δήμο Τήλου και την ΜΚΟ Πάρκο Τήλου, χωρίς όμως να υπάρχει ολοκληρωμένο Σχέδιο Διαχείρισης για την περιοχή.

Σημαντικά ζητήματα που προκύπτουν είναι:

- Η έλλειψη χαρακτηρισμού της προστατευόμενης περιοχής και η έλλειψη Φορέα Διαχείρισης ή οργανωμένης διαχείρισης.
- Η έλλειψη ολοκληρωμένου Σχεδίου Διαχείρισης
- Η συντήρηση των υποδομών του προγράμματος LIFE.
- Η συνέχιση της παρακολούθησης των ειδών και της επιτήρησης
- Η συνέχιση της λειτουργίας του Κέντρου Ενημέρωσης και των δράσεων ενημέρωσης
- Η εφαρμογή νέων δράσεων για τα είδη και την προστατευόμενη περιοχή

Εκτιμάται πως για να υπάρξει μια ομαλή περίοδο μετάβασης από το στάδιο του προγράμματος LIFE στο στάδιο της λειτουργίας Φορέα Διαχείρισης, θα πρέπει να υλοποιηθούν οι παρακάτω δράσεις/ενέργειες.

Διοικητικές Δράσεις/ενέργειες

- Άμεση έκδοση του Προεδρικού διατάγματος για τον χαρακτηρισμό της προστατευόμενης περιοχής και τη σύσταση Φορέα Διαχείρισης
- Εκπόνηση ολοκληρωμένου Σχεδίου Διαχείρισης για τη χερσαία και τη θαλάσσια περιοχή
- Εκπόνηση σχεδίου δράσης για τις οικονομικές δραστηριότητες της περιοχής σε σχέση με την προστασία της

Διαχειριστικές Δράσεις/ενέργειες και Δράσεις προστασίας

- Συνέχιση της παρακολούθησης και της συλλογής δεδομένων για τα σημαντικά είδη του νησιού σύμφωνα με το σχέδιο παρακολούθησης του Προγράμματος LIFE και τα πρωτόκολλα που έχουν αναπτυχθεί.
- Φύλαξη και επιτήρηση για παράνομες ενέργειες και δραστηριότητες που αποτελούν όχληση για τα είδη πουλιών προτεραιότητας

- Συντήρηση και επέκταση των έργων διαχείρισης του προγράμματος LIFE
- Λειτουργία του Κέντρου Ενημέρωσης και διατήρηση των δράσεων ενημέρωσης
- Υπογείωση εναέριων καλωδίων σε σημαντικές για τα αρπακτικά περιοχές και τοποθέτηση προστατευτικών κατασκευών σε δεξαμενές συλλογής νερού για αποφυγή των πνιγμών πουλιών.
- Πρόγραμμα παρακολούθησης Σπιζαετού με τοποθέτηση πομπών σε νεαρά άτομα.
- Συνέχιση της απαγόρευσης του κυνηγιού
- Εκπόνηση σχεδίου δράσης για την ανάπτυξη του οικότουρισμού και των διαδρομών στην Τήλο
- Συνέχιση της παρακολούθησης της δράσης της διαχείρισης τρωκτικών σε νησίδες και επέκταση σε νέες νησίδες
- Πρόγραμμα παρακολούθησης και σχέδιο Δράσης για το θαλάσσιο περιβάλλον (πχ. προστασία Μεσογειακής Φώκιας)
- Σχέδιο δράσης για τη διαχείριση της ελεύθερης κτηνοτροφίας.

8.4. Προτεινόμενες μελλοντικές δράσεις

Αναλυτικότερα, για την υλοποίηση των παραπάνω δράσεων και ενεργειών που θα απαιτηθούν στο μέλλον για την διαχείριση και προστασία της περιοχής είναι απαραίτητο να υλοποιηθεί ένα ολοκληρωμένο σχέδιο δράσης που θα έχει ως αφετηρία τις δράσεις που προτείνονται από το πρόγραμμα LIFE.

Προτεινόμενες δράσεις	Σημαντικότητα	Υπεύθυνος Δράσης	Πιθανό χρηματοδοτικό μέσο	Σχόλια
Διοικητικές Δράσεις/ ενέργειες				
Άμεση έκδοση του Προεδρικού διατάγματος για τον χαρακτηρισμό της προστατευόμενης περιοχής και τη σύσταση Φορέα Διαχείρισης	Κρίσιμη	Δήμος Τήλου	ΕΣΠΑ (ΕΤΠΑ, ΤΣ)	
Εκπόνηση ολοκληρωμένου Σχεδίου Διαχείρισης για τη χερσαία και τη θαλάσσια περιοχή	Απαραίτητη	Δήμος Τήλου Πάρκο Τήλου, (Φορέας Διαχείρισης)	ΕΣΠΑ, LIFE+	
Εκπόνηση σχεδίου δράσης για τις οικονομικές δραστηριότητες της περιοχής σε σχέση με την προστασία της	Σημαντική	Δήμος Τήλου, Πάρκο Τήλου, (Φορέας Διαχείρισης)	ΕΣΠΑ, MED	
Διαχειριστικές Δράσεις/ενέργειες και Δράσεις προστασίας				
Συνέχιση της παρακολούθησης και της συλλογής δεδομένων για τα σημαντικά είδη του νησιού σύμφωνα με το σχέδιο παρακολούθησης του Προγράμματος LIFE	Κρίσιμη	Πάρκο Τήλου (Φορέας Διαχείρισης)	LIFE+, Ιδίοι πόροι	Η παρακολούθηση μπορεί να γίνει και με εθελοντές
Φύλαξη και επιτήρηση για παράνομες ενέργειες και δραστηριότητες που αποτελούν όχληση για τα είδη πουλιών προτεραιότητας	Απαραίτητη	Πάρκο Τήλου (Φορέας Διαχείρισης)	LIFE+, Ιδίοι πόροι	
Συντήρηση και επέκταση των έργων διαχείρισης του προγράμματος LIFE	Απαραίτητη	Δήμος Τήλου, Πάρκο Τήλου (Φορέας Διαχείρισης)	LIFE+, ΕΣΠΑ, Ιδίοι πόροι	
Λειτουργία του Κέντρου Ενημέρωσης και διατήρηση των δράσεων ενημέρωσης	Κρίσιμη	Πάρκο Τήλου (Φορέας Διαχείρισης)	LIFE+, Ιδίοι πόροι	

Υπογείωση εναέριων καλωδίων σε σημαντικές για τα αρπακτικά περιοχές και τοποθέτηση προστατευτικών κατασκευών σε δεξαμενές συλλογής νερού για αποφυγή των πνιγμών πουλιών.	Σημαντική	Δήμος Τήλου, Πάρκο Τήλου (Φορέας Διαχείρισης)	LIFE+, ΕΣΠΑ, INTERREG, MED	
Πρόγραμμα παρακολούθησης Σπιζαετού με τοποθέτηση πομπών σε νεσρά άτομα	Σημαντική	Πάρκο Τήλου (Φορέας Διαχείρισης)	LIFE+,	
Συνέχιση της απαγόρευσης του κυνηγιού	Κρίσιμη	Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	Δεν απαιτείται	
Εκπόνηση σχεδίου δράσης για την ανάπτυξη του οικότουρισμού και των διαδρομών στην Τήλο	Σημαντική	Δήμος Τήλου, (Φορέας Διαχείρισης)	ΕΣΠΑ, INTERREG, MED	
Συνέχιση της παρακολούθησης της δράσης της διαχείρισης τρωκτικών σε νησίδες και επέκταση σε νέες νησίδες	Σημαντική	Πάρκο Τήλου (Φορέας Διαχείρισης)	Ίδιοι πόροι	Μπορεί να γίνει και με εθελοντές.
Σχέδιο δράσης για το θαλάσσιο περιβάλλον (πχ. Προστασία μεσογειακής φώκιας)	Απαραίτητη	Πάρκο Τήλου (Φορέας Διαχείρισης)	LIFE+	
Σχέδιο δράσης για τη διαχείριση της ελεύθερης κτηνοτροφίας.	Σημαντική	Δήμος Τήλου, Πάρκο Τήλου (Φορέας Διαχείρισης)	ΕΣΠΑ, Εθνικοί πόροι	
<p>Σημαντικότητα: Κρίσιμη, Απαραίτητη, Σημαντική ΕΣΠΑ: Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007-2013 ΕΤΠΑ: Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης ΤΣ: Ταμείο Συνοχής MED: Μεσογειακός Χώρος 2007-2013 INTERREG: Διασυνοριακό πρόγραμμα INTERREG IVC 2007-2013 Ίδιοι πόροι: Προσωπικό Πάρκου Τήλου</p>				

Επιπλέον

Με τη λήξη του προγράμματος LIFE συντάχθηκε πλήρης κατάλογος του πάγιου εξοπλισμού του προγράμματος με σκοπό να συνταχθεί πρωτόκολλο παράδοσης – παραλαβής του εξοπλισμού του LIFE προς τον μελλοντικό Φορέα Διαχείρισης. Ο εξοπλισμός και τα πάγια αγαθά του προγράμματος προς το παρόν είναι υπό την ευθύνη του δικαιούχου Δήμου Τήλου, ο οποίος έχει την ευθύνη συντήρησης και χρήσης του εξοπλισμού για δράσεις προστασίας και διαχείρισης του φυσικού περιβάλλοντος του νησιού.

Από το προσωπικό που εργάστηκε στο πρόγραμμα και ειδικά στο Πάρκο Τήλου συνεχίζει να απασχολείται στο Πάρκο Τήλου η κα Δέσποινα Καφετζή (βοηθός πεδίου και υπεύθυνη ενημέρωσης). Οι υπόλοιποι εργαζόμενοι στο πρόγραμμα δεν συνεχίζουν να εργάζονται στο Πάρκο Τήλου. Οι εργαζόμενοι του προγράμματος έχουν αποκτήσει μια εμπειρία πολύτιμη για την προστασία της φύσης του νησιού. Η εμπειρία αυτή είναι σημαντική για την πρόσληψή τους στον μελλοντικό Φορέα Διαχείρισης. Επιπρόσθετα, επειδή η συνέχεια των δράσεων στα προγράμματα της φύσης είναι σημαντική οι μόνιμοι κάτοικοι του νησιού πρέπει έχουν προτεραιότητα για τη στελέχωση τέτοιων θέσεων, ώστε να εξασφαλίζεται η σταθερή δραστηριοποίηση στην προστασία και διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος.

9. Σχόλια επί της λογιστικής (οικονομικής) αναφοράς

Οι πραγματικές δαπάνες του προγράμματος είναι λιγότερες από τις προϋπολογιζόμενες σε όλες τις κατηγορίες δράσεων. Ο κύριος λόγος που υπάρχει αυτή η διαφορά είναι ότι οι δράσεις του προγράμματος ολοκληρώθηκαν όλες με μικρότερο κόστος. Οι κατηγορίες με το χαμηλότερο ποσοστό απορρόφησης είναι οι μετακινήσεις, τα πάγια αγαθά και τα αναλώσιμα και αυτό επειδή:

- Στην κατηγορία Μετακινήσεις πραγματοποιήθηκαν λιγότερες μετακινήσεις στο πρόγραμμα από αυτές που είχαν προϋπολογιστεί. Σε αυτό συνέβαλε και το γεγονός ότι στο Συνέδριο (Workshop) του προγράμματος τα έξοδα μετακινήσεων των ομιλητών καλύφθηκαν από άλλες πηγές. Επίσης, οι δυσκολίες στις συγκοινωνίες και στην επικοινωνία μεταξύ των διαφορετικών νησιών του Αιγαίου οδήγησε στη μερική υλοποίηση της δράσης των συναντήσεων μεταξύ των εκπροσώπων 15 διαφορετικών ΖΕΠ-SPA.
- Στην κατηγορία Πάγια αγαθά ο εξοπλισμός που προϋπολογιζόταν στο πρόγραμμα αγοράστηκε σε σημαντικά χαμηλότερη τιμή (πχ. σκάφος).
- Στην κατηγορία Αναλώσιμα το έντυπο υλικό που εκδόθηκε στο πρόγραμμα υλοποιήθηκε σε χαμηλότερη τιμή από την προϋπολογιζόμενη και οι δαπάνες για τη συντήρηση του οχήματος και του σκάφους ήταν μικρότερες επειδή ο εξοπλισμός αγοράστηκε αργότερα από ότι είχε σχεδιαστεί (μικρότερος χρόνος χρήσης).

Στις υπόλοιπες κατηγορίες οι αποκλίσεις είναι μικρές. Σε καμία κατηγορία δεν σημειώθηκε υπέρβαση του προϋπολογιζόμενου ποσού. Με βάση τις γενικές διατάξεις του προγράμματος οι κατατιθέμενες δαπάνες ανά κατηγορία δαπάνης δεν υπερέβησαν το 10% ή τις 10.000€ ανά κατηγορία δαπάνης και τηρήθηκαν οι γενικές διατάξεις για την 100% επιλεξιμότητά τους.

ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΕΙΣΣ ΔΑΠΑΝΕΣ

Κατηγορία δαπάνης	Συνολική δαπάνη εγκεκριμένη σύμφωνα με την Απόφαση της Ε. Επιτροπής	Συνολικές πραγματικές δαπάνες από 1/11/2004 έως 28/02/2008	Ποσοστό %
Προσωπικό	294.440	277.586,69	94,3
Μετακινήσεις	21.500	10.603,77	49,3
Εξωτερική Συνδρομή	211.700	197.135,05	93,1
Πάγια αγαθά: Συνολική δαπάνη	162.522	103.235,78	63,5
Αγορά γης	0	0	0
Αναλώσιμα	93.750	67.894,32	72,4
Άλλες δαπάνες	3.000	3.000	100,0
Γενικά έξοδα	37.300	34.742,17	93,1
ΣΥΝΟΛΟ	824.212	694.197,78	84,2

10. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Ως παραρτήματα επισυνάπτονται:

1. Φωτογραφίες από την Έκθεση για το Φυσικό Περιβάλλον στο Κέντρο Ενημέρωσης Τήλου (E3)
2. Φωτογραφίες από τη Διαδρομή Ερμηνείας Φύσης (Μονοπάτι), φυλλάδιο διαδρομής ερμηνείας φύσης, και πινακίδες μονοπατιού (E4)
3. Πληροφοριακό Υλικό (φυλλάδια, αυτοκόλλητα, αφίσες, πινακίδες έργων) (E1)
4. Σύνολο επισκεπτών του site του προγράμματος ανά χώρα προέλευσης χρήστη
5. Αποσπάσματα από δημοσιεύματα σχετικά με το πρόγραμμα LIFE (E2)
6. Χάρτες παρουσίας ειδών πουλιών στην Τήλο (D1) και νέα είδη πουλιών που έχουν καταγραφεί
7. Χάρτης σπορών δημητριακών (C3) και φωτογραφίες της δράσης
8. Αναφορά για τη δράση D3 (Διαχείριση των πληθυσμών των τρωκτικών σε νησίδα αναπαραγωγής του Μαυροπετρίτη)
9. Υλικό από το Συνέδριο (workshop) του προγράμματος LIFE στις 26/10/2007 στη Ρόδο
10. Φωτογραφικό υλικό από τη δράση φυτεύσεων νεαρών δέντρων (C1)
11. Φωτογραφικό υλικό από τη δράση διαμόρφωσης των 2 πηγών νερού – (C2)
12. Ορνιθολογική αναφορά για τα είδη πουλιών προτεραιότητας στην Τήλο
13. Σχέδιο Διαχείρισης για 3 είδη πουλιών στην Τήλο

11. Εκλαϊκευμένη αναφορά (Layman's Report)

Επισυνάπτεται η Εκλαϊκευμένη αναφορά του προγράμματος (Layman's report)

